

naše planine

5-6
1978

naše planine

REVIIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr. Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

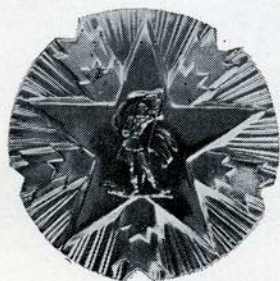
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 120 dinara (za inozemstvo 10 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 25 dinara (za inozemstvo 2 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godina 70 (30) Svibanj—Lipanj 1978. Broj 5—6
Volumen 70 (30) Maj—Juni 1978. No 5—6

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

PS BiH između XI i XII konferencije	89
Danijel Vukušić: Podgorskim padinama sjevernog Velebita	92
Vladimir Blašković: Najbitnije o Medvednici	95
Željko Poljak: HPD i lječilište na Sljemeni	98
Vili Ferlin: Marjaš i Derviš	101
Ante Rukavina: Poštak (1425 m)	104
Antonija Rukavina: Izlet u velebitske ljepote	106
Uzeir Beširović: Hodoljublje po planinama	107
Zvonimir Keler: Planinarsko krštenje na Sv. brdu	103
Predlažemo	110
Sime Balen: Uspon na Veliki Kozjak u Velebitu	111
Ante Margetić: Troglav i Dinarska visoravan	115
Želimir Kantura: Dan kada su ljudi bili konji	117
Pismo uredništvu	118
Milica Gomzi: Tri srečkovića na Osoršćici	119
Božidar Veljković: Utjecaj PD »Đerovica« u Peći na planinarstvo u SR Srbiji	120
Jakša Kopić: Iz predratnih kronika	121
Slobodan Žalica: Ekstremni skijaški spustovi u BiH	123
Mladen Garašić: Neke metode spašavanja u speleologiji	125
Speleologija	126
Teodor Andrejević: Planinarstvo Vase Stajića	127
In memoriam	130
Boris Regner: Sjećanje na jednog planinara	129
Alpinizam	131
Prvenstveni usponi	132
Naše organizacije	134
Publicistika	135
Vijesti i obavijesti	135

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI
Velež i steći na Mači polju

Foto: U. Beširović

Planinarski savez Bosne i Hercegovine između XI i XII konferencije

Na konferenciji održanoj 16. IV 1978. godine podneseni su izvještaji o radu Predsjedništva od svog izbora 22. XII 1975. godine do ove izborne konferencije.

Sumirajući rad može se reći da je bio ispunjen bogatom planinarskom aktivnošću koja se je bazirala na programskoj orijentaciji XI konferencije, a osnovne smjernice bile su: sprovođenje delegatskog sistema, programirani rad na svim poljima planinarstva, kroz gajenje tradicije NOB-a, omasovljenje članstva, oživljavanje i osnivanje planinarskih organizacija, usmjeravanje planinarskih organizacija prema omladini, radnim organizacijama i mjesnim zajednicama.

Predsjedništvo je u mandatnom periodu održalo šest sjednica; dvije sjednice su imale tematski radni karakter. Najveća je suradnja ostvarena sa SSRN, naročito na samoupravnom transformiranju planinarske organizacije i sprovođenju delegatskog sistema u organima planinarskih društava.

Sa organima SSRN, SSO, SUBNOR i JNA realizovan je niz akcija vezanih za gajenje akcija NOB-a. U nekima je bilo nekoliko hiljada planinara kao na primjer:

— izveden je drugi po redu planinarski partizanski marš »Tragom bitke za ranjenike«; ovo je bila savezna akcija za planinare iz svih republika i pokrajina;

— otvaranje savezne planinarske transverzale »Planine Jugoslavije« s kontrolnim tačkama na vrhu Maglića i Zelene glave na Prenju. Ovom prilikom treba napomenuti da je komisija za transverzale PSBiH obavila cjelokupne poslove oko pripreme za osnivanje savezne transverzale, priredila dnevnik, značku, obradila podatke o planinama i sve ostale tehničke poslove;

— održan je jubilarni »Igmanski marš« u povodu 35-godišnjice legendarnog prelaska preko Igmana. U maršu su bili planinari iz svih republika i pokrajina uz predstavnike ostalih struktura;

— izvedena je akcija »Titovim ratnim stazama« na 40 vrhova u kojoj je bilo preko 5000 planinara;

— otvorena je transverzala »Sloboda« kao međurepublička akcija PS Crne Gore i PSBiH uz sudjelovanje planinara iz republike Crne Gore, Hrvatske, BiH i AP Vojvodine;

— u organizaciji PS BiH održano je 15. savezno orijentacijsko takmičenje na terenima Ravne planine i Jahorine s 20 ekipa iz svih republika i pokrajina;

— održan je masovan pohod »Memorijal Džemala Bijedića« na INČU u kome je učestvovalo 29 planinarskih društava iz BiH s 342 člana;

— u sklopu proslave 35-godišnjice legendarnog prelaska Neretve održan je marš

»Neretva 78« od Gornjeg Vakufa do Jablanice. U maršu je bilo 170 planinara iz 31 društva i 30 omladinaca iz Gornjeg Vakufa, Prozora i Jablanice, a 45 članova GSS održalo je vježbu preko srušenog mosta.

U većini slučajeva bilo je razumijevanja i pomoći od SFK BiH, posebno kod značajnih akcija, kao što je bila alpinistička ekspedicija »Pamir 76«.

Kroz aktivan rad naših delegata ostvarena je uspješna saradnja s Planinarskim savezom Jugoslavije.

Kao primjer dobre međurepubličke saradnje može da posluži tradicionalna veza na izdavačkoj djelatnosti s PSH.

Glavni most saradnje s PS Crne Gore jeste gajenje tradicija NOR-a i zajednička transverzala »Sloboda« od Kalinovika do Zabljaka. Pored navedenoga nastavljena je saradnja na školovanju planinarskih kadrova, posebno gorskih spasavalaca i alpinista.

Posebno treba istaći materijalnu i organizacijsku pomoć PS Slovenije bosansko-hercegovačkoj alpinističkoj ekspediciji »Pamir 76« kao i ostalu pomoć alpinizmu i GSS u BiH.

Suradnja s planinarskim društvima bila je uspješna, a rezultati se ogledaju na masovnosti izvedenih akcija koje su ostvarene zahvaljujući angažovanosti pojedinih regionalnih planinarskih saveza. Primjer takve saradnje je ostvarenje projektovanog planinarskog partizanskog puta »Bratstvo i jedinstvo« od Bihaća do Zabljaka.

Društvo i članstvo. Krajem 1975. godine u BiH djelovalo je 51 planinarsko društvo, a do kraja ovoga mandata samoupravno je udruženo 59 planinarskih društava. Osnovana su slijedeća društva: PD »Smajlovac« u Maglaju, PD »Oslobođenje« u Sarajevu, PD »Raduša« u Gornjem Vakufu, PD »Mladost« u Zvorniku, PD »Borac« u Travniku i PD »Majevica« u Brčkom. Ponovno je oživio rad u PD »Sjemeč« u Rogatici i PD »Husinski rudar« u Banovićima. No uza sve to još uvijek je ostalo organizacijski nepokriveno veće područje Hercegovine te zapadne i sjeverozapadne Bosne.

Prema evidenciji prodanih članskih marjica što su ih društva podigla, ukupan broj članova iznosi 23.336 od toga podmlatka 4338, omladine 6790 i članova 12208. Porast članstva u procentu iznosi 20% u odnosu na 1976. godinu. U okviru PSBiH djeluje:

— Gradski planinarski savez Sarajevo s 15 društava i 9795 članova,

— Regionalni planinarski savez Zenica sa 4 društva i 2950 članova,

— Regionalni planinarski savez »Vlašička regija« sa 7 društava i 3140 članova,

— Regionalni planinarski savez Vareš s 5 društava i 1810 članova,

- Regionalni planinarski savez Visoko s 5 društava i 1740 članova,
- Regionalni planinarski savez Hercegovina sa 4 društva i 895 članova,
- Regionalni planinarski savez Foča sa 4 društva i 815 članova,
- Regionalni planinarski savez Tuzla s 5 društava i 970 članova,
- Regija »Bosanska krajina u Prijedoru obuhvata 3 društva sa 741 članom. U regije nisu obuhvaćena 5 društva sa ukupno 460 članova.

Komisija za orijentaciju. Planinarska orijentacija postaje sve masovniji oblik takmičenja mladih planinara kroz organizovana društvena, regionalna, republička i savezna takmičenja. Ova vrsta planinarenja, s orijentacijom i čitanjem karata, velik je doprinos opštenarodnoj odbrani. Savez je u mandatom periodu bio organizator ili sudjelovao u organizaciji republičkog takmičenja na terenima Crepoljskog i Ozrena sa 16 ekipa iz 14 društava. U čast »Titovih i naših jubileja« održano je na terenima Tjentišta jubilarno 15. republičko takmičenje s 29 ekipa iz 14 društava. Na terenima Ravne planine i Jahorine održano je 15. savezno prvenstvo u orijentacijskom takmičenju s 20 ekipa iz svih republika i pokrajina. Prvo mjesto je zauzela ekipa PD »Jahorina« iz Sarajeva.

Komisija za vodiče. Pitanje vodičke službe nije našlo organizacijsku formu, a jednim dijelom može se reći da je to posljedica neriješene vodičke službe u Jugoslaviji. No, i pored toga, pojedina društva su organizovala početničke tečajeve za vodiče, pa zajedno sa završenim vodičima »Sutjeske« i »Kozare« čine osnovu za organizovanu vodičku službu u BiH.

Komisija za alpinizam. Brojni kvalitetni usponi podigli su tehnički nivo alpinizma u BiH. Redovno se održavaju početnički tečajevi, ljetni i zimski, s 25-30 polaznika. Prilikom praktičnih tečajeva pozivali su se i raniji seminarci radi obnove znanja. Među najuspjelijim akcijama ove komisije treba istaći prvu bosansko-hercegovačku ekspediciju »Pamir 76«. Članovi ekspedicije postigli su zavidan rezultat i pored izvanredno teških vremenskih uslova, popevši se na visinu od 7045 m u pravcu vrha Korženjevka (7105 m). Osim ove ekspedicije izvršeno je 18 prvenstvenih uspona. Za Dan borca 1977. g. održan je alpinistički tabor na Veležu. 14 je penjača u dvije grupe bilo na usponima u Zapadnim i Valiskim Alpama. Intenzivno su se pripremali penjači koji će biti članovi Jugoslavenske ekspedicije na Mont Everest u 1979. godini. Održana je bogata izložba fotografije i opreme ekspedicije »Pamir 1976« kao i niz predavanja s dijapozitivima.

Komisija gorske službe spasavanja. Spasilačku službu sačinjava 6 stanica i to: u Sarajevu, Zenici, Travniku, Konjicu, Mostaru i Goraždu. Gledajući sa stanovišta sprečavanja nesreća u planinama, one su stacionira-

ne uz najugroženija planinarska područja. U ovih 6 stanica okupljeno je 200 spasavalaca, što pripravnika i registrovanih članova, među kojima se nalazi 15 ljekara specijalista i nekoliko saveznih instruktora. Održani su spasilački tečajevi u kojima je bilo 17 polaznika. Obavljena je godišnja registracija, provjera znanja i zdravstvena kontrola. Članovi GSS bili su u svim masovnim akcijama koje je organizovao Savez, kao »Igman-ski marš«, »Tragom bitke za ranjenike«, »Pohod Sloboda« te na saveznom i Republičkim orijentacijskim takmičenjima. Pripadnici stanice u Sarajevu, Mostaru i Travniku obavili su niz intervencija spasavanja izgubljenih i nastradalih u Prenju, Čvršnici, Bje-lašnici, Jahorini i Vlašiću. Spasilačke službe uključile su se u jedinice civilne zaštite u okviru smotre civilne zaštite, npr. u Sarajevu, kada je ekipa od 20 spasavalaca demonstrirala spasavanje stanara iz zgrade sa 18. sprata. U pogledu međurepubličke saradnje pružena je stručna pomoć PS Crne Gore kod početničkih tečajeva u ljetnim i zimskim uslovima.

Komisija za speleologiju obratila je veliku pažnju školovanju kadrova, pa je uz saradnju sa Speleološkim društvom »Bosansko-hercegovački krš« i Speleološkim savezom BiH organizovan tečaj, kao i niz akcija u ispitivanju pećina na teritoriji republike. Predsjednik komisije bio je na saveznom seminaru o speleološkoj opremi u Gračacu u Lici kao i na sjednici Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ u Sloveniji. Naši speleolozi bili su domaćini sjednice Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ na Bijambarama. Komisija je usvojila Pravilnik o radu speleologa.

Komisija za transverzale. Konstatovana je velika zainteresovanost za obilazak planina putem transverzala. S obzirom da se povećava broj transverzala, to je Savez prišao izradi Samoupravnog sporazuma o osnivanju i održavanju transverzala. Prihvaćena je koncepcija na planu gajenja tradicija NOR-a putem planinarskih transverzala, pa se prišlo ostvarenju planinarske partizanske transverzale pod nazivom »Bratstvo-Jedinstvo« koja obuhvata cijelo područje velikih bitaka iz IV i V neprijateljske ofenzive. U sklopu ovoga zahvata markirana je i otvorena transverzala »Sloboda« od Kalinovika do Žabljaka u dužini od 120 km preko Leliče, Zelengore, Volujaka, Maglića, Bioča, Pivske planine i Durmitora. U toku je realizacija ostalih dionica »Bratstvo-Jedinstvo« od Bihaća do Kalinovika s ukupno sedam manjih transverzala. One zajedno s već otvorenom transverzalom »Sloboda« čine jedinstven spomenuti »Partizanski put«. Od sedam spomenutih manjih transverzala neke su već markirane, a neke su u toku; izradu dnevnika i značaka snose društva koja su preuzela obaveze oko ostvarivanja svih zadataka. Republička planinarska transverzala pod nazivom »Po planinama BiH« bodovana je sa

četiri značke: bronzana, srebrna, zlatna i počasna. Od osnivanja prodato je 3000 dnevnika, a do sada dobilo je 544 obilaznika navedene značke.

Komisija za narodnu odbranu i društvenu samozaštitu dostavila je društvima tri dokumenta usmjeravajućeg sadržaja posvećenog ovoj temi. Sadržaj društvene samozaštite redovno je bio prisutan na dnevnom redu većine sjednica Predsjedništva, regionalnih savjeta, na Konferencijama planinarskih društava i sastancima samoupravih organa.

Komisija za zaštitu prirode i čovjekove sredine. PSBiH član je i ima svoga predstavnika u Savezu za zaštitu i unapređenje čovjekove sredine SRBiH. Aktivnost ove komisije sastojala se je u slijedećem:

— u organizaciji prigodnih predavanja, izložbi i prikazivanju diapozitiva,

— u preporuci da društva na prigodan način snime stanje ugroženih planinskih predjela na svome području,

— u programu o stručno-popularnim predavanjima koja je priredio Savez za zaštitu prirode i čovjekove sredine SRBiH.

— u sugestiji da se formiraju unutar društava komisije i priđu organizovanom radu,

— pojedina su društva ispoljila dobru aktivnost informativnog i propagandnog smjera putem napisa u edicijama, plakatima, parolama i slično.

Komisija za propagandu. Pokušaj ove komisije da planinarska društva odrede jednog svoga člana koji bi bio zadužen propagandom, kao i da društva odnosno taj član dostavlja Savezu podatke o radu društva radi javnog informisanja, nije uspjelo. No, i pored toga komisija je uspjela da organizuje stalnu propagandu planinarstva i da javnost informira na pogodan način:

— putem radija: svakog četvrtka u jutarnjim satima emitovane su emisije pod nazivom planinarske vijesti, a prema pribavljenim podacima koristili su se i ostali dani u sedmici. Zajednički program radio stanica BiH daje redovnu informaciju pod naslovom »S vama na vikend«. Program 202 emituje »Planinarski informator«, a emisija »Žurnal u deset« često daje prostor planinarstvu. Važniji planinarski događaji, koji su vezani za određeno vrijeme, emituju se u redovnim dnevnim emisijama »Vijesti«;

— putem televizije: većina se planinarskih akcija objavljuje u emisijama za teritoriju Jugoslavije kao što su bili »Igmanski marš«, »Titovim ratnim stazama«, »Na 40 vrhova«, »Tragom bitaka za ranjenike«, otvaranje transverzale »Sloboda«, smučarska takmičenja planinarskih društava itd.;

— putem dnevnika »Oslobođenje« svakog četvrtka u sportskoj rubrici je prostor za planinarstvo, a u ostalim listovima, kao »Sarajevske novine«, »Svijet«, »Novi dani«, povremeno se objavljuju članci iz planinarstva;

— nažalost, pretplata na jedini planinarski časopis »Naše planine«, nedovoljna je, kao što je i premali broj saradnika s područja BiH.;

— Olimpijskom komitetu stavljen je na raspolaganje set dijapozitiva o zimskim ljeptama okolice Sarajeva, Jahorine, Bjelašnice, Igmana i Trebevića, koji je do sada prikazan u Helsinkiju, Stockholmu i Innsbrucku;

— sredstva javnog informisanja kao cjelina obilato su poklonila pažnju objavljivanju alpinističke ekspedicije »Pamir 76«;

— s Turističkim savezom BiH i savezom u Sarajevu ustanovljen je uži kontakt radi izdavanja prospekata, održavanja izložbi planinarske fotografije i kolor dijapozitiva;

— u organizaciji ove komisije izdan je vodič transverzala »Sloboda« u zajednici s PS Crne Gore.

Komisija za dodjelu priznanja često puta je morala donositi hitne odluke, jer su planinarska društva dostavljala svoje prijedloge kasno, pa je bilo slučajeva da je, nažalost, predsjedništvo moralo prihvatiti već realizovane prijedloge. Komisiji je rad bio otežan zbog neujednačenoga kriterija u prijedlozima koje dostavljaju planinarska društva; neka nisu poštivala kriterije iz postojećeg pravilnika o dodjeli priznanja. U mandatom periodu dodijeljeno je: 2 zlatne značke SFK Jugoslavije, 5 zlatnih i 2 srebrne počasne značke PSJ, 33 zlatnih, 47 srebrnih i 75 bronzanih počasnih značaka PSBiH.

Komisija za prikupljanje istorijske građe izradila je Projekat o prikupljanju, sređivanju i objavljivanju istorije planinarstva u BiH. Za radove komisije zainteresovan je Zavod za fizičku kulturu BiH, te je u tu svrhu delegiran jedan član ove komisije u Komisiju za istoriju fizičke kulture pri Zavodu za fizičku kulturu BiH. U proteklom periodu komisija je dostavila svima planinarskim društvima spomenuti Projekat.

Utvrđeni su kriteriji za za intervjuiranje i anketiranje živih planinarskih aktivista, a umnožen je potreban broj primjeraka podsjetnika za dogovor. Osigurana su finansijska sredstva za realizovanje Projekta. Izvršene su pripreme za tematsko i hronološko sređivanje materijala iz Arhiva SRBiH. Jedan od aktualnih problema u radu ove komisije je efikasnija saradnja s planinarskim društvima; u tu svrhu je predviđen dogovor s delegiranim predstavnicima iz regionalnih savjeta.

Komisija za objekte u ovom mandatom periodu nije bila efikasna, pa su izostali i rezultati rada za ovaj mandatni period.

Zahvaljujući vrlo sadržajnoj diskusiji u vezi s podnesenim izvještajima kao i predloženom programskom orijentacijom za period 1978-1980, doneseni su zaključci.

Na konferenciji je izabrano novo predsjedništvo od 21 delegata, a za predsjednika je ponovno izabran Petar Simoneti.

Josip Bačić

Podgorskim padinama sjevernog Velebita

DANIJEL VUKUŠIĆ
JABLANAC

Rano je jutro nagoviještalo lijep dan. Ali tek što prve zrake sunca pozlatiše krune vrhova, preko Plišivice i Čukovca poletješe magle rušeći se u dolinu Mireva. Izidoh pred kuću da pogledam i donesem svoju prognozu.

—Bojim se da je naš današnji izlet opao — rekoh nevoljko svojoj ženi Anki. — Možda se kasnije vrijeme popravi, ali plan nam neće u potpunosti uspjeti.

Sjedio sam pokraj ognjišta i sumorno gledao kroz vrata u sivilo magle, koju je lagani zapadnjak vijao kroz krošnje bukava ispod kuće. Polovina je rujna, mislim, jesen je na domaku, kao što smo i nas dvoje u jeseni života, pa je pitanje hoćemo li imati sreće da ove jeseni ostvarimo zamišljeni putni plan. Poznavajući hirovitu čud Velebita osjećao sam nespokojstvo, kao da mi nešto dragocjeno izmiče s dohvata ruke. Zena kao da je razumjela moje misli, spremala je poputbinu u torbe i, okrenuvši se prema meni, dobacila s prizvukom sjete u glasu:

— Možda se poljepša, pa da krenemo? Dokle stigli stigli.

— Dobro! I ja bih htio — promrsih rastreseno kroz zube i letimično pogledam kroz vrata prema Plišivici. — Magla se rasplinjuje rekoh ushićeno. Još će biti lijep dan. Krenut ćemo iako prilično kasno.

Ustanem i započnem pripreme za polazak, kad li istog časa dojuriše kola Šumarije Jablanac i stadoše pred kućom. Upravitelj šumarije ing. Piškulić i njegov zamjenik šumarski tehničar Prpić iziđoše iz kola i navratiliše u kuću. Pitamo ih kakvo je vrijeme u Podgorju. Sunce do Ježeva briga, odgovoriše. Bit će lijep dan.

Upravo smo htjeli na duži izlet, pa se kolobamo. Izmijenismo nekoliko riječi. Oni krenuše put Stirovače, a mi se također odlučismo na zamišljeni put. Na brzinu sve spremimo, naprtnjače na leđa i krenemo cestom do Kosice da odatle zgrabimo Premužićevom stazom ispod Mireva, Baričevskog doca, Visibabe i prema jugu, pa dokle stignemo, naravno, misleći istoga dana na povratak kući. Prošavši Cipala izbijemo na proplanak ispod Čardaka. Magla se već posve rasplinula, samo se tek poneki barjačić oblaka povlači istočno od Smrčevaca. Sunce se već visoko diglo iznad vrhova i ugodno prigrijalo.

— Bit će zaista lijep dan — prozborim u hodju gledajući kako se oblacić u manjuju i iščezavaju.

— Da, bit će lijepo — protisne Anka, gazeći stopu u stopu za mnom.

Na kraju šume pod Bilenskim Mirevom ispriječio nam se na putu poskok, ležeći na mekoj prostirci lišća. Lijepo se opružio i ne

pokušava pobjeći. Dohvatim granu, dotučem ga i sklonim s puta. Produžismo dalje i uskoro stigismo na prijevozi kod Bilenskog briga koji Mirevo dijeli od podgorskih padina Velebita. Odavle su prvi krasni vidici na Podove, Podgorje, more i otoke. Dalje staza vodi, s padom i usponom, skoro u ravnoj liniji ispod Baričević doca i Visibabe prema jugu. Hodali smo umjerenim korakom, zastajkujući da uživamo u ljepoti predjesenskog dana i čistoći dalekih vidika, a negdje bi zastali promatrajući posljednje cvijeće ljeta, koje nas je privlačilo svojom ljepotom i oblicima. Kad prođosmo šumom ispod Visibabe, ispred nas se ukaže duga, malo uvinuta staza na strmoj padini, gubeći se daleko iza jednog travnatog boka. Na tom širokom prostoru pričinjali smo se sami sebi sitni kao mravi. Stoga smo ubrzali korake, da se što prije dohvatimo vijugavog dijela staze i šumaraka, gdje se put pričinja kraćim i zanimljivijim, jer se krajolici češće izmjenjuju. Iza dvosatnog hoda zaobidemo vršak gdje se staza uvija u šumarak prema Štokić dulibi, jednoj od najljepših dolina Velebita okruženoj sa svih strana vrhovima. Među njima istočno dominira Pivačica. Tu je donekadno bilo ljetno stanište žitelja Štokića, a sada je posve napušteno, s ruševnim drvenim stanovima i cisternama. Za minutu dvije staza se opet otvara prema moru izlazeći na čistinu Lučić Alan (malo kome planinaru poznato ime, jer nije uneseno u karte, a lokalnog je karaktera) na prijevoju Vrata — Štokić duliba. Tu sjedosmo da malo predahnemo i kroz dalekozor pogledamo Borovački i Štokić pod, Vrata, Starčević i Jurčić dolac. Na Vratima zamijetismo jednog muškarca i ženu gdje iskapažu krumpir. Uz njih je crni pas, a nešto podalje na pustim njivama pase četvero magarađi i jedna mula. Ugodno iznenađenje, jer smo vjerovali da na Vrata više nitko ne navraća i da ništa živo nećemo vidjeti. Uslijed raseljavanja pučanstva sva su planinska zemljišta i nastambe već poodavnije napuštena, stoga se svuda vide gole zidine ili nahereni krovovi. Ipak se toga dana, kao neka fatamorgana, ukaza dijelčić života što se već sutra neće obnoviti. One male parcele na velikom prostoru obrađuju stanovnici što izlaze na Vrata do četiri puta godišnje: za vrijeme sadnje, okapanja, zagr-tanja i vadenja krumpira. Imadosmo sreću što baš toga dana iziđoše s Podova da završe svoj poljoprivredni rad za ovu godinu, te da ih mi s onih visina ugledamo.

Iza kraćeg odmora nastavljamo put Mliništa gdje staza većim dijelom vodi kroz bukovu šumu zatvarajući vidik na more. Ispod staze se vide porušeni vrtovi a negdje i ljetni stanovi zarasli šikarom. Zbog toga ih teš-

ko opaža onaj tko od ranije nije poznao njihove lokacije. Pod Ograđenikom se staza dijeli u dva smjera. Istočno skreće staza Ograđenica—Šatorina, a mi krećemo na jug prema Mliništu. Nakon pola sata pješačenja bukovom šumom izbismo na jednu kamenu izbočinu što strši ispod puta, a s koje se vidi prvo naselje Mliništa, Nuglo, s lijepim kraškim poljem i nekada obrađivanim pristrancima. Naselje je posve pusto s tek nekoliko parcela zasađenih krumpirom i zeljem. Okružene su strašilima od ljudske odjeće, radi zaplašivanja divljih svinja koje su postale prava napast za ovu nekolicinu žitelja što se još bave kakvom takvom poljoprivredom. Nastavljamo do Korita gdje nam se na izlazu iz šume ukaza najljepši dio Mliništa i Kut, razdvojeni jednim prolazom što vodi od crkvice u južnom dijelu Mliništa. Crkvića je građena u prošlom stoljeću. Posvećena je Sv. Jeleni, a služila je kao zavjetna crkva Mliništima i okolnim naseljima, ali uglavnom za zbor i rasonodu. Tu su žitelji davali sebi oduška tijekom napornih radova na zemljištu u sjenokošama velebitskih dražbovanih čistina. Kod crkve se gostilo pečenom janjetinom i dalmatinskim crnjakom, igralo kolo, plesali plesovi, sve uz glasne podgorske pjesme i razgalice, što su odjekivale među privelebitskim vrhovima kao grmljavina. Tu se na livadama, u hladovini, uz piće i pjesmu, prepričavahu mnoge zgode i nezgode, šale i doskočice. Razgovaralo se o radu toga ljeta, urodu na zemljištu, stoci i ostalom, ponekad je došlo i do raspre zbog međa prekošene livade, udaranja stoke pri zgonu iz štete i drugog, što je po koji put završavalo pravom svađom i tučnjavom. Kod momaka je najčešći povod tučnjave bilo suparništvo i ljubomora, jer se oko uglednijih djevojaka navijalo više udvarača, stidljivo krijući svoje ljubavne porive. No kad bi crnjak zamaglio njihovo zdravo rasuđivanje, a stidljivost ustupila mjesto razuzdanosti, dovoljna je bila jedna izazovna riječ ili pjesma, kao npr. ova:

Nemoj momče da mi križaš pute,
moja dika i ne gleda u te.

Tad bi sav zapretani žar izbio na površinu kao tinjajući vulkan, da se slije u jednu gomilu tko na koga, gdje bi s obje zavađene strane sudjelovalo i na desetine sudionika. Tuklo se uglavnom šakama, guralo i natezalo, jer je u ovim krajevima hladno a pogotovo vatreno oružje rijetka pojava i ljudi se nerado ili vrlo rijetko njime služe. Ipak uzavrela podgorska krv ponekad traži oduška u tučnjavi. Pribraniji i trijezniji umiješali bi se u tučnjavu samo zato da rastave i izmire zavađene strane, pa bi koji put sve svršilo izmirenjem uz litre crnjaka. Događalo se da bi jedna i druga strana ostale na poprištu borbe, svaka u svome taboru, dobacujući jedni drugima pogrđne riječi uz izazov, a nekad bi se slabija strana povukla prema svojim naseljima, prijeteci iz daljine u povlačenju. Megdandžije, koji bi ostali na mjestu megdana, odgovarali bi podrugljivo:

DOVEDI IH

Dovedi prijatelju svoje sinove i kćeri rođene u provizorijima Stuttgarta i Münchena dovedi ih u srpnju pod Rožanske kukove: da vide za burom more Podvelebića da s tobom urastaju u ovaj živi dan vrati im oči za tisuću modrih arhipelaga i čisto pijanstvo stinogorskih kadulja prosanjat će smilje i dijamantne večeri i nikad neće otići iz tvrda sna kamena

Stjepan Vukušić

— Zašto bižite kukavice? Vratite se da van jope isprašimo gaće! (hlače)

Iza naglog raseljavanja stanovništva i opustjelosti kraja, crkvića više ne služi namijenjenoj svrsi, već godinama stoji zatvorena kao spomenik kulture minulih vremena na ovom planinskom dijelu Hrvatskog primorja, a jednom je i oskvrnuta po nekom nesavjesnom namjerniku, koji je iz puške probio malo zvono na otvorenom zvoniku.

Produžismo još mali dio puta do Korita, da se napijemo vode, ali se ubrzo vratismo nad Mliništa da još upremo sjetne poglede na pusta polja i naselja. Tu smo sjeli da se odmorimo i založimo. Dizali smo dalekozor na oči, zagledali daleko preko mora i otoka, ali nam se pogled uvijek vraćao na privlačnu okolicu Mliništa. Okolne su se šume već počele šarati žutom bojom, što je podsjećalo na skori dolazak jeseni. Uzalud smo pogledom, s pomoću dalekozora, zagledali u svaki kutak od južnih vrhova Radlovca do sjevernih bregova Mliništa. Svuda samo puštoš, nigdje vidjeti ništa živo, niti čuti glas bilo čega. Odjednom posred polja ugledasmo jednu ljudsku spodobu. Zagledasmo bolje i razabراسmo da neki starčić žanje travu, a iza njega na livadi hodaju četiri kokoši, čeprkajući i loveći kukce. Još jednom pretražujemo pogledima cijeli vidokrug ne bismo li ugledali bilo kakvo živo stvorenje ili dim iz stanova, ali ništa! Sve je pusto i tiho kao staro groblje. Podviknemo starcu domaćim planinskim zovom: Uuuu-uuuu. Starac se uspravi držeći nešto u ruci, valjda srp, zagleda se u stazu i vrhove što sve jedan drugog nadvisuju tamo do Šatorine. Gledao je minutu dvije, čučne i opet nastavi da žanje. Gledam prostim okom i jedva ga zamijecujem kao sitnu smeđu mrlju na prostranoj zelenoj plohi. Podviknem još nekoliko puta, ali starac više nije tome obraćao pažnju. Valjda je mislio da se to dozivaju planinari ili slučajni prolaznici, jer nas na toj razdaljini nije mogao vidjeti. Sjedili smo dugo promatrajući polja i vrhove oko njih. Sve što vidjesmo na tom povelikom prostoru bilo je nekoliko parcela zasađenih krumpirom i zeljem, te par stogova sijena, sve prepušteno riziku nailaska divljih svinja.

Cijela je krajina utonula u bezživotnu zbijenu tišinu djelujući više sablasno nego ugodno, što se odrazilo i na nama usamljenima u toj prostranoj pustoši. Ušutjeli smo oboje i tupo gledali u daljine. Sjetio sam se vremena kada je tu bujao život, oglašavali se povici domaćina, zveckala zvona brojnih stada koza i ovaca, krda goveda i konja, čula se pjesma pastira i mladeži. To nije prestajalo ni u ratu, dok sam tuda vodio partizanske jedinice. Našlo se uvijek kruha, krumpira, mlijeka, sira, jaja i drugog što su gostoljubivi domaćini nudili. A onda se nad njive, livade i naselja slegao težak zamoran muk, kao da je neka tajanstvena sila sve u jednom času zbrisala.

Odjednom se trgnem kao iz sna, pogledam na sat i promrsim kao za sebe:

— Već je kasno. Prošla su tri sata popodne.

Ustanem i šutke krenem put kuće, smušen nasrtajem zamršenih misli, s osjećajem nelagodnosti i težine, kao da sam odatle ponio dio planine na svojim umornim leđima i duši. Zena me je slijedila u korak, šuteći i valjda misleći iste misli. Kad smo zgrabili prilično duboko u šumu pod Ograđenicu, jedna se ptica oglasi pjesmom kao u ranom ljetu. Zena, malo zadihana u hod, prekine šutnju i prozbori s prizvukom tuge u glasu:

— Šutiš otkad krenusmo iznad Mliništa. Što ti je?

— Šutiš i ti — otpovrnih. I zar time nismo sve rekli? Opažam da se i tebe teško dojmila ova pustoš.

— Jest — reče — i ne mogu se otresti misli kako će ovu noć provesti onaj starac. Vjerujem da je nesretan, ako koga od poroda ima ili nema.

Koračamo ubrzanije, rijetko izmijenjuju-

ći riječi, jer se dan bliži kraju, a mi trebamo još satima putovati. Iako smo požurivali, oblaci su bili brži. Počelo se oblačiti, te prve kapi kiše zašuštise kad smo prolazili šumom ispod Visibabe. Guste krošnje bukava štitele su nas od lagane kiše, a njezin nas je šum u hod u uspavljivao poput tugaljive uspavanke. Izišavši iz šume sjednemo uz put na vlažan kamen, budući da je kiša prestala, a mi bili dobrano umorni. Sunce je toga časa kao tamnocrveni krug tonulo u more ne odražavajući svojih zraka na vrhovima — rijetka pojava na ovim planinama. Tonulo je i nestajalo na čadavom zapadu, ostavljajući nas usamljene s našim sumornim mislima, na pustim visovima. Mi smo njihovi dobrovoljni zarobljenici od rane mladosti, njihova nas vrletna i šumovita divljina uvijek zove u divlju ljepotu svojih duliba i vrhova, bez njih bi nam u duši zjapila nezajaziva praznina.

Dok smo još sjedili, dolinama se šuljao prvi sumrak i oglašavala divljač. Sjeveroistočnjak je lagano pirkao preko šuma i livada kao da nam donosi šapat davno nestalih stanovnika ovih dolina.

Velebit je gorda planina, stoga niti vi, niti itko drugi, neće otkriti sve tajne i ljepote što ih on u svojim njedrima ljubomorno skriva.

Kad se dohvatismo naše ljetne kućice na Mirevu, već se dolina zastrla neprozirnom koprenom noći. Samo tu i tamo provirivahu zvijezde između napuklih tamnih oblaka. Naložismo vatru u kaminu, da uz nju protegemo umorne udove. Na štednjaku ugotovismo večeru. Na počinak pođosmo s osjećajem tjeskobe, no ipak zadovoljni što smo ostvarili plan, jer vidjesmo što smo željeli — i što nismo željeli vidjeti.

Ruševine doma na Bačić-kosi 1977. g.

Foto: P. Korica

Najbitnije o Medvednici

VLADIMIR BLAŠKOVIC

ZAGREB

Lijepa je i zanimljiva ta stara planina savsko-dravskog međuriječja u Hrvatskoj. Odavna je resi značajna oznaka i dobro narodno ime, a posljednjih decenija i stručno primjenjivan oronim **Medvednica**. (Oronim, od grčkoga oros = gora, brdo, + onoma = ime; dakle oronim = ime gore ili planine.) Ime Medvednice zabilježeno je već godine 1209. kao **Mons Ursi**, dakle latinizirano, u jednoj povelji kralja Andrije II. To ime podudarno je s prastarim značajkama te gore pune medveda.

Danas u Medvednici nema medvjeda kao nekad, u staro kameno doba, kad je paleolitički stanovnik medvedničkih šuma i pećina — bio je to leptolitički pračovjek, Homo sapiens fossilis — morao prije četrdesetjedno tisućljeće voditi životnu borbu za samoodržanje s veoma snažnim spiljskim medvjedima. Utvrdio je to poslije drugoga svjetskoga rata najistaknutiji suvremeni hrvatski speleolog, znanstvenik i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti **dr Mirko Malez**. Goleme lubanje davnašnjih medvedničkih zvijeri, tih spiljskih medvjeda, brižno su čuvane u Geološkoj zbirci JAZU u Zagrebu. Te lubanje najveće su dosad poznate lubanje tih životinja u svijetu, ali ta osobito zanimljiva činjenica široj javnosti uopće nije poznata. Vrlo malo (ili gotovo ništa) znadu o tome i naši prirodoslovci, geografi i njima srodni sustručnjaci, no zato dolaze u Zagreb eminentni geolozi svjetskoga glasa, da vide taj naš paleontološki raritet.

Usprkos mnogobrojnim znanstvenim raspravama i stručnim prilogima o prirodnom obilježjima Medvednice, radovima objavljenima u znanstvenim, stručnim, planinarskim i ostalim časopisima, premda geološki postanak, mineraloško-petrografska građa, geomorfološke pojave i ostale oznake planinske grbine između Save, Krapine i gornje Lonje podavno već nisu nepoznanica, ipak povremeno u sadržajima raznovrsnih publicističkih i novinskih članaka **još uvijek nalazimo podosta informativnih grešaka i omašaka**. One nameću potrebu ne samo ispravljanja nekih pogrešaka nego i osvježavanja starih znanja uz ponavljanje **najbitnijih znanstveni spoznaja o toj dragoj našoj staroj gori** (ili planini). Ispravljanje javno publiciranih nekih pogrešaka nego i osvježavanja starih društveni zadatak i etičko-moralna obaveza mjerodavnim prirodoslovnim znanstvenicima i geografskim stručnjacima.

U 18. i 19. stoljeću Medvednicu su kartografski označavali raznoimenovano, pretežno proizvoljno a često i posve pogrešno. Oronimički bila je to npr. Gebirg Sagrab, Mons Szlanye, Gebirg Szlema, Slema vrh, Slema

Gebirge, Sljeme Gebirge, Agramer Gebirge, Zagreber Gebirge, Zagrebačka gora. Ovaj posljednji oronim učili smo još u prvom i drugom deceniju ovoga stoljeća u našim školama. Otprije pola stoljeća, napose zaslugom planinarskih znalaca i entuzijasta, tu planinu ponovno imenujemo njenim prvobitnim srednjovjekovnim lijepim narodnim i nama dragim imenom: **Medvednica**.

Još prije pola stoljeća učilo se u našim školama, da je Medvednica alpski ogranak. Tako je to zabilježeno npr. i u znamenitoj monografiji i turističkom vodiču Zagreba i okolice (Agram und Umgebung) što ga je objavio godine 1892. zagrebački gradski senator (Senator der Stadt Agram) Adolf Hudovski. Taj široj javnosti namijenjen turistički vodič, danas neosporno već bibliofilski raritetno djelo, posebno ističem i spominjem zbog toga, što njega rado spominju autori raznih publicističkih i turističkih informacija o Zagrebu i Medvednici. U tom dobro pisanom i zanimljivom starom turističkom priručniku i vodiču stoji (str. 15), da putnika (koga vodič vodi od Slovenije) kod Zagreba još uvijek prate izdanci Julijskih Alpa, koji se tu dižu do značajne visine u Zagrebačkoj gori. (Doslovno: »Die Ausläufer der juli-schen Alpen begleiten uns jedoch auch weiterhin und steigen nochmals zur ansehnlichen Höhe der Agramer Gebirges an.«) Danas pouzdano znamo, da je takva tvrdnja zastarjela. Novije znanstvene spoznaje govore drukčije. Zbog toga neće biti suvišno istaći nekoliko najbitnijih informacija o prirodnim i društvenim obilježjima Medvednice.

Svojim postankom geološkim razvitkom i sastavom svojih dinamometamorfnih stijena (među njima su i građevinski rado korišteni zeleni škrljajci ili škrljci) **Medvednica je paleozoički ostatak (svojevrnsni timor) pradednog Istočnog kopna**. Orografski pripada **prijelaznom planinskom spletu** između alpskog, dinarskog i rodopskog gorja. U medvedničkoj trupini razvile su se i **mezozoičke stijene vapnenjaka** (vapnenaca i dolomita), koje su uvjetovale **pojavu krša** (ili krasa) i krških fenomena (ponikava, vrtača, ponora, pećina ili spilja itd.). **Medvednica je svjedok tercijarne (ili kenozoičke) vulkanske djelatnosti**. Nju brazdaju i oblikuju tektonske pojave i presijecaju seizmičke (potresne) pukotine, a na njenim ograncima već je prije sto godina utvrdio akademik **dr Đuro Pilar** tragove glacijacije ili oledbe. (Više o tome vidi: Dr Gj. Pilar, Tragovi oledbe na podnožju zagrebačke gore; Rad JAZU, knjiga XXXIX, Zagreb 1877.) Tako je svojim raznolikostima Medvednica veoma šarolik geološki,

mineraloški i petrografski mozaik i osobito bogat prirodni muzej. **Ona je golema živa prirodna knjiga, u koju je čovjek vazda radoznalo zagledao i željan znanja uvijek je nanovo i rado čitao.**

Planinski masiv Medvednice dugačak je 42 km, a površina mu je 240 km². Smjer pružanja je jugozapad-sjeveroistok, od ušća Krapine između Zaprešića i Podsuseda na jugozapadu do prijevoga humlja kod Breznice u dolini gornje Lonje na sjeveroistoku, gdje se ogranci Medvednice isprepliću i spajaju s humljem i ograncima Kalničke gore. Dok se na sjeveroistoku medvednički povijarci gotovo nezamjetljivo i humoliko isprepliću s kalničkim gorskim hrptima, na suprotnoj strani, **na jugozapadu se Medvednica veoma strmo ruši u geološki mlade diluvijalne (ili pleistocene) doline Save i Krapine stvarajući prirodno (i planinarski) mnoštvo zanimljivih pojava.** Među njima, osim (opjevanih) vapnenjačkih, pretežno dolomitnih stijena Kamenih (Kamenitih) ili narodnom legendom označenih Zakletih svatova, neposredno iznad ušća Krapine u Savu posebno se ističe visinska kota 279. Taj vrh, **u starim geografskim kartama jasno imenovan i označen kao Rožman (279 m),** dobro poznat pod tim imenom nama starim zagrebačkim prirodoslovcima i planinarima, u najnovijoj »Geografiji SR Hrvatske« (izdanje »Školske knjige«, Zagreb 1974) kao da je tek sada otkriven i kao da je dosad bio bezimen. **Označen je »novatorskim« (i prilično nelogičnim) imenom Sjevernjak.** Međutim, bili bismo zadovoljni, kad u toj novoj i tehnički lijepo opremljenoj »Geografiji SR Hrvatske« ne bi bilo i krupnijih omašaka negoli je taj nesretno (i nespretno) preimenovani krajnji jugozapadni medvednički vrh Rožman.

Cestovni prijevoz Kašina — Laz — Marija Bistrica (sa starom spomen-pločom i oznakom, da je ovdje prije sto godina, 1878—79, ta veoma važna saobraćajnica građena »troškom Kraljevine za bana Ivana Mažuranića da bude na korist Zagorcu i Posavcu«) razdvaja Medvednicu na raznoimenovani viši zapadni i središnji dio, u kome se nalaze Ponikve, Bistranska gora, Sljeme (s najvišim vrhom gore, 1035 m), Puntijarka, Hunjka, Goršćica i Lipa, te na planinarski još nedovoljno valorizirano i visinski znatno niže bilo Drenovu (574 m).

Medvednica ima povoljnu humidnu klimu. Godišnji prosječni oborina kreću se oko 1300 mm, toplota 6,6°C, a insolacija seže do 2000 sati (Zagreb 1880 sati). Snježni pokrivač omogućava dovoljno zimskih sportskih radosti. Biološki elementi i faktori sadržavaju izrazite oznake srednjoevropske flore i faune sa svim obilježjima srednjevisokih planina. Vegetacija se odlikuje gustim pokrovom šumske površine (oko 13.000 ha), od čega se većina nalazi na prisojnoj južnoj strani. **Medvednica ima i zanimljivih florističkih osobitosti** (npr. planinski jaglac, Primula auricula; crveni božur, Paeonia corallina; spe-

cičan klinčić, Dianthus croaticus; divotni planinski ljiljan, Lilium carnolicum), ali o staništima tih planinskih ljepotica bolje ne govoriti, jer su civilizirani medvednički izletnici i štetači, neki od njih rado nazvani i planinari, na žalost dosad već dovoljno pobrstili i uništili mnogošta od nekad bujnih i uistinu prekrasnih cvjetnih sagova naše stare planine. U faunističkom pogledu, rečeno je već uvodno, medvjeda više nema, srećom nema ni vukova (osim eventualno zalutalih sa susjednih planinskih područja), no dovoljno ima lisica i divljih svinja, dok o malobrojnim srnama brigu briguju profesionalni lugari, a na žalost još više lovokradice.

Stara i nekad prilično živahna rudarska proizvodnja (željezo, olovo, srebro, sol) ne dolazi u obzir za rentabilnu suvremenu eksploataciju, no zato su gospodarski veoma značajne bogate naslage cementnoga lapora, koga naveliko vade i prerađuju od početka ovoga stoljeća kod Podsuseda. Povrh svega, **Medvednica je golem i neiscrpn rudnik okrepje i zdravlja.** S takvim prirodnim obilježjima Medvednica je izvanredan rekreacioni dragulj ne samo Zagreba nego i šireg regionalnog područja posavskog Prigorja i Hrvatskog zagorja.

Priroda je uvijek i svuda zanimljiva i lijepa, samo tu zanimljivost treba znati zapaziti. Zanimljiva je i lijepa i naša Medvednica. Isticanje nekih njenih pojedinosti i osobitosti u ovom prikazu ne bi bilo umjesno ni svrsishodno. Ipak, neka bude dopuštena **jedna jedina iznimka.** Ne toliko zbog prirodnih osebnosti koliko zbog poštovanja i pažnje prema jednome primjernom i eminentnom pokloniku Prirode. Neka mi bude slobodno dodati: riječ je i o mome višedecenijskom planinarskom, skijaškom, speleološkom i novinarskom drugu i osobnom prijatelju **Vladimiru Horvatu (1891—1962).** Radeći godinama u osami i nesebično, planinarski entuzijast Vlado izgradio je **podno Hunjke, na zagorskoj strani gore,** u predjelu prepunom osobitosti krša i nekad slabo ili nikako posjećivanom, danas već dovoljno poznatih i rado viđenih **petsto stuba.** Izgradio je i uređio ne samo svojevrsnu izletničku i planinarsku atrakciju Medvednice već i podigao i svoj osebnosti trajno živi spomen.

Naseobena prošlost Medvednice veoma je stara, a čist hrvatski narodni značaj obilježava je od ranih srednjovjekovnih stoljeća do danas.

Uokrug medvedničke podgorine, u njenoj podgorju i na vinorodnome humlju čovjek se nastanio već u pradavnim vremenima i tu osnivao svoje okućnice i naselja. Vjerdostojna historiografija spominje mnoga današnja zagorska i prigorska medvednička sela već početkom 13. stoljeća, a u Stubici Gornjoj i župnu crkvu svetoga Jurja. Vrijeme je mnogo toga izmijenilo i pregazilo. Promijenili su fizionomiju, oronuli su ili nestali zauvijek i mnogi velikaški dvorci i plemeni-taške kurije medvedničkog podgorja i prigor-

Po Medvednici

Po Medvednici kakti maček,
vleče se čarni, čarni oblaček.
Opet bu nam tuče opalo taček,
zakaj je prek planke skočil čarni maček?
Po Medvednici kakti tenta vleče se oblaček,
zacoprал nam je orsag copernjak seh
copernjaček.

Muž merka se to
bez hasne,
bedaček.
Garmi, blisiče,
veter nosi tiče,
tiči pehuču, kriče,
bu nam potropala tuča su zob
i helde još jedini falaček...
Nigde nigdar nađe ni pomenjši traček.
Ak nisi pod vodom ili pak sušom žgan,

popali ti pole nemškutar, Lutoran,
Hasankan, Tatarkan, budimski Sinan,
al zemalski kapetan
medvedgradski ban.
Sakim vragom sfundan saki božji dan,
cvrlji se muž polehko kak v ponjve puran.
Kampana Ježuševu, simtamle na stran...
— Kaj ste vre čuli kume: Sisek je zežgan!
V varožlinske gmajne se podravske hiže
popalil je Turčin paša iz Kanjiže.
Sanobor je prepun Ungnadovih Španjolor,
odpelali su snočka tristpet jaromv volov.
Tahi je v Stubice spreluknal tri device,
kaj muži nisu meli muke za gornice.
Jašprišt je včera vu ime Klera,
došel da nam zadnju kravu pretera.
Miroslav Krleža

ja. Nestao je među njima i oroslavski ljepotan-dvorac nekadašnjih baruna Vranyczany (vidi mu sliku i podatke: Naše planine, god. XXV, broj 11—12, strana 249, Zagreb 1973). Nestalo je i nekad znamenitog Medvedgrada, a šćrbasti ostaci ukazuju gdje su nekad postojali i gospodovali Susedgrad i Zelinograd.

Na rebrastim padinama i blago zatalasanim ograncima te stare naše gore ispisan je i znatan dio hrvatske povijesti. Na njenim vinovom lozom okićenim kosinama i terasastim zaravnima visoko su uzdigli buntovnu luč slavni zagorski i prigorski borci za stare pravice i temeljna ljudska prava, predvođeni Gregurićem, Pasancem i legendarnim zagorskim kmetom Matijom (Ambrozijem) Gupcem. Usprkos krvavoteškom porazu, ipak je već tada, godine 1573, na tome tlu veličanstveno triumfiralo narodno poštenje. Borbena težnja tlačenoga naroda za pobjedom domovinske slobode ostala je živa sve do epohalnih naših dana, do revolucionarne narodnooslobodilačke borbe pod vodstvom prapranuka zagorskih kmetova i puntara Josipa Broza Tita.

Još jednom triumfiral je na medvedničkim ograncima borbena težnja slobodoljubivih potomaka starih zagorskih puntara. Bila je to po mnogo čemu slavna i nadasve značajna godina 1948. Dakle, prije trideset godina. Eto, živi smo još svjedoci tome.

Na jednome od najjužnijih izdanaka ili ogranaka Medvednice, navrh zagrebačkoga Gornjeg Prekrižja, u sjeni stoljetnog svog čuvara mamutovca (*Sequoia gigantea*, var. *Wellingtonia*), stara je Vila Weiss, danas reprezentativna gradska kuća s ruralno primjerno uređenim interijerom. Osobito je povijesno značenje Vile Weiss. U njoj je sovjetski ambasador Lavrentijev u pratnji otpravnika poslova Armjannjihova predao predsjedniku CK KPJ Josipu Brozu Titu Staljinov odgovor na nedovismisleno jasan i odlučan stav rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije protiv diskriminatornog stava Inform-

biroa prema Jugoslaviji i našim narodima. Još istoga dana, tako reći nađušak, Tito je u toj vili u cigla dva sata sastavio nacrt odgovora jugoslavenskih komunista na Staljinovu mučnu objedu i ponizujuću poruku. Titov nacrt odgovora, pisan krupnim slovima na papiru izdužena formata, iznosio je 33 stranice. Sadržaj odgovora dovoljno je poznat ne samo jugoslavenskoj nego i čitavoj svjetskoj javnosti. Tu je jedan od žilavij korijenja i našoj slobodoljubivoj nesvrstanosti, i povjesno značajnoj izgradnji samopravnog socijalističkog društva, i svestranoj težnji za miroljubivom koegzistencijom u Svijetu. **Bilo je to 27. ožujka 1948. Dakle, još jedan značajan povijesni 27. mart. U Zagrebu, na ogranku Medvednice.**

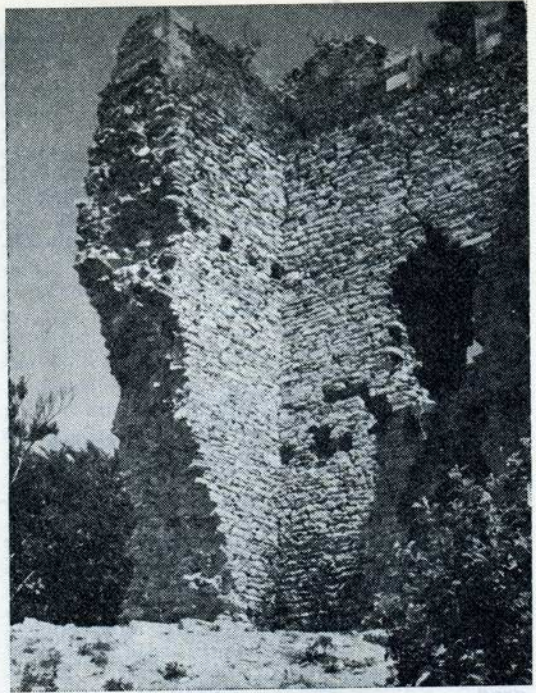
Medvednica i planinarstvo zaista su nerazdvojni. Tu su se iskrile zamisli o »društvu za laznju po gorah«, a na najnižoj diluvijalnoj terasi zagrebačke podgorine Medvednice osnovano je godine 1874. Hrvatsko planinsko društvo doskora preimenovano u Hrvatsko

* **Napomena uredništva.** Doajen suvremenih hrvatskih književnika i akademik Miroslav Krleža navršava ovih dana, 7. srpnja, osamdesetpetu godišnjicu života. Njegova književna djela obogatila su riznicu hrvatske kulture značajnim doprinosom trajne umjetničke i historioografske vrijednosti. Uredništvo »Naših planina« uzima si slobodu, da tim povodom u članak prof. dra Vladimira Blaškovića o Medvednici objavi ulomak iz klasičnog već Krležinog pjesničkog djela »Balade Petrice Kempuha«, u kome taj bard hrvatskoga pjesništva umjetnički oblikuje svoj pjesnički doživljaj »Po Medvednici«. — Možda nije neinteresantno, da je prije pola stoljeća Krleža bio na političkom indeksu i u školama je bio preučivan. Ipak, jedan je nastavnik hrvatskoga jezika i književnosti u jednoj gimnaziji obradivao sa svojim đacima Krležinu dramu »Vučjak« i zadao školsku zadaću pod naslovom »Idejna pozadina Vučjaka«. Bilo je to školske godine 1926/27. u Kostajnici, a nastavnik je bio Vladimir Blašković. Dokumentacija o tome sačuvana je u tiskanome školskom izvještaju kostajničke gimnazije. Kad je, dakle, to već tako, neka se onda nađu zajedno u našem časopisu i Blaškovićev stručni prikaz Medvednice i kao iz granita isklesani sjajni starokajkavski Krležini stihovi »Po Medvednici«. Time se i mi pridružujemo svesrdnim čestitkama Krležina jubileja.

planinarsko društvo, Malo zatim niču na Sljemenu prvi planinarski ubikacioni objekti, a od godine 1897. Zagreb-grad povezan je sa svojim Sljemenom dobro građenom cestom. Otada do danas dogodile su se mnoge (i goleme) promjene u svijetu i u našoj domovini. Prohujala su dva svjetska rata, nestala su carstva i kraljevstva, orkanski je protutnjio epohalni Veliki oktobar i uz revolucionarni društveni preobražaj temeljito su prevrednovani sadržaji sviju etičkih, estetskih, moralnih i socijalnih vrednota. Premda se temeljito izmijenilo sve, jedno staro načelo trebalo bi da vrijedi i danas: čovjeka dostojan humanitet.

U sveopćoj mijeni unekoliko se izmijenila i Medvednica. Godine 1963. proradila je od Gračana do navrh Sljemena 3927 m dugačka turistička žičara. Pored planinarskih domova i skloništa starijeg i novijeg datuma, mjesto prvobitne drvene i kasnije solidno građene željezne piramide, niknuo je 180 m visoki radiotelevizijski toranj s modernom konstruiranim rotacionim restauracijskim objektom. (Premda već poprilično dugo dovršena ta građevina zbog mudrotočnog ugostiteljskog materijalno-financijskog nadmetanja još uvijek nije privedena namijenjenoj društveno važnoj i značajnoj svrsi.) Ostvareno je već i cestovno spajanje Zagreba modernom saobraćajnicom preko središnjeg hrpta Medvednice sa Zagorjem. Pored pune pregršti starih osnova i dobrih namjera, tu je i nešto najtrajnije, najvrednije i najdragocjenije: **Medvednica — to su pluća Zagreba.**

Zbog svega toga nije ni čudno ni neobično, što tisuće radnih ljudi svakonedjeljno grnu na medvedničke visove i proplanke tražeći u njedrima prirodnih ljepota i vrednota

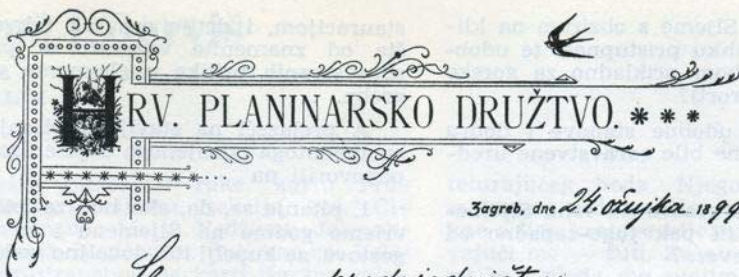
Medvedgrad 1950. godine

Medvednice odmor, osvježenje i životnu radost. U tome je sadržana tajna vrijednosti neophodnih životnih potreba za svladavanje svakodnevnih radnih napora i teškoća ovog našeg mnogo čime bremenitog i neurotičnog suvremenog doba.

HPD i lječilište na Sljemenu

Koncem prošlog stoljeća, kada su još prometne prilike u Hrvatskoj bile takve da je npr. izlet na Klek bio ozbiljan pothvat, a pohod Velebitu osobit podvig, Hrvatsko planinarsko društvo i glavnina njegovog članstva, u Zagrebu, bila je orijentirana na Medvednicu i obližnje planine. HPD i tadašnji njegov predsjednik, šestinski posjednik Miroslav Kulmer, koji je na čelu HPD-a bio 29 (!) godina, vodili su osobitu brigu o tome da Medvednicu učine pristupačnijom, da posjetiocima u njoj osiguraju noćište i da medvedničke šume sačuvaju od haraćenja. Zanimljivo je da je u to doba kad su šume dobrim dijelom bile privatne i vlastelinske, a i sam Kulmer je imao velike komplekse šuma, odnos prema šumi bio drugačiji nego danas, kad se naši planinari i zagrebačka javnost svako malo vremena moraju uzbudi-

vati zbog prekomjernih i štetnih sječa. S pravom možemo zapitati smatraju li današnji upravljači medvedničke šume svojim, narodnim, ili tuđim i neprijateljskim dobrom. No HPD se nije brinuo samo o putevima, markacijama i zaštiti, nego i o prihvatnim objektima. Čudno je da je amaterska planinarska organizacija u svojih 100 godina bila u stanju više u tom pogledu učiniti nego sav privredni potencijal našega glavnoga grada. Očit dokaz: nakon gubitka Tomislavova doma na Medvednici svo ugostiteljstvo grada Zagreba nije moglo ili nije htjelo, učiniti ništa. Zanimljivo je da su članovi HPD-a prije stručnih liječničkih krugova naslutili vrijednost planinske klime na Sljemenu. Već u prvom godištu »Hrvatskog planinara« 1898. godine počinje izlaziti serija o meteorološkim prilikama na Sljemenu iz

Zagreb, dne 24. ožujka 1899.

Glavnomu predsjedništvu
sбора liečnika kraljevina Hrvatske i Slavonije
u Zagrebu.

Hrvatsko planinarsko društvo želi po-
krenuti pitanje o gradnji svratišta na
Sljemenu.
Kako su glasom mnogogodišnjih meteorolo-
ških opažanja vanredno povoljni klima-
tički odnošaji na Sljemenu, usljed izgradnje
lepe vozne ceste olakoćena sveza sa
glavnim gradom, a telefonskom žicom
bio bi omogućen i neposredni saobraćaj sa
zagrebačkim občinstvom i gg. liečnicima, dr-
žimo, da bi udobno i valjano uređen hotel
mogao u velike poslužiti i zdravstvenim
prilikama glavnoga grada, pošto bolesnici
i rekonvalescenti, kojima je potreban boravak
u zdravom, svježem gorskom zraku, ne bi

pera poznatog stručnjaka A. Mohorovičića. No HPD nije ostao samo na tome nego je pokušao potaknuti na šire iskorištavanje sljemenske prirode u zdravstvene svrhe. U arhivi Zbora liječnika Hrvatske čuva se dokument koji o tome svjedoči. HPD je zatražio od Zbora stručno mišljenje o toj stvari i uputio mu pismo koje glasi:

Hrv. planinarsko društvo

Zagreb, dne 24. ožujka 1899.

Slavnom predsjedništvu sбора liečnika
kraljevina Hrvatske i Slavonije u Zagrebu

Hrvatsko planinarsko društvo želi pokrenuti pitanje o gradnji svratišta na Sljemenu. Kako su glasom mnogogodišnjih meteoroloških opažanja vanredno povoljni klimatički odnošaji na Sljemenu, usljed izgradnje

lepe vozne ceste olakoćena sveza sa glavnim gradom, a telefonskom žicom bio bi omogućen i neposredni saobraćaj sa zagrebačkim občinstvom i gg. liečnicima, držimo, da bi udobno i valjano uređen hotel mogao u velike poslužiti i zdravstvenim prilikama glavnoga grada, pošto bolesnici i rekonvalescenti, kojima je potreban boravak u zdravom, svježem gorskom zraku, ne bi trebali u tu svrhu putovati u daleke krajeve, već bi mogli boraviti ljeti na Sljemenu, u neposrednoj blizini svojih obitelji i svojih liečnika.

Pošto u tom pitanju smatramo mnijenje liečničko mjerodajnim i odlučnim, i pošto može podhvat naš uspjehi samo podporom gg. liečnika, čast nam je umoliti ovim najuljudnije slavni sbor liečnika, da nam izvoli dati svoje strukovno mnijenje o pitanju:

1. da li je naše Sljeme s obzirom na klimatičke prilike i laku pristupnost te udobnu svezu sa Zagrebom prikladno za gorsko lječilište (Höhen-Curort)?

2. kakve bi, uz udobne stanove i dobru restauraciju, potrebne bile zdravstvene uredbe?

3. ima li se hotel graditi na vrhu Sljeme-na kraj piramide, ili pak jugo-zapadno od ove, zaklonjen sa sjevera?

Ako slavni sbor drži Sljeme prikladnim za uređenje gorskog lječilišta, molimo naju-ljudnije slavni taj sbor, da bi izvolio sjednič-kim zaključkom preporučiti svim članovima sbora u Zagrebu i u cijeloj zemlji, da svoje bolesnike, kojima je potreban za oporavljen-je zdravlja boravak u svježem gorskom zra-ku, šalju na Sljeme.

Preporučujući naše molbe dobrotivoj sus-retljivosti slavnoga sbora, čast nam je bilje-žiti sa izrazom najodličnijeg veleštovanja

Predsjedništvo hrv. plan. društva.

Miroslav grof Kulmer
(predsjednik)

Dragutin Lihl
(tajnik)

Zbor liječnika Hrvatske ili, kako se tada zvao, Sbor liečnika kraljevina Hrvatske i Slavonije, već je tri dana poslije pisanja HPD-ovog dopisa na svojoj sjednici razmatrao postavljena pitanja. Prema tadašnjem dobrom običaju za sjednicu je već bio prire-đen i koncept odgovora. Na koncept (origi-nal sačuvan) bilo je nekih primjedbi (origi-nal također sačuvan), tako da je definitivn odgovor glasio:

Slavno hrv. planinarsko društvo!

Uzevši »Sbor liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije« u sjednici svojoj od 27. ožuj-ka 1899. na znanje i u pretres dopis sl. »Hrv. planinarskog društva« od 24. ožujka t. g. koji se tiče gradnje svratišta na Sljemenu u Zagrebačkoj gori, stvorio je slijedeći zak-ljučak:

»S obzirom na vanredno povoljne klima-tičke prilike zagrebačke gore, napose »Slje-mena« (1035 m), koje su uglavljene mnogogo-dišnjim meteorološkim opažanjima;

s obzirom na obilje zdrave pitke vode i na bujnu vegetaciju, koju sastavljaju liepe bjelogorične šume sa obilno primiješanom crnogoricom;

s obzirom na udobnu gorsku cestu, koja Sljeme neposredno spaja sa Zagrebom;

te s obzirom na telefonsku svezu, koja svaki čas omogućuje saobraćaj posjetilaca Sljemena sa liečnici i sa ostalim občinstvom u Zagrebu;

zaključuje »Sbor liečnika kraljevina Hrvatske i Slavonije«, da je gora zagrebač-ka, ponajpače Sljeme, izvanredno prikladna točka za uređenje gorskog lječilišta uz uv-ješt, da se na Sljemeni sagradi svratište sa udobno uređenim sobama i valjanom re-

stauracijom, i da je osnutak takvog lječili-šta od znamenite važnosti za promicanje zdravstvenih prilika u glavnome gradu Za-grebu.

A prelazeći na stavljena pitanja uvodno spomenutoga cijenjenoga dopisa čast je sboru odgovoriti na

1. pitanje sa, da, ako ima za isto u svako vrieme godine na Sljemenu i za veći broj gostova, za kupelji itd. dovoljno vode;

na 2. pitanje da je kuća za lječilište nešto udaljena od sadašnje planinarske kuće, da ima u njoj zračnih, suhih i svjetlih soba, da je kuća dobro kanalizovana, da ima kupelj u kući i ostali potrebni komfort,

na 3. pitanje da se lječilište gradi zaklo-njeno na jugo-zapadu od piramide.

Uvažujući sve iztaknute okolnosti, prepo-ručuje »Sbor liečnika kraljevina Hrvatske i Slavonije« svim liečnikom u Zagrebu i u či-tavoj domovini našoj, da bolesnike svoje, kojim je za podpuno oporavljenje potreban ljetni boravak u zdravom gorskom zraku, šalju liječenja i oporavljenja radi u lječili-šte na Sljemenu, čim se ovo uredi.

Predsjednik

Bilježnik

Dr. Ladislav Rakovac

(potpis nečitljiv)

Na kraju još nekoliko zanimljivih deta-lja! HPD je bio vršnjak Zbora: oba su osno-vana 1874, iste godine kada i Hrvatsko sveu-čilište. HPD je možda imao i jedan praktič-ki razlog radi kojega je tražio izgradnju lje-čilišta. U to doba tuberkuloza se liječila dije-talno i klimatski pa su zato bolesnici pone-kad dolazili u HPD-ovu kuću na Sljemenu. To se pročulo pa je od straha pred zarazom broj posjetilaca planinara toliko opao da je HPD nekoliko puta morao dati javnu izjavu da u dom prima samo zdrave osobe.

Zanimljivo je da je sanatorij napokon ipak sagrađen i da su u tome, uz razne neobične okolnosti, HPD-ovi ljudi imali vidnu ulogu. Liječnik i književnik Milivoj Dežman bio je početkom ovoga stoljeća beznadno za-ljubljen u lijepu zagrebačku glumicu Ljerku Šram koja je bolovala od teške tuberkuloze. Dežman je poduzeo sve što je tada bilo mo-guće da je spasi. Slao ju je npr. u švicarsko klimatsko lječilište Davos. Kao liječnik za tuberkulozu, tražeći terene za sanatorij, zain-teresirao se za planinarstvo i postao član HPD-a. Kao liječnik Okružne blagajne osigu-ranika uspio je napokon pridobiti ovu usta-novu da izgradi sanatorij na Medvednici. Predsjednik HPD-a Miroslav Kulmer poklo-nio je zemljište i tako je 1909. otvoren Bre-stovac, prvi sanatorij za suzbijanje tuberku-loze na Balkanskom poluotoku. Ljerka Šram je ipak, četiri godine poslije toga, podlegla tuberkulozi. Dežman ju je preživio za goto-vo tri decenije. Zanimljiv splet ljudskih sud-bina i društvenih zbivanja!

Dr Željko Poljak

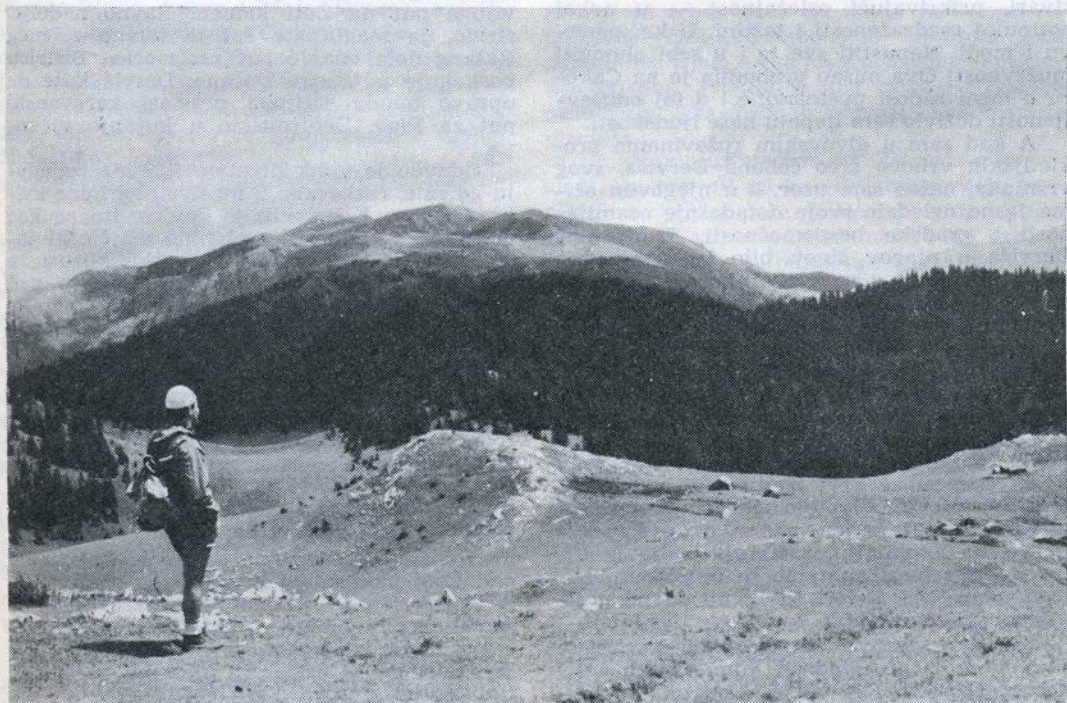
Marjaš i Derviš

VILI FERLIN
ZAGREB

Uzeo sam jutros u ruke kartu Prokletija. To je specijalka, sekcija Peć. Čitam draga imena: Malje Nedžinat, Jelenak, Bješka Belegit, Bogičevica, Zuti kamen. Velika su to prostranstva, na karti išarana zelenom bojom šuma i smeđom bojom golih planinskih hrptova i visova, odakle se gleda u daljine iza daljina. Daljine se ustalasale ko valovi i kad dođeš ovamo u čamcu svojih planinarskih želja — razapneš jedra i ploviš morima planinskog plavetnila... Bijelo moje jedro, nosi me u čamcu od Hajle do Maja Rops, pa na odmor u luku tihog Rida, zatim preko olujnih Karanfila do melankolije Livađa Hadžović.

Gledam kartu kao stari morski vuk, sjećam se prokletijske pučine i onda začujem pozdrav Derviša. Pojavi se njegova silhueta na karti: mladić gegavog hoda, čija stopala od rođenja gaze samo kamenim vrletima i tijelo u tim vrludavim hodanjima postaje čudnim teškim skladom gorštačkog ritma. Derviš je izgledao nezgrapno u gruboj bijeloj odjeći, gumenim opancima i dolami svog

teturajućeg hoda. Njegova plećata pojava zastre mi sada sasvim kartu, Derviš odmakne s lica krajeve bijelog turbana i pogledavajući me — šuti. Zašutio je Derviš i raduje mi se i gleda me svojim usnama. Derviš je govorio mimikom u dubini očiju, a usnama je gledao. Uvijek je prodirao trenutno čovjeku u sredinu samog tijela i po njegovim drhtajima stvarao zaključke. Prema nikome nije bio ravnodušan. Ili je ljubio, ili mrzio, i ta dva osjećaja ispreplela su se u njegovu pogledu u dubokoj tajanstvenoj boji. Gleda me sada Derviš usnama a ja pomalo drhćem od svih sjećanja što mi naviru u srce kao dašci vjetra i svaki mi dah rađa oktave dahova i svi oni su uspomene. Disanje mojih pluća su memorije i putuju krvlju tijelom — i okovan Prokletijama, Rugovom i Dervišem živim u zagrebačkom zatočeništvu. Prijevož Čakor je kao neki centar prokletijskog grada, ali nije Prokletije. Prokletije su sakrivene u sebi između Murina, Gusinja i Peći, u dolinama tišina i u vrhovima što uporno šute nijemiji od nijemosti, pa se oblaci po-

Pogled sa Smiljevice na Rusoliju u Prokletijama

Foto: Dr Z. Poljak

nad njih čine brbljavcima. Tako sam doživio Prokletije prvi puta sa Čakora — i takve su ostale, jer takve jesu.

Planine su područja gdje se planinar oslobađa tereta svakodnevnice i civilizatorske mašinerije i susreće dobrovoljno iskonski oblik prirode da u njoj bivuje spontano. Ako je čovjek spontan, sposoban je da se suživi s problemom življenja u sebi i pri tom putuje u vremena davne prošlosti kad je živio u jednom sistemu slučaja koji su određivali tok sudbine.

Planine — ovdje nema pisanih zakona, već instinkt i unutrašnja ravnoteža uspostavljaju uravnoteženi biološki odnos sa fizičkim okolnostima i određenjima surovog ali privlačnog poetskog i herojskog svijeta planina.

Stojeći pred gostionicom na Čakoru i žedan, kao da sam bio vičan jedino gradskom životu. Potmulo mrmorenje strojeva gradske vreve i ovdje na Čakoru čulo se u lupanju mog srčanog mehanizma. Cijeli Zagreb nosio sam i sada u šumu tog srčanog udaranja. Činio sam se sebi robotom i htio sam da se iščupam iz šuma vreve u samome sebi i da se uvučem kao divljak u bespregledni masiv Prokletija — i pri tom sam zadržtao i zasuzio od uzbuđenja — biti potpuno sam, odgovoran jedino sebi, i izručen nagonima da me oni ovdje održavaju na životu.

Naša građanska muževnost je agresivna. Izgubivši se u gustom prometu, mi kao da smo izgubili i muževnost i nadoknađujemo ju grubostima, i naša osjetilna priroda je kao preobražena u ženski način dodirivanja stvari, prikrivajući osjećajnost — u nekoj potmuloj razdraženosti i taštini. U kačiperstvu i modi. Napustiti sve to i u sebi obnoviti muževnost! Ova misao probudila je na Čakoru u meni radost pustolovine i u toj oduševljenosti doživio sam ljepotu naše ljudskosti.

A kad sam u divovskim ruševinama prokletijskih vrhova sreo čobana Derviša, svog vršnjaka, našao sam uzor, a u njegovim očima jasno ogledalo svoje dotadašnje osamljenosti i gradske bespomoćnosti. Dodirnuvši Derviša u njegov život, bilo je neminovno da on dodirne i u moj život. Derviš je dopustio da iz njega uzmem sve što želim, a ja sam i njemu morao dopustiti da on iz mene uzme sve što zaželi.

Iako sam se bojao da će mi Derviš uzeti nešto bez čega kasnije neću moći živjeti, onda sam se prevario. Dao sam mu sve. Ja sam od njega uzeo srce koje je bilo isklesano u skulpturu planine. Stavio sam je u sebe, naše su se krvi izmiješale, i sada dišem Dervišovim životom. Svaki je dan zatim postao patnja jer ja sam ovdje zapravo Derviš na Prokletiju, a Derviš ondje je Vilim u Zagrebu. Tako smo se vezali i bilo bi nam nemoguće živjeti odvojeno da ne postoji ista svijest u nama.

Sa Čakora sam zakoračio u novi svijet, u život neprolazne mladosti, njene vitalnosti i neizmjenjivosti. Krv mi se sledenila u doticaju s vjekovitošću. Dok sam s Dervišem krstarilo prokletijskim travnjacima danju, a

noću hodao od zvijezde do zvijezde, tajna životnog fenomena rastvorila se spontano, kao oblak u munji ili iznenadni bljesak Sunca u zadnjem trenutku sutona nad Bjeličcem. Dan za danom sam udisao na vrhovima neistraživ i nezaustavljiv prostor prirode i preobrazio se u bivstvo primitivne, snažne burne stvaralačke inteligencije koja rađa iz sebe čudesnu inspiraciju. Nadahnjuje dozrijeva u iskonsku volju kojom prigrljujemo ljepotu i ljubav i ostvarujemo međusobno upotpunjavanje duha i instinkta divljine. Govorio sam možda komplicirano — i znam da su riječi tek fragmenti onoga što je zastvarno u osjećajima — i nemoguće je drugačije izraziti rast čovjeka nego onako, malo težim stilom i s malo poezije.

Jednom sam s Dervišem iz Bjeluhe krenuo dolinom istoimenog potoka na Marjaš. S lijeve strane puta su glatke zelene padine Malje Nedžinata okrunjene kamenim kipovima, a s desne prašuma Babine gore podno Starca. Uspešmo se zatim stazom ulijevo da izbjegnemo podvodni gornji dio doline i prođemo uz stanove pastira, s duhovitim sistemom primitivnih vodovoda: cijevi i kanalići su od drveta i kore i dovode s izvora svježiu vodu ravno do kuhinje planinki, što se tu vrzmaju pripremajući marljivo ručak. Neobičan prijatan domaći ugođaj u divljoj planini!

Odavde do Raškog prijevoja ima tridesetak minuta uspona. Trave nestane iznenada a teren se uznemiri u divlji kamenjar kao razoren granatama. Lijevo kroz labirint krša vijuga put na Žuti kamen. Ravno nadolje, strmo, je magličasta šutnja tamno zelenog Raškog dola odakle put niz rječicu Bistricu poskakuje u Visoke Dečane. Derviš kaže da upravo ovuda zmijuga prastari karavanski put za Plav. Dodirnuvši u hujanje vjekova...

Odavde je vidik divotan. Planine izgledaju goleme, razbacane u masive obgrljene krilima sjena: Koprivnik je čovjek što se kao udaljava, Lumbardska planina majčinski tašto zakriva u njedrima Rugovsku klisuru, a Marjaš se isprsiu momački neposredno nad nama plećima visokim stotinama metara. Visinska razlika od Raškog dola do vrha Marjaša je ravno tisuću metara!

Sad Derviš skreće udesno i ja uz njega gazim visokim travnatim hrptom što je napet u luku do kupe Pasjeg vrha, pa dalje. Svuda iz trave izbijaju vrela oštro hladne planinske vode — mlazovi tjerani iz dubina suze vlatima trave. Teren je lagan, kao ćilim, bez puta, ali se smjer vidi jasno — ide slobodno od vrha do vrha.

Stanemo časak rame uz rame, iznenađeni nad kaotičnom arhitekturom sjevernih Marjaševih strana. Točila i sipari, planine smrvljenog kamenja, nešto prljavog snijega, a sve obojeno sjenom, prvo plavičastom, zatim zelenom sa tirkiznim pjegama, pa nekim ljubičastim silvom. Što smo drugo mogli osjećati ako ne svoju sićušnost, krhkost i ranjivost naših sitnih tijela? Jer ova grandioz-

nost zatire trenutno svu čovjekovu uobraženost u svoju veličinu i važnost.

Derviš je možda bio manje uzbuđen od mene, jer njegovo tijelo nije bilo sapeto granicama kože kao moje. Derviš je bio prozračan i prostor je putovao kroz njega kao vjetar. Zadivila me kod njega ova sposobnost da živi u prostranstvu a da ono ne sapinje njegove pokrete. Shvaćajući taj problem kod mene, Derviš me je odgajao radosno u novog gorštaka.

Prokletije su planine toliko snažne i uvjerljive u svojoj trajnoj velebnosti da čovjek, ukoliko ih prihvati kao ljude, postaje mudar. I tada svo takozvano »znanje« splasne. Jer zapamtiti mnoštvo činjenica i povezati ih logikom jeste kavez, zapravo. Kako se tada može nešto osjećati onakvim kakvim jeste i kako se tada može voljeti? Mudrost nas čini nijemima, njemak izgleda priprosti je mudrac. On je on, iskreno živeći u svom samoostvarenju.

Derviš i ja dosegli smo potpuno travnati Pasji vrh. Našli smo se na vrhu novog vodopada širokih panorama. Na sjeveru stoji Starac, Krš Bogičevica je sasvim blizu, udesno. Iza njene zgužvano lijepo ružne gromade, na zapadnoj strani miruje Ridsko jezero. Odatle se desno, niz Babino, ili lijevo, niz Treskavicu, silazi u Plav. Između je golet Velikog Rida. Iza Bogičevice su kulise vrhova u tipičnom alpskom stilu, poredane u planovima kojima je teško odgonetnuti imena: Bjelič, Brada i Maja Jezerce, najviši vrh cijelog Prokletija. Oblikuje lijepu piramidu na horizontu. Pogled na Maja Rops u južnom smjeru, smiruje. Vrhove se nižu kao stabla u drvoredu, s ove strane granice i s one strane. Đerovica, jugoistočni susjed Maja Rops, najviši je ispon Prokletija u našoj zemlji. Zove se još i Derviš kom, 2656 m.

Marjaš je visok 2530 metara. I on ima još jedno ime: Bogdaš. Na njemu smo! Na njega smo se uspeli južnom stranom koja je mnogo više komplicirana od sasvim jednostavnog i kratkog zapadnog prilaza. Ali ni jedan ni drugi nisu označeni nekom stazom, već svatko sam sebi bira put kako najbolje zna i umije. Mi smo morali prvo prijeći nezgodne sipare koji su pokretni kao živi pijesak negdje u Sahari. Kad smo se našli visoko u nekakvu grotlu, poput vulkanskog kratera na Mjesecu, moramo još prepenjati malu kršljivu stijenu. Sad smo na vrhu i to je kao da smo stali na pilu: samo kameni šiljci i oštrice što režu vibram cipela. Kao zubi morskog psa, izbrušeni i izoštrani surovim vjetrovima i ledom.

Nekako smo sjeli i obavili nas gusta, nepomična tišina. Dugo smo upijali mir koji je tekao kao golema bešumna rijeka carevinom Prokletija. Mi kao da smo negdje na dnu te

Gorštak iz Prokletija

Foto: Dr Ž. Poljak

rijeke, tisućama metara duboko u ponoru, zarobljeni i bez nade da ikada isplivamo na površinu. Lebdjeli smo kao začarana bića gotovo bez tijela — samo s osjećajem Prokletija u sebi. Prokletije ima dušu — ona je naša duša. I ta duša je treperila kao morska vlasulja...

Na Marjašu sjedim uz Derviša. Derviš sjedi uz me, ali mi kao da smo nestali, rasplinuli se poput pare. Ništa niti vidimo, niti čujemo, niti znamo. Osjećamo. Jedan drugoga i Prokletije. Potpuno nas upija neobjašnjiva, neopisiva iluzija. Iluzija postojanja.

Što sam naposljetku, kada se već spuštao sumrak, rekao Dervišu? Što je Derviš kazao meni? Ne, ne sjećam se, ali onaj tren je i sada u meni. Rekao bih to je vrijeme planinom obasjanog srca, izravni tok ljepote kao Sunce vremena, kao Mjesec prostora. Kao zvijezde čovjeka. Bezvremenost. Svjestan sebe i svih drugih: nepromjenjivo, savršeno jedinstvo. I dani na Prokletiju s Dervišem prolaze, ali ostaju. Nije da je svaki dan pružao istinski doživljaj i pustolovinu kao onaj na Marjašu, ali vrijeme je ispunjavalo samo sebe i naše misli, magluštine se spuštale i dizale, oblaci putovali, a vjetrovi nas pratili putevima koji vode sreći.

Zdravo, Dervišu! Eto me opet za koji mjesec, dolazim k tebi, kući...

Poštak (1425 m)

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Tamo gdje stara dalmatinska cesta ostavlja Gračac i probija se između južnih ograna Velebita i Plješevice prolazeći kroz Sučeviče i Otrič, posljednji su kilometri Like. Cesta bi se mogla zvati i lička, no kako je građena s ciljem da poveže Jozefinu, cestu što spaja Senj i Karlovac preko Otočca, Gospića i Gračaca s Dalmacijom, to ime joj se i danas koji put čuje. I danas je ista kao i onda kad se gradila. Još uvijek kamena, ljeti prašnjava, jeseni blatnjava, a zimi često neprohodna uslijed snježnih nanosa, uvijek je izložena buri koja ovdje iskaljuje sav svoj bijes skupljen jurnjavama preko plješevičkih brda i visova. Po njoj bura zaustavlja i prevaljuje kola i vozila, smrzava svaku kap vode, da bi orkanski protutnjila preko posljednjih ograna Velebita i Plješevice i nastavila orgijanjanje po Bukovici i Ravnim kotarima. Zato nisu uzalud graditelji željezničke pruge, što ide uporedo s cestom, s njezine sjeverne strane gradili one pregrade da koliko toliko smanje visinu snježnih nameta na najizloženijim mjestima u okolici Sučeviča i željezničke stanice Zrmanja.

I traje tako kamena cesta od 1787. godine, a pruga uz nju od 1924. ostavljajući s desna Tremzinu, a s lijeve strane približujući se sklopu Velikog Poštaka, tom raznolikom skupu vrhova što čine najjužniji dio Plješevice. U tom sklopu najzapadniji, najistaknutiji i najviše istraživani vrh je Poštak (1425 m) na kojemu se već izdaleka ističe oglodana, ogoljela i strma sjeverna strana, kamena pustoš koju su takvom učinili davni tektonski poremećaji, ostali vanjski faktori, a osobito djelovanje već poslovične bure. I zato je osebujan, privlačan, jer se već izdaleka opažaju različiti kameni oblici ili, kako je napisao dr Mirko Marković, riznica neobičnih, fantastično izmodeliranih oblika u kamenu, koji svojim dimenzijama i formama prvo začuđuju, a onda i potiču na razmišljanje: kako je i što je bilo u stanju stvoriti nešto ovakvoga.

Prilaz Poštaku sa željezničke stanice Zrmanja najbolji je da se promotre sve ljepote njegove južne padine. Tu staju putnički vlakovi, a onda se treba uputiti preko golog, kamenita polja prema samom vrhu. Iznenaduje fina crna zemlja između kamenja i ispod davno nekošene trave. Možda je nekada tu bila šuma kakva je danas na istočnoj i sjevernoj strani Poštaka. No već je davno nema, jer se svuda vide travom obrasli tragovi seljačkih kola i tragovi obrađivanja pojedinih dijelova padine sve do pod vrh. Otprilike na visini od 1200 metara, između glavnog vrha i vrha Kranj (1216 m), nalaze se izvanredno zanimljivi kameni oblici od kojih su

najslikovitiji oni u obliku gljive. S ove strane stiže se lagano na sam vrh za oko dva sata hoda ne uzimajući u obzir vrijeme provedeno u razgledavanju i divljenju raskošnim kamenim oblicima sa svih strana puta, kao i lijepu pogledu unatrag.

Lakše i nešto brže može se osvojiti vrh sa zapadne strane, ali onda još slijedi dodatak za razgledavanje ljepota na koje se ne naide usput. Ova inačica vodi šumskom cestom što se odvaja od ceste Gračac—Otrič. Ta šumska cesta obvija Poštak sa zapadne strane, dolazi na Ljubinu poljanu i nastavlja ka šumama istočno od Poštaka. Iza većeg zavoja, točno na zapad od glavnog Poštakova grebena, nailazi se na stazu koja je ucrtana i na specijalnim kartama. Ispod samog vrha skrene se strmo uzbrdo na lijevu stranu, jer staza nastavlja prema istoku, prema šumovitim predjelima Kučine kose, inače najvišim vrhovima sklopa Veliki Poštak. Ako se produži vozilom dalje po šumskoj cesti u Ljubinu poljanu, stiže se do zgrade šumskih radnika, no s te strane prestrm je uspon. S istoka se Poštak ne vidi, jer ga zaklanjaju već spomenuti vrhovi Kučine kose (1447 i 1443 m).

Zanimljivo je da povjesničar Emilij Laszowski u svojoj knjizi o starim ličkim gradovima naziva ovaj vrh Proštak no taj naziv više se nigdje ne spominje. Treba napomenuti da je Poštak bio dosta istraživan. Već 1781. godine boravi na njemu veliki istraživač naših krajeva Hacquet, zatim 1963. Zelebor, 1896. i 1901. naš Ljudevit Rossi, možda ga najviše istražuje Josip Poljak, te Mirko Marković. U raskošnim kamenim oblicima na padinama Poštaka oni su vidjeli vrijedan geološki i morfološki muzej gdje je u dolomitnim i vapnenastim stijenama jurske starosti stvoreno mnoštvo obeliska, stupova i različitih figura. Znanstvenici se nisu slagali o načinu postanka tih oblika. Dok su jedni tvrdili da su ih stvorili tektonski procesi, drugi su više vjerovali u kemijski način rastvaranja kamena, no bit će da su i jedni i drugi pomalo u pravu, jer na ovoj vjetrometini, na udaru svih mogućih vjetrova i sudaranju klima mogući su svi oblici rastrošbe. Pod svim tim različitim utjecajima raspadali su se manje otporni dijelovi kamenih stijena, a oni otporniji su ostajali kao spomenici ti-sučljetnog prirodnog procesa. Sve tektonske i kemijske procese potpomagali su jaki vjetrovi, udari juga, posebno bure, one iste bure što je poznata u Senju i podvelebitskom kanalu. Noseći zrnca dolomitnog pijeska svojim udarima brusila je i zaobljavala površinu stijena. A tko zna, možda je nekad u davnini i podneblje bilo povoljnije za ta eolska dje-

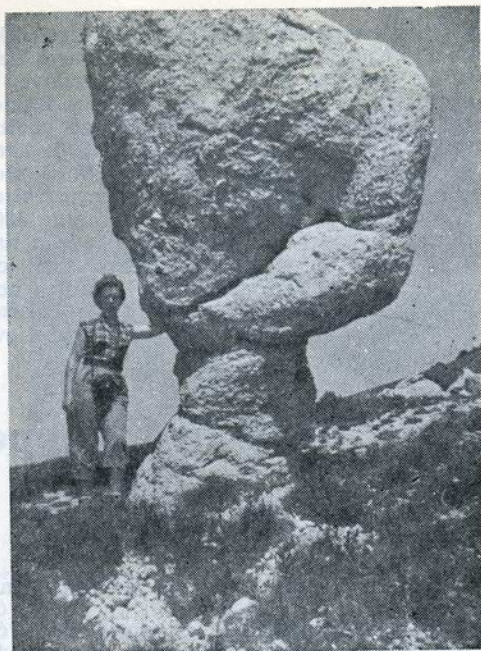
lovanja, možda je više pogodovalo odvijanju različitih kemijskih procesa na kamenim površinama i stvaranju ovih čudnih oblika.

Na vrhu širok je vidik na sve strane. I priča je puno što se pričaju o ovim krajevima i burnih događaja koji su na ovim kamenim bespućima imali odraza i na evropsku povijest. Na istok iz ovog gorskog sklopa teče Crni potok, nekadašnja granica Like i Dalmacije, a s one strane Butišnice Bosna i to je čuvena tromeda gdje su godinama tri velesile, Austrija, Mleci i Turska, dijelile svoje nezasitne interese. Ovuda je bilo sijelo i zaklonište stotinama hajduka, osobito posljednjeg hajdučkog harambaše Laze Škundića, gdje ga je u nedalekoj Zrmanji sreo Bude Budisavljević, tadašnji lički veliki župan, ovjekovječivši taj susret u čuvenoj pripovjetci gdje o Poštaku napisao:

»Kad se, pošav od Gračaca, vitog pera gornjoj Lici, hvatiš Pušića-previjske pa spuštati kreneš pustom doljom Velike Popine, paklenim onim leglom razornika vjetra, poklopi ti dušu sjeta, a plaho oko sve zamiče žudnim gledom amo i tamo, ne bi li se usred gola stijenja, usred nevesele, gluhe one samštine ustavilo o boljem, o vidnijem darku prirode. Jest ponajlijevo odsokočio, mislio bi — nebu pod oblaku — golemih, kamenih leđa starac Poštak, nijemi svjedok nekad goleme naše bijede, ali od njega mrkoglede slaba ti povolja, brajne, slab razgovor. Nekad tvrdi zaklon i drago boravište pustom slobodaru, danas je samo nedrag vjesnik neodobru vremenu. A kad se na Poštaku zgušnuta oblaci, ne gataj dobra pustoj ovoj krajini. Ali se je zato desno od ceste pružila žitorodna ravan do pod brdo golaj Vijojli, podno koje viđaš razasute lijepe kuće kršnih stanovnika Male Popine. I jesu to kršni ljudi poput onog krševitog krša što im stražu više krova straži i od ljute mećave postojbinu brani.«

A kod Sučevića od dalmatinske ceste odvažava se ona prema Srbu. S desne strane ove ceste ostaje Poštak, a zatim Jelovi tavana, šumoviti i stjenoviti predjel u kome je godine 1941. Đoko Jovanić pripremao ustanak kao zapovjednik Staba gerilskih odreda za Srb i okolicu. Tu u Srbskom klanacu, na zavoju između Zelenih tavana i Crnog vrha, dočekao je Prvi gerilski odred pod zapovjedništvom Danića Damjanovića i politkomešara Branka Desnice, endehaški teretnjak koji je prevozio oružnike pod zapovjednikom natporučnikom Bačićem u Srb. Napad je preživio samo oružnik Mate Bičanić, koji je i danas živ u Gospiću, a taj dan, 27. srpnja 1941, dan je ustanka u SR Hrvatskoj, na što podsjeća kameni obelisk s desne strane ceste.

U komešanju misli, u tumananju pogleda preko nebrojenih valovitih brda oživi u sjećanju priča iz ovih krajeva iz ne tako dale-

Kamenita gljiva na Poštaku Foto: M. Marković

kih međuratnih dana, priča o načelniku Koracu i njegovu porezniku. Poslao ga načelnik da pokupi neplaćeni porez. Vrijeme bilo zimsko, hladno, iako bez snijega. Bura stisla i ne da ni oka otvoriti. Hladnoća velika, svaku kap vode pretvorila je u led, kamenje ohladilo da se čini još tvrde i zamrzla ga za zemlju, da se ni otkinuti ne da. Po običaju seljani pustili pse s lanaca da se razgibaju i zagriju. Kojim god putem poreznik pođe psi za njim, a braniti se ne može, kad je sve kamenje kao prikovano za zemlju. Od poreza nije bilo ništa i kad mu po povratku načelnik za to prigovori poreznik će: A tko može skupiti porez u kraju gdje su svi psi odvezani, a sve kamenje povezano?

S gola Poštakova vrha lijep je vidik. Sjeverna mu je stran odlomljena, obrušava se strmo kao na Visočici, Malovanu ili Sv. brdu. U nedogled pruža se Plješivica, ogoljele padine izmjenjuju se sa šumovitima sve do Ozeblina i dalje. S desna se Ilica planina, s one strane Une, nastavlja u Dinaru, reklo bi se nema kraja ovim našim brdima, a ipak između njih začinje se i vijuga slapovita Una. Dalje s desna, pa na jug, dolina Zrmanje prekrivena je magličastom koprenom što budi sjetu na nekadašnje starohrvatske gradine Rakovnik i Zvonigrad za koje se danas malo zna. A na kraju sumaglice široki tamni vrh Promine izranja u visinu.

Na zapadnoj strani iza šumske ceste i ceste prema Srbu široka je i skoro okrugla dolina Velike Popine okružene brdima i s kucama na zapadnom rubu. Stado ovaca pase

po skoro sasušenoj travi i nigdje se nitko ne vidi. Kao i druga sela u Lici i ovo selo pomalo nestaje, ljudi odlaze u gradove, u inozemstvo, a od rata dosta ih je u Engleskoj. A Popina je selo koje je već godine 1874. imalo izgrađen vodovod. Ondašnja krajiška uprava spojila je vrelo Ljubovo sjeverno od sela, na visini od 994 metara, i cijevima dovela vodu vodovodom dugim 4300 metara do seoske škole gdje su uređena napojista i izljevni bunari. Kroničar kaže da su upotrebljavane glinaste cijevi, iznutra pocakljene, kakve su proizvodili domaći lončari iz sela Kopolja kod Otočca, da su cijevi

bile obložene betonom, promjena 15 cm i da je svaki tekući metar takve cijevi stajao 5 forinti i 20 novčića.

U jesensko predvečerje bez daška bure cijeli kraj izgleda kao da je izumro. Bijelim cestama katkada prođe poneko vozilo, a vlakovi su još rjeđi. Govori se o novim asfaltiranim prometnicama što će ubrzo biti građene na temeljima ovih starih cesta i o širokoj cesti koja će s one strane Velikog Poštaka povezati hrvatski sjever i jug, i koja se već gradi. Ne zato da se ovuda što brže projuri nego da se zastane, ostane i razgleda ovaj dio plješivičkih i velebitskih ljepota.

Izlet u velebitske ljepote

**ANTONIJA RUKAVINA
GOSPIC**

Jednog dana prije nekoliko godina planinari iz mog mjesta dogovarali su se da će ići planinariti na Velebit. Govorili su da će ići autobusom, pa me je stric pozvao da idem s njima. Iako sam tada išla tek u prvi razred osnovne škole, spremila sam se i krenula s njima. Ugodno smo putovali. U autobusu je bilo puno planinara, a među njima i moj brat koji je imao samo malo više od tri godine. Tako smo nas dvoje bili najmlađi planinari u cijelom autobusu. Ugodno smo se i veselo vozili od Gospića prema Otočcu i bilo nam je lijepo. Iza Otočca krenuli smo sve bliže planini i najednom smo došli u guste šume. Cesta pred nama bila je puna lokvica, jer je padala kiša, ali na našu sreću sve manje i manje. Nekoliko puta bilo mi je mučno, no ipak sam izdržala. Planinari su zapjevali pjesmu. I ja sam se razveselila, pa sam s njima skupa pjevala. Uz vesele i radosne pjesme stigli smo među najviše vrhove planine. Rekli su da je to Zavižan.

Tu je već bilo puno planinara, najviše iz Dalmacije i Like, kažu da je to bio četvrti susret planinara ovih dviju pokrajina. Ljudi iz zavižanskog doma slavili su zajedno s nama veliku svečanost, bilo je nekoliko govora i lijepih pjesama. Malo smo se odmorili i nešto pojeli, a zatim se uspeli na Zavižan. S vrha sam vidjela Jadransko more i Ličko polje osunčano suncem. Kad smo išli dolje, trčala sam od veselja. U domu smo utisnuli pečate u planinarske dnevnik, a kupila sam i nekoliko značaka i razglednica za uspomenu.

Zatim smo otišli sa Zavižana na druge vrhove. Brzo smo skrenuli s ceste i krenuli uzidanom kamenitom stazom, sve jedno iza drugog. Staza je bila uska i dugačka i prolazila je oko velikih brda i iznad vrtača. Obično je s jedne strane staze bilo strmo brdo, a s druge strane provalija. Tom stazom hodali smo dugo, dugo i došli do jedne kamene kućice u kojoj smo se odmarali, i

onda krenuli dalje. Rekli su nam da je ova kućica nazvana po nekom čuvenom planinaru i da se svi ovi vrhovi i sav ovaj kameni kraj zove Rožanski vrhovi, a kućica Rossijevo sklonište.

Opet smo hodali dalje. Moj mali brat se umorio i njega su naši stričevi nosili na leđima. Brzo sam se i ja umorila, ali sam hodala dalje i nije mi bilo krivo, jer sam na sve strane uvijek vidjela nešto novo. U hodanju sam se s mojom rođakinjom odvojila od naših poznatih i hodala zajedno s nekim stranim ljudima, kao da sam puno puta bila ovdje. Mislila sam putem o tome gdje su svi ti ljudi koji su gradili ovu stazu i onu kućicu i po kojima su one dobile imena. Hodaju li oni ovdje s nama ili su već umrli. I tko je dao ime svim ovim brdima i dolinicama? A najviše me mučilo hoće li mom malom bratu vrijediti oni pečati u planinarskom dnevniku kad on posve malo hoda, a više ga nose stričevi.

Jedva sam čekala da izađemo iz ovih stijena, već me je bilo pomalo strah, naročito u onoj gustoj šumi u koju smo ušli poslije silaska niz strme kamene stepenice. Idući dalje došli smo na velike livade. Tu smo se dobro odmorili. Sada su iza nas bili Rožanski kukovi. S livade sam promatrala ovaj dio Velebita. Bio je divan, livade su bile valovite, pune trave i cvijeća. Opet smo dalje hodali i došli do ceste gdje nas je čekao naš autobus. Brzo su stigli svi planinari i autobus je krenuo našoj kući. Odmah sam zadrijemala, činilo mi se kao da nas planina uljuljava u san.

Kasno noću došli smo kući. Svima sam rekla da mi je bilo lijepo, dugo sam s veseljem i radosnim srcem pričala o ovom izletu. Bio je to najljepši doživljaj što sam ga mogla doživjeti.

Hodoljublje po planinama

UZEIR BEŠIROVIĆ
SARAJEVO

Jutro. Izmaglica caruje. Zaposjela i legla po kraškom polju Gornjeg i Donjeg Zijemlja. Oblaci se odmaraju na stijenama i šumovitim vrhu Orlinki. Prostrana barijera Veleža drijema u gustim oblacima. Samo je kameni vrh Teleće Lastve (1905 m) izvirio iznad oblaka i podsjeća na visoki greben nekog morskog otoka. Jutarnja magla i oblaci ograničavaju i zatvaraju vidike. Magla je toliko gusta da nismo mogli pronaći vode Prekoče i Cerovac, jedine dvije vode na putu od Rujišta do Nevesinja. Iako smo prošli tik pored njih, nismo ih vidjeli, i tako ostasmo bez vode u ovom bezvodnom kraju. Tek tamo, u predjelu Velike Poljice, kod gostoprmljivih drvosječa, napismo se i snabdjesmo vodom iz cisterne.

Prilično kasno sunce ispi sive magle. Oblaci se konačno razbiše i tada ugledasmo dugu kamenu barijeru Veleža. Njemu je nebo na dohvat ruke. Kameni tornjevi Veleža: Jaram (1827 m) i Botin (1969 m), najveći vrh, prijeteci su se nadvili iznad guste šume, pa nam se čini da su s nebom spojeni, a iz šume iznikli. Ovi vrhovi podsjećaju na otvorene listove knjige koje vjetrovi čitaju i prevrću. Do njih je put dug i naporan, a s njima je susret uvijek drag i vječno mlad.

Veliki Velež (Lačuga 1754 m) je za razliku od drugih vrhova, zatravnjen i zelen, pa je možda zbog toga »prognan« i udaljen tako daleko na jug, iznad Nevesinja.

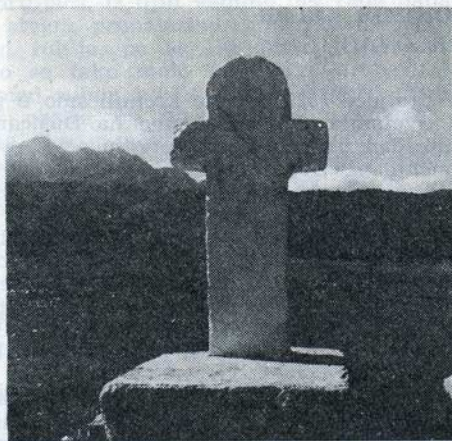
Kuće zbijene i šćućurene podno Crvnja na ivici Nevesinjskog polja, odavde izgledaju kao podela jata ptica.

Iz podveleške šume do nas dopire zvuk »motorke«. To gorosječe sijeku i obaraju stabla — svoje hraniteljice. To im je posao, iako svaki rez i zasjek boli i njih i nas. Naročito je jak bol i žal ovdje na području Hercegovine, gdje nausporedivo više ima kamena i sivila, nego zelenila i šume.

Eto, ovdje u hercegovačkoj planini šuma se naveliko siječe, pa nam ta sječa vrati naša sjećanja na priče što smo ih slušali o tome kako su pošumljavane i ozelenjavane hercegovačke goleti. Priča kaže da su momci prije ženidbe morali zasaditi po jedno drvo, najčešće maslinu ili drugo brzorastuće drvo, pa su se tek potom mogli oženiti.

Korisno bi bilo da se i danas njeguju ovi lijepi običaji. Nije kasno, međutim, da se i danas ponovo uvedu.

Na ivici prostranog Mači-polja zatekosmo buljuk konja na paši, bez čuvara. Tada zažalimo što smo tako daleko i visoko prognali konje, a neusporedivo su ljepši, korisniji, draži i zdraviji od automobila što nas guše i ubijaju otrovom.

Kameni spavač

Foto: U. Beširović

Nešto dalje od krda konja naidismo na nekropolu kamenih stećaka. Tišina pritisla nepregledno polje, a po njemu oskudna trava i zakržljalo hercegovačko žbunje i drača. Dvadesetak sivkastih kamenih spavača rasuti su oko jedne bijele krstače, pa nas ta slika podsjeća na izginule srednjovjekovne junake na bojištu. Bijela krstača kao da stražari nad pleglim kamenim spavačima. I tako vijekovima bdi nad stećcima, kao brižan pastir nad svojim stadom.

Gledajući ovo kameno groblje, prisjetismo se riječi Isidore Sekulić: »Umiranje i smrt posljednja je borba koju mora svaki čovjek sam da izdrži (tu nema bedelja-zamjenika). Poslije izdisaja što ostane, to više nije niko«. Da, čuvena pjesnikinja dobro je rekla. Međutim, ovi kameni spavači su ipak nešto, ako ništa drugo, oni su ukras naših planina.

Naši davnašnji preci zaista su znali izabrati najljepše planinske predjele i dominantna mjesta za svoja vječna staništa — grobove. Voljeli su prirodu tako jako da su joj ostali vjerni i poslije smrti. Pune su naše planine stećaka s imenima Gorčin, Kosara, Vigan itd, koja su nam danas kao imena nepoznata.

Naša emotivna razmišljanja nad ovom jedinstvenom nekropolom, o stećcima i o pjesniku Maku Dizdaru, naglo prekinu lavez pasa što doprije do nas odozdo iz sela Lakat. Ne za dugo zatim proletjeli su blizu nas i u trci nestali u neveselim i zakržljanim žbunovima.

Golubje plave stijene Veleža ljeskale su se na suncu, a iznad njih su se odmarali oblaci, bijeli kao ovčija runa. U tome času ostavismo kamene spavače i Mači-polje što se prostire i duboko uvlači u Nevesinjsko polje između planinskih masiva Veleža i Crvnja.

Planinarsko krštenje na Sv. brdu

ZVONIMIR KELER
KARLOVAC

U proljeće 1926. godine krenuli smo u pohod Svetom brdu. Noćili smo na Dušicama, a sutradan uspelo se nas četvoro po lijepom vremenu na Sveto brdo. Oduševio sam se tim impozantnim vrhom. Sa vrha smo sišli na raskršće kod Čičine poljane, a zatim se spustili na Bunovac. Tu smo se kod pastira naužili izvrsna mlijeka, a pili smo i onu hladnu izvor-vodu. Pastirima smo podijelili cigareta i škije, a od njih primili na dar polusušenog sira. Podveče smo se spustili niz Sijasetsku dragu u Raduč, pa na noćni vlak za Gospić.

Oduševljen uspjehom toga planinarskog podviga pisao sam o tome svome planinarskom drugu Milanu u Zagreb i u pismu mu priložio i dvije fotografije s toga izleta. Nedugo nakon toga primio sam pismo iz Zagreba od Milana i od Bože, svojih zagrebačkih drugova i prijatelja s Medvednice. Oni mi javljaju da bi rado planinarili nekoliko dana po Velebitu, sa sobom bi ponijeli i šator. Božo je, javljaju mi, virtuoz u brzom podizanju šatora za trojicu. Ponijeli bi također jedno veće i jedno malo kuhalo, i hranu dakako, pa možemo noćiti gdje god zaželimo. Samo da ih ja vodim. Najljepše bi bilo da odemo na Sveto brdo.

Pristajem i radujem se tome. Čim završi školska godina, poći ćemo. Pišem im da ćemo na Dušicama noćiti, a sutradan krenuti gore, a dalje po dogovoru i prema vremenu.

Urečenog dana sastajemo se u vlaku. Čim sam na gospićkoj stanici uskočio u vagon, Božo mi oduševljeno priča o svom novom šatoru, klinovima i užadi, a Milan o ostalom što su sve ponijeli u teško nabreklih naprtnjačama i jednoj torbi. Vozeći se u polupraznom vagonu vraćam im pažnju na velebitske vrhove što defiliraju iznad nas: Visočica, Počiteljski vrh, Badanjski vrhovi, Badanj, Babin vrh, Vaganski vrhovi, Malovan i napokon, eto našeg cilja, prekrasnog Svetog brda.

Teško natovareni žurimo cestom preko Svetog Roka i Egeljca, pa se znojni radosno dočepasmo hladovine velebitskih šuma. Nakon kraćeg odmora skrenemo od ceste na stazu što vodi kroz Lišćanu dragu. Teško dašćemo uzbrdo, ali nam godi divno vrijeme i šumska hladovina. Nastala je noć. Kako god je uspon pod teretom težak a strmina mjestimično velika, veselo raspoloženje nas ne ostavlja, planinarske šale na preteg, a zvijezde nam se gdjegod smiju kroz lišće i granje. Na Lišćanim bunarima obilno založimo i krijepimo se »gemištima«, mješavinom vina i izvor-vode. Napunimo svoje čaturice, za svaki slučaj i jednu termosicu, jer nismo

sigurni nije li izvor na Dušicama stokom zagaden.

Eto nas na donjem rubu Dušica. Vedro, posve vedro. Žurimo stazom što vijuga po tom kamenjem izbrazdanom terenu. Dobro se vidi, pa samo katkad palimo svjetiljke. Duskora opazimo svjetlo od rasplamsalog ognja što se razbuktao pred stanovima. Kad se približismo, oštro zalaju ovčarski psi, ali na moje dozivanje utišaju ih pastiri i pođu pred nas, pa nas dovedu do ognja. Nudimo ih cigaretama, oni nas sirom i mlijekom. Gostoljubivi čobani pozovu nas u svoj dom i nude nam konak. Predložio sam da tu pored pastirskih koliba razapnemo šator i spremimo se na spavanje, ali moji zagrebački prijatelji, kad su se odmorili, radije bi da smo gore visoko, na svježem zraku, bliže nebu. Milan se založio da spavamo na vrhu Svetog brda. Tiho i vedro je vrijeme na Dušicama, pa ćemo valjda i gore naći prikladno mjesto za šator. Divno će nam sve izgledati u jutarnjem rumenilu. Oh, izlaz sunca dočekati na Svetom brdu! A kasnije imat ćemo vremena da se naspavamo do mile volje, malo na suncu, a zatim negdje u hladu, bilo u šatoru bilo izvan njega. Domaći nas odvrćaju od puta, jer Svetom brdu nije vjerovati, ono je na vjetrometini.

Ali, mladost-ludost, neopreznost i želja za pustolovinama, a da se i pred pastirima pokazemo kakve smo mi junačine, sve to nadvlada i mi pođemo sa svim svojim stvarima. Ta zvjezdano je nebo, a eto i zakašnjeli mjesec se diže nad Liku da nam sve bolje svijetli!

Lako sam našao prolaz kroz šumu iznad stanova, brzo nas zatim eto nad gornjim rubom šume. Skrenemo desno stazicom prema rubu, pa dalje uzbrdo. Divno je, noćit ćemo na vrhu! Ali kad se dohvatismo bliže grebenu, na mahove nam počinje nalijetati vjetar s jugozapada, od mora. Posve je vedro i dobro vidljivo, i dosta nam je svjetla od mjeseca i zvijezda. Božo me uvjerava kako može za deset minuta podići šator. Ali kad smo se dohvatili vrha, vjetar je već toliko ojačao, da tu nema niti govora o podizanju šatora. Tako prijedemo vrh pod ostrim vjetrom što nam nalijeće u lice. Gdje da pokušamo postaviti šator? Tražeći prikladno mjesto negdje u zavjetrini, skrenem namjerno sa stazice na desno prema drugom vrhu Svetog brda. Kad sam se izviđajući spustio preko ruba na stijenu prema istoku, srećom nađem u potpunoj zavjetrini dosta široku policu, malu zaravan, pa pozovem drugove. »Baš si majstor, Zvonko«, usklikne Milan, a Božo kao stručnjak doda, kako ga ništa ne smeta tvrd kamen. Bit će čvršće kad se zabi-

ju klinovi. Za čas, žureći se, prihvatismo se posla. Snažni Božini mišići i spretnost što je želi pokazati sad će se očitovati! Ja, nevješt u tom poslu, osvjetljavao sam to neobično radilište i pomagao dodavajući što treba. A i morali smo požuriti, ta svaki čas sijevne munja, a zatim se čulo potmula grmljavina, što od časa do časa biva bliža i glasnija. Ali, koju minutu zatim, u trenu, zafićuka nad nama strašan vjetar. Ipak, kod nas je još mirno. Dakle upri, samo brzo...

Zatim udari prvi grom tako blizu da nam je zastao dah. I za čas prolje se po nama pljusak, zatim udari tuča, pa onda pljusak i tuča zajedno, a tek smo valjano pričvrstili prvi klin. Gromovi prašte, a onda udari na nas orkanski protuvjetar sa sjeveroistoka, bura, strašni zamasi bure. Krajnjim naporom nastojimo užetima zadržati šator, u onom strahu izgubili smo prisutnost duha. Bura nam iz ruku iskine šator i nekud ga odnese. Pljusak i kiša, tuča i gromovi prisile nas da onako bez reda trpamo u naprtnjače tko što nađe i dohvati. Za čas uz strašnu buku te Wagnerove glazbe, kakva se jedva može zamisliti, pokupimo sve što smo mogli i dovučemo pod stijenu. Tu sjednemo na naprtnjače jedan do drugog uz stijenu. Svaki čas munja osvjetljuje kamenu krajinu što sva kao da gori u plamenu, zatim tresak, pa tutnjava kamenja što se kotrlja pod nama niza stijene u dubinu. Strašno veličanstvo prirode! Čučeci jedan do drugoga, držeći se ispod ruke kao lanac s tri verige, stisnuli smo se pod stijenu nabivši na glavu što je tko od razbacanih stvari našao. I tako čekamo, čekamo, čekamo... Romon vode i buka slapova ispod nas plaši nas da bi to moglo odozgo i na nas navaliti. Šapćem: »Preblizu smo vrhu, grom, grom bi nas mogao svladati«, pa se sve jače stiščemo uz stijenu...

Ali gromovi tutnje sve rjeđe i dalje. Umorni, pokisli do kosti i iscrpljeni čekamo rasplesat drame. Kiša pada bez prestanka, ali sve sitnija i slabija. Napokon još dugo sipi pretvarajući se u neku maglu. Hvata nas drijem, jer živčana napetost popušta. Onako skutreni i čučeci zbijemo se jedan uz drugoga da nam bude toplije i sigurnije. I naprtnjače su mokre, pa više čučimo nego li sjedimo. Dolazi san. Zadrijemo sam...

Ne znam kako je to dugo trajalo. Probudi me strašna studen i bol u nožnim mišićima. Pogled mi pade na Božu što se pokraj mene pružio na kamenu i naprtnjači, desnom rukom pod mojim bolnim pazuhom, spava ... A Milan, gdje je Milan zaboga! Nema ga. Zatim prasnem u smijeh. Milan, go kako ga je majka rodila, trči po prostranoj polici živo se trljajući čas po prsima, trbuhu, čas po nogama i rukama, glavi, kudgod dostigne i što brže može. Drhtim ... Povedem se za njim, svlačim sa sebe sve, sve je mokro. Trljamo jedan drugoga trčeći u krugu, što

brže, dok se sunce lagano diže nad Liku. Bakreno smo crveni, što od sunca što od studeni, cvokoćemo zubima. Opet trčimo, pa do naprtnjača, iz njih vadimo bez reda nabacane stvari, pronalazimo koji suh ili suši komad rublja, pa se tim oštro trljamo. Kad smo se tako malo ugrijali i pronašli koji komad suhog rublja, sve to bratski dijelimo bez obzira na vlasnika, pa navlačimo na sebe. Posve mokre stvari dijelimo od polumokrih. Nađemo i dvije svjetiljke s prokislom baterijama, neupotrebljive su, ali ja imam suhu rezervnu bateriju; Milan je srećom svoju svjetiljku turio duboko u naprtnjaču među rublje, pa je ostala suha, neoštećena. Kad smo tako sakupili sve što smo još našli, ogledasmo se za šatorom. Dugo smo ga tražili hodajući rubom i zureći dolje. Ta, gdje je, nigdje ga nema. Gubimo već nadu da ćemo ga naći, kad li ga Božo otkrije duboko dolje, gdje ga je vjetar srećom ostavio na jednoj oštroj izbočini stijene. Kasnije nam je trebalo dosta alpinističke vještine da ga se doznemo i dovučemo gore.

Ali sada, najprije čaj, čaj... Šibice su nam prokisle, bočica s gorivom je tu. Srećom Božin upaljač vrijedi, pa kad je Milanu uspješno skuhati duple porcije čaja što ga slasno posrkasmo sa dosta ruma i šećera, vratilo nam se vedro raspoloženje. Sve smo stvari prenijeli na drugu stranu do stazice. Vrijeme je mirno i posve vedro. Sve što je mokr rasprostrli smo širom da se na suncu suši. Kad smo uspješno dovući i šator pa i njega rasprostrjeti, Božo, kakogod je bio umoran, konačno uspije dokazati svoju vještinu. Zatim se onako obučeni, kao na poklade, uspnemo na vrh Svetog brda.

Kasnije sam još tri puta bio na Svetom brdu, ali nikad nisam uživao u tako jasnom i dalekom vidokrugu. Šetali smo okolo, vraćali se na vrh, motrili bajnu prirodu, opet se skidali i trljali, sve dok sunce nije dobro ugrijalo. Tad legosmo na ugrijano kamenje onako bez košulja. Nisam dospio niti popušiti cigaretu, a već zapadnem u dubok san. Probudim se, netko me košuljom pokrio da me sunce ne isprži. Drugeve sam našao u šatoru. Legnem do njih i zaspim ponovno.

Nakon obilna ručka, još uvijek umorni, sišli smo s našim nanovo spremljenim naprtnjačama i šatorom, lagano planinareći na Bunovac. Kad smo na tom silasku prešli Solila, dojadilo nam ono beskonačno vijuganje između klekovine i preko stijena, ali kad smo stigli nad rub lijepog zelenog Bunovca, sav smo umor zaboravili radujući se odmoru na tom travnatom sagu. Iznad izvora podigli smo šator. Nedaleko je pasla stoka, ovce i rogato blago; pastiri Dalmatinci napojiše nas mlijekom. Tu uredimo što smo bolje umijeli naš boravak. Stariji pastir Jura s nama se brzo sprijateljio.

Tri smo noći noćili na Bunovcu. Sutradan po dolasku nismo napuštali Bunovac kako bismo se posve oporavili od preživjelih sati na Svetom brdu. Razgovarajući obnovili smo neobične doživljaje, a Jura nam je pričao, kako je sa stokom odlazio gore na pasišta oko Malovana.

Ali stijene Malovana i Šegestina privlačile su sve više naše zanimanje. Slijedećeg jutro rano pošli smo samo s najnužnijim teretom strmom stazicom gore između Šegestina i Malovana. Kad smo prošli dvije strme stepenice, otvori nam se vidik prema Vaganskom vrhu, ali mi nastavismo uspinjanje do dva pastirska stana u uvali zapadno od Malovana. Po kamenitom pašnjaku oko tih stanova bijelile se ovce i odzvanjale klepke, a mi skrenusmo lijevo popreko na vrh Malovana. Lika se rasprostrela u sunčanom sjaju, a Sveto brdo ukazalo nam se u svom ponosnom stavu, pa smo osjećali neki planinarski ponos što smo ga osvojili usprkos teškim časovima i noćnim nevoljama.

Predlažemo

ORGANIZIRANO NA JUGOSLAVENSKI PLANINARSKI PUT

Običi sve republike i pokrajine, planine na kojima su pečati JPP nije jednostavno, jer je često lakše prijeći cijelu republiku nego od neke željezničke stanice doseći podnožje na primjer Komova, Durmitora ili Prokletija. Uz već poznate nezgode s pečatima, o kojima se uvelike piše, a koji su posljedica potpunog zakazivanja odgovarajućih ljudi u pojedinim Savezima i što izaziva veliko negodovanje polaznika, dugotrajna putovanja odnose puno više dana nego što bi trebalo, a koje bi bilo bolje iskoristiti za boravak u planinama. Predlažem da se, na primjer u Zagrebu, organizira svakog tjedna u srpnju i kolovozu odlazak na planine BH, CG, Kosova, Makedonije i Srbije što je nama planinarima iz Hrvatske i Slovenije dosta otežano. Prijevoz bi bio autobusima. Jedna tura u BH i CG obišla bi točke JPP u tim republikama, a druga tura u Makedoniji, Kosovu i Srbiji. Svaki put trajao bi 5—7 dana pod vodstvom iskusnog vodiča-planinara. Naravno da bi se zainteresirani trebali prijaviti u PSH ili u pojedinim društvima koja bi organizirala putovanja.

Zatim se spustimo do onog jezera, ruje. Na tom silazu privukla nas je vijugasta stazica koja se lagano uspinjala prema Vaganskom vrhu. Ovo planinarenje bilo nam je pravi užitak. Produžili smo na zapad, pa smo polagano se uspinjući između Golića došli pod široku gredu Vaganskog vrha i na nj se uspeli bez osobitog napora.

Nakon dužeg odmora i zakuske na samom vrhu sišli smo prema Bunovcu udolinom južno od Šegestina. Svojim malim čekićem gdje gdje sam odlomio koji iverak od stijena, pa sam nešto i sa sobom ponio, naznačivši u bilježnici mjesto nalaza uz pomoć specijalke. Moja zbirka stijena u kabinetu gospiće učiteljske škole tako će se obogatiti. Na jesen sam uz pomoć dra Josipa Poljaka provjerio svoje znanje i rezultate analize.

Konačno, eto nas opet na stazi kojom smo se uspinjali, pa se brzo spustimo do našeg šatora na Bunovcu, gdje nas je radosno dočekao stari Jure, dobrovoljni čuvar naših stvari. Slijedećeg smo dana ostavili Velebit stazom kroz Sijasetsku dragu, pa sišli Raduč.

Vjerujem da bi se našao velik broj zainteresiranih, jer bi za prijevoz autobusima platili ono što bi inače potrošili za izgubljene dane dolazeći do planina u tim republikama, a prištedjeli bi dosadna čekanja po željezničkim i autobusnim čekaonicama.

Ante Rukavina

ZABRANITI PUŠENJE U PLANINARSKIM DOMOVIMA

U planinarskim domovima na Medvednici i Samoborskom gorju, a tako je vjerojatno i u većini ostalih planinarskih domova, pušači zagorčavaju život i volju za posjet domovima nepušačima. Nema potrebe da dokazujem da je duhanski dim i štetan po zdravlje, jer su o tome stručnjaci rekli svoju riječ. U SR Hrvatskoj je zakonom zabranjeno pušenje na javnim sastancima i skupovima, iako se zasad mnogi toga ne drže, a slično je i u drugom kulturnom svijetu. Predlažem da se na ulazna vrata domova postavi natpis da je u njima pušenje zabranjeno. Ovakvom akcijom bi planinarska organizacija pridonijela zaštiti prirodne okoline čovjeka.

Josip Sakoman

Uspon na Veliki Kozjak u Velebitu

Iz »Velebitskih zapisaka«

SIME BALEN

ZAGREB

Na Velebitu je gotovo svaki njegov vrh vidikovac. I to svojevrсни, osebujni vidikovac, različit od svih drugih. Jer, svaki od njih ima svoje osobitosti, svoje posebne značajke i pruža posjetiocu svoje posebne vidike. Ipak, čini mi se, da je ovdje, na razmeđu sjevernog i srednjeg Velebita, jedan od najljepših i najznačajnijih njegovih vidikovaca — Veliki Kozjak. Ili, u najmanju ruku: što su Alančić ili Zečjak za primorski dio ovdašnjeg Velebita, to je Veliki Kozjak za njegov kontinentalni dio. Zato tako i privlači planinare.

I sam sam se više puta penjao na nj. Prvi put još negdje 1925. kao trinaestogodišnji dječak, a posljednji put 1971, dakle, prije šest godina. No, moram odmah dodati, da mi je svaki uspon na nj uvijek bio novi doživljaj, dublji i bogatiji od prethodnoga, jer mi se svaki put činilo da sam u njegovim vidicima otkrio nešto novo, nešto još nevideno, nedoživljeno.

Posljednjih me godina ponovno privlači ti njegovi vidici. Ovoga ljeta posebno. Možda i zato, što smo nedavno bili na travnatim vrhovima njegovih nešto nižih susjeda, Golljaka i Golića, pa me je pogled na kamene krune Kozjaka toliko opčinio, da jednostavno moram na njih! (A tko zna, možda i zbog toga što mi je svake godine sve jasnije, da je sve manje prilika za nove uspone na nj.)

Sad, kako bilo da bilo, ovoga smo ljeta ponovno odlučili da se popnemo na nj. Doduše, skupili smo se pokasno — već iza devet sati — jer je valjalo pričekati sve »zainteresirane«, kojih je jučer, kad smo se dogovarali, bilo više nego danas. Neki su odustali zato što na nebu ima oblaka, a po kotlinama magle. Juko je jutros rano bio čak na izviđanju do Konačišta i Tudereva, i izvješćuje nas da je sve puno magle:

— Guste ka' negargašana vuna — uvjerava nas i dodaje, da se ne isplati verati se na Kozjak kad nisi siguran da će ti otvoriti svoje vidike.

To je istina. Ali mi ipak idemo. Za koji dan napuštamo Velebit, pa ne krenemo li sada, ove godine vjerojatno više nećemo imati prilike.

I tako smo pošli unatoč zloslutnim vremenskim prognozama. Doduše, nebomb se natežu neki čudni oblaci i po dnu Mireva se povlače iskidane krpice magle, ali se u zraku osjeća dašak burina, pa vjerujemo da će ih on brzo rastjerati. Zato, dobro raspoloženi, bodro koracamo tvrdom kamenitom cestom, da nam sve odzvanja pod nogama. Osobito su raspoloženi dječaci, koji s uprtnjačama na leđima idu pred nama. Poskaku-

ju i guraju se međusobno kao kozlići, ne dajući jedan drugome preda se. Buco ne da jer je Crnogorac, Ante jer je Hercegovac, a ne da ni Janko, jer je — Zagrepčanin. Na kraju su se ipak složili i uglavili »gentlemen's agreement«, prema kojem će sva trojica ići usporedno, jedan do drugoga, da izbjegnu nepotrebno natezanje.

Na raskrižju pred Konačištem ostavljamo glavnu cestu Jablanac — Štirovača i skrećemo ulijevo novom šumskom cestom što vodi sve do Begovače. Uskoro se dodirujemo ruba Tudereva — duboke travnate doline što se uvalila između Smrčevaca, Bila, Risovca i Vučjaka — i odmah se uvjeravamo da nismo pogriješili što smo pošli na ovaj izlet: burin je rastjerao maglu s Tudereva (a kad je s njega, onda je, valjda i iz ostalih kotlina). Samo se još tamo daleko, na drugoj strani, ispod šumovitog Vučjaka, jedva razabire modrikasto pramenje prorjedene izmaglice što lijeno pluta prema Tomanovu dolcu.

— Dobri smo! — razdragano govore jedni, kao da je to kidanje magle naša zasluga.

— Da, ima' ćemo bogovsko vrijeme — povlađuju drugi.

— I divne vidike — dopunjuju treći.

I svi zajedno još bodrije koračamo cestom.

Cesta ponegdje ide starom vlakom (ili vlakom Marije Terezije, kako je ovdašnji svijet zove, jer je bila građena još za njezine vladavine) kojom su tadašnji jamboraši izvozili drvo dolje u Primorje (najčešće jarbole za brodove, otkuda im i ime). I danas se još tu i tamo naziru ostaci te vlake, akoprem ju je dijelom pokrila šuma, a dijelom ostaci druge, novije vlake, izgrađene u prošlom stoljeću, u doba kirijaša koji su zamijenili jamboraše. Poslije oslobođenja tu je — pretežno na podlozi jedne ili druge vlake — izgrađena ova šumska cesta kojom upravo idemo. Njom su donedavno kamioni izvlačili šumu iz Dolina, Lubenovca, Vranjkovca i s Kozjaka, dok ih nisu dobro ogoljeli. Tako se ovdje, na trasama ovih triju prometnica, jasno vide tri faze eksploatacije velebitskih šuma u tri društvena sustava: feudalnom, kapitalističkom i našem suvremenom.

Desno se od nas dižu šumoviti Smrčevci, ime kojih svjedoči da se tu nekoć dizala smrekova šuma (smrč — kako je zovu Podgorci i Ličani). Mora da su je tadašnji eksploatatori temeljito očistili, jer danas nigdje ovdje nema nijedne smreke, tako da je u narodu čak nikla izreka: »Smrčevci bez smrč!« No Velebit se, uza sva haraćenja, ne da: na mjestu smrekove nikla je nova bukova šuma. Samo joj je ostalo staro ime:

Još samo kroz pojas klekovine...

Foto: Danica Vukušić

Smrčevci. Na žalost, prošle su godine počeli i nju sjeći, i to tako neracionalno da smo se zgrozili nad slikom te »sječe«. Više Konačišta i Prosika naišli smo na bezbroj oboreni stabala potpuno zdravih bukava, koja su ležala tu kao iznemogli ranjenici osuđeni na beskorisnu smrt u polaganom gnjiljenju. Pitali smo se: zašto oni koji su već onako nemilosrdno i nerazumno obarali to stabalje, zašto ga nisu i izveli i korisno upotrijebili, nego ga ostavili da tu uludo truli? Nastavi li se s ovako neodgovornom sječom, sve se bojim da će i ovu šumu zadesiti sudbina njezine prethodnice. Jer, na kraju krajeva, sve ima svoje granice, pa i Velebit

Ipak, čini se, da su ove godine poduzete neke mjere za razumnije iskorištavanje velebitskih šuma. Na to nas upućuje i brklja postavljena preko ceste pred samim ulazom u šumu s natpisom: ZABRANJEN PROLAZ! Naravski, prolaz je zabranjen vozilima da se spriječi ilegalni izvoz drveta a ne odnosi se na pješake, planinare i ostale prolaznike. Stoga smo zaobišli brklju sa strane i ušli u lijepu bukovu šumu što se pružila s obje strane ceste.

U ugodnoj šetnji šumskom hladovinom došli smo do Vigurice, nekadašnjeg raskrižja s kojeg se od stare vlake odvajao put za Goliće i Goljak. Put se još uvijek prilično pozna, iako već dvadesetak godina nitko ne ide onamo na košnju. Sada on služi samo slučajnim izletnicima (jer i planinari rijetko odlaze onamo) i lovcima, koji ih češće posjećuju, jer su i Golići i Goljak omiljena boravišta divljih svinja. Možda je zanimljivo napomenuti da je raskrižje dobilo svoje ime po nekoj svetačkoj slici (vigura, kako su stari Podgorci govorili umjesto figura) koju je odavno, svakako još u prošlom stoljeću, post-

avio tu neki naš pobožni predak da razgona otuda vještice i vukodlake koji su se najvoljeli skupljati na takvim mjestima. I slike i vjerovanja u vještice je nestalo, ali je naziv Vigurica ostao sve do sada.

Tu, na Vigurici, nalazi se lijep proplančić, nekadašnje omiljeno sastajalište čobana, gdje su se igrali »lišnjaka« i »piljaka«, ili bacali kamena s ramena, za hladnijih dana ložili vatre i grijali se i pekli krumpire u lugu. Sada taj proplanak izgleda kao kakav prirodni cvjetnjak. Pun je šarolikog poljskog i šumskog cvijeća: od prekrasnih, velikih bijelih ivančica, žutih jagančina (kako Podgorci zovu jaglac) i crvenih velebitskih karamfila do zvjezdolikog sunovrata i trnovitog ali atraktivnog dragomana, dok se po rubovima mogu naći cijeli buseni ljubičastog vriska, šumarice i majčine dušice. Zenski članovi naše družine ne mogu odoljeti iskušenju. Zaustavljaju se da naberu svaka sebi buket tog lijepog planinskog cvijeća, pa mi, muškarci, moramo stati i strpljivo pričekati. I onda, kad su ga već natrgale cijele naramke, jedna se sjeti da nema smisla nositi toliko cvijeća sve do Kozjaka i natrag.

— Najbolje da ga ostavimo tu, pa ćemo ga uzeti na povratku — predložila je, što su sve prihvatile radosno. A mi još radosnije. Već smo se bili pobjali da nas neće mimoići kavalirska dužnost da nosimo još i cvijeće, a i tako smo već prenatrpani naprtnjačama, čuturicama, dalekozorima, fotoaparati i štapovima. Zato smo ih s olakšanjem gledali kako polažu cvijeće u sjenu jedne velike prastare bukve što stoji tu, usred proplanaka, visoka, gola, suha, grčevito svinuta granja, kao da je ovamo, u ovaj bujni šumski krajolik zalutala sa slike kakva naivka. Dane mi reče, da je takva bila i onda dok je i on ovuda čobanio — dakle prije šezdesetak i više godina...

Kod ostataka nekadašnje lovačke kuće cesta se račva. Jedan krak vodi preko Lubečovca u Begovaču, a drugi, desni, u prostranu Vranjkovu dragu. Mi ćemo ovim drugim krakom, jer s njega — ni pun kilometar od ovog raskrižja — počinje uspon na Veliki Kozjak. Kako su ovdje markacije stare i posvema izbljedjele, nitko ih od nas ne bi bio ni primijetio, pa bismo bili otišli dalje da nam ne bi Dane, koji nam je rekao gdje trebamo skrenuti ulijevo, u šumu. Tek tada opazismo da tu ipak postoji oznaka, koju je postavio neki domišljati planinar: položio je preko ceste bukovu kladu i na nju nadovezao nekoliko biljâ u obliku strelice da upozori na uspon.

Odmorivši se malko, stali smo se penjati jako zaraslom planinarskom stazom, što će teče južnim podnožjem Kozjaka, a onda ga obavlja u blagom usponu. Ide prorjedenom šumom izmiješane smreke, jele, bukve, ali se u njoj susreće podosta i drugog drveća, osobito javora i jasena. Ceste čistine posute mnogobrojnim panjevima govore o bezobzirnoj sjeći što je obavljena i ovdje. Sada su

ta mjesta obrasla novim grmljem, koje je ponegdje prekrilo i stazu. Kada sam prije šest godina prolazio ovuda, staza je bila čista, markacije dobre. No, čini se da ih odonda nitko nije obnavljao. Inače je staza vrlo dobro trasirana: uvijek ide najlakšim predjelima, vješto bira najbliže uspone, mudro pronalazi zaobilaznice. A to nije ni čudo, jer uglavnom ide nekadašnjom seljačkom putinom, kojom su Podgorci stoljećima tjerali stoku na pašu i izgonili na mulama sijeno s kozjačkih košarica.

I idemo tako vijugavom stazom strmim stranama Velikog Kozjaka što se lijevo od nas dižu u visine, a desno ruše u dubine Vranjkove drage — dok ne stigismo do skupine vrletnih hridina što najednom iskrsnuše pred nama. Onako okomite, isprane, osamljene, bijele se u ovom moru bujnog zelenila kao galerije kakva belvedera, sagrađene tu da se čovjek zaustavi na njima i naužije vidika na Goljak i Goliće. Ovdje se one otkrivaju u svoj svojoj ljepoti. Iznikle iz tamnih dubina okolnih šuma, zatalasale su se pred nama pitome i blage kao čarobni vrhunci Disneylanda, pa se čine kao da ni ne spadaju ovamo, u ovu surovu velebitku divljinu.

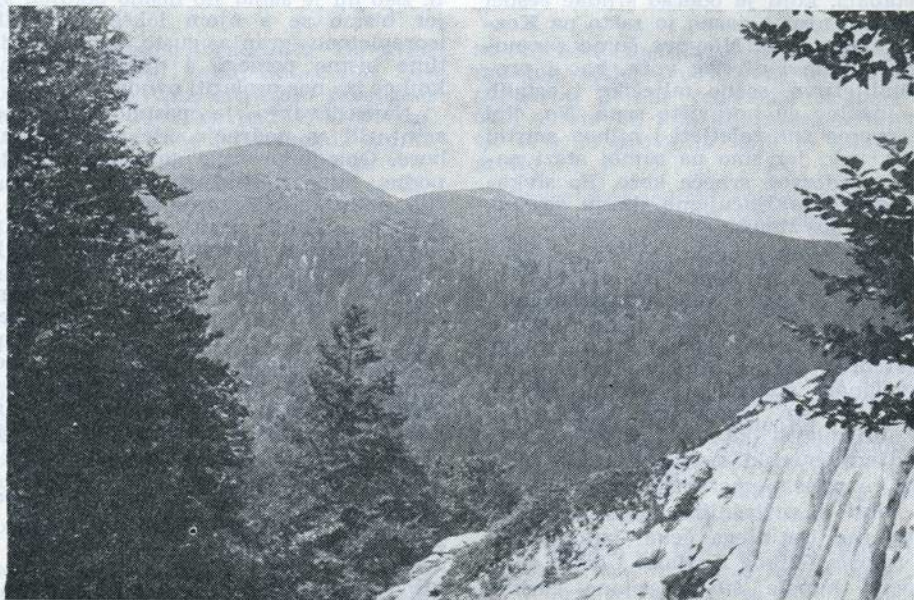
Nagledavši ih se, krenuli smo dalje i nakon kraćeg vremena izbili na prostrani, obli hrbat zapadnog obronka Kozjaka, obrasla rijetkom bukovom šumom. Ovdje staza načas prelazi na sjevernu stranu Kozjaka, pa kroz drveće vidimo pod sobom svijetlo-zelene plohe Lubenovca. No, zaista samo načas, jer se staza uskoro ponovno vraća na južni pristanak, pa otada idemo stalno nji-

me i polako ulazimo u sve krševitije predjele. Kroza sve rjeđu šumu sada se pred nama, s obje strane staze, izmijenjuju gomile golih klisura i duboki travnati dolci, koje su u prijašnja vremena kosili Butkovići i otpremali sijeno odavde sve do Panosa kod Jablanca.

Najednom se kroz stabalje ukaza golema, obla kamena gromada, tako bijela i čista od kiša i snjegova što je vijekovima peru, da nam se u prvi mah učinilo, da su se to tu pred nama nagomilali kumulusi kojih je tog dana bilo mnogo na nebu. Ali ne, to je samo jedna od nekoliko vrletnih glavica Velikog Kozjaka, što su mu okrenule nabranu trupinu pa se gole i zbite bijele iznad beskrayne zelene površi velebitskih šuma, kao gole sike nad morskou pučinom. Bijele se suvereno dominirajući nad cijelim ovim dijelom Velebita, jer je Veliki Kozjak njegova najviša ovdašnja točka — 1620 metara nadmorske visine.

Ova se glavica ovdje gotovo okomito ruši u duboku tamnu, gusto obraslu provaliju, na dnu koje se nalazi snježnica. Kada smo se 1971. penjali ovuda, bio sam se zajedno s Danom i Icom spustio u nju. Bila je puna debelih naslaga snijega, a na jednom kraju, ispod kamenog svoda pećine, razvila se cijela kolonada siga. I danas je vjerojatno tako, no mi nemamo vremena da se spuštamo dolje i istražujemo je. A — ni volje. Nitko čak to ni ne predlaže. Mi smo možda već i prestari za takve pothvate, a dječaci što idu s nama — premladi.

Tada smo, prije šest godina, ovdje negdje našli na medvjedi trag, koji je išao točno

Goljak i Golići s puta na Kozjak

Foto: D. Đarović

planinarskom stazom. Jasno smo razabirali otiske medvjedih šapa, gdje je god zemlja bila vlažna. Tek su se gore, podno samoga vrha, odvojile od planinarske staze i otišle ulijevo. Ne znam više kako smo i mi sišli s nje — samo smo se, odjednom, našli pred njegovim ljetnim boravištem, koje je bilo vrlo brižljivo i spretno uredio. Mora da je to bio neki medvjedi bonvivan s mnogo smisla za udoban i lagodan život. Vidjelo se to po mjestu koje je izabrao za boravak: udubljenu liticu u čijoj je neposrednoj blizini rasla gusta, visoka borika. Taj je prostor nasuo debelim slojem sušnja, da mu ležaj bude mekši, a nad tim je savio borikino granje da ga štiti od prejakog sunca ili kiše. Donje je granje polomio da mu ne smeta dok se bude odmarao... Medo je, vjerojatno, spavao kad smo mi došli i probudili ga svojom bukom. Da je u posljednji čas napustio svoje sklonište, vidjelo se po izmetini što se još pušila nedaleko od ulaza.

Sada nismo našli ni na kakve medvjede tragove, premda posebno pazimo na njih. Naprosto ih nema. Je li onaj razmaženko promijenio svoje ljetno boravište, ili mu se što dogodilo? Tko to zna! Ipak nam je, neka-ko, žao što ga više nema ovdje. Bez njega nam se Kozjak čini pustiji, siromašniji. To više što obiluje medvjedovinom i ostalim travama kojima se medvjed hrani, pa čak i divljom krušticom — pravom poslasticom svakog pravog mede.

Ali, ako nema medvjedih, ima mnogo srnećih tragova. Ne samo otisaka njihovih dugoljastih papaka nego vrlo često i ležajeva. Najčešće po tri zajedno: veći, majčin i odmah uza nj dva mala. Ponegdje nailazimo i na izgrebenu koru na granama grmlja i mladih stabala, koju je oderao srndač čeući se rogovima o nju. A jasno je zašto na Kozjaku ima toliko srna. Njegove šume s mnogo javora, jasena i divljeg voća, kao i proplanci puni gljiva, sočne mlječike i ostalih trava — idealno su boravište srna. No, čini se da se ovamo zna zaletjeti i njihov smrtni neprijatelj, vuk, jer smo na samoj stazi našli ostatke razderane srneće kože. Po sivkastoj boji dlake zaključujemo da ju je vuk morao napasti još zimus.

Sada staza postaje sve strmija pa je i uspon sve teži. Barem nama, starijima. Srećom to ne traje dugo. Svega desetak-petnaest minuta, što ovisi o hodu. Onda, odjednom, kao da je netko nevidljivom rukom naglo rastvorio zastor, pred nama se otkri lijep proplanak obrastao svježom, gustom travom i omeđen čunjastim, stjenovitim humkom. Ugledavši ga, dječaci zaboraviše na svoj džentlemenski sporazum i poletješe na nj tko će prije. A požuriše i neki od nas starijih, iako s prijašnjih izleta predobro znamo što nas iza njega čeka: izravan pogled na vrhove Velikog Kozjaka s dvije goleme kamene kupole što, obasjane žarkim srpanjskim suncem, bijele-bjelcate, kao da ih je netko danas posebno izprao i prema-

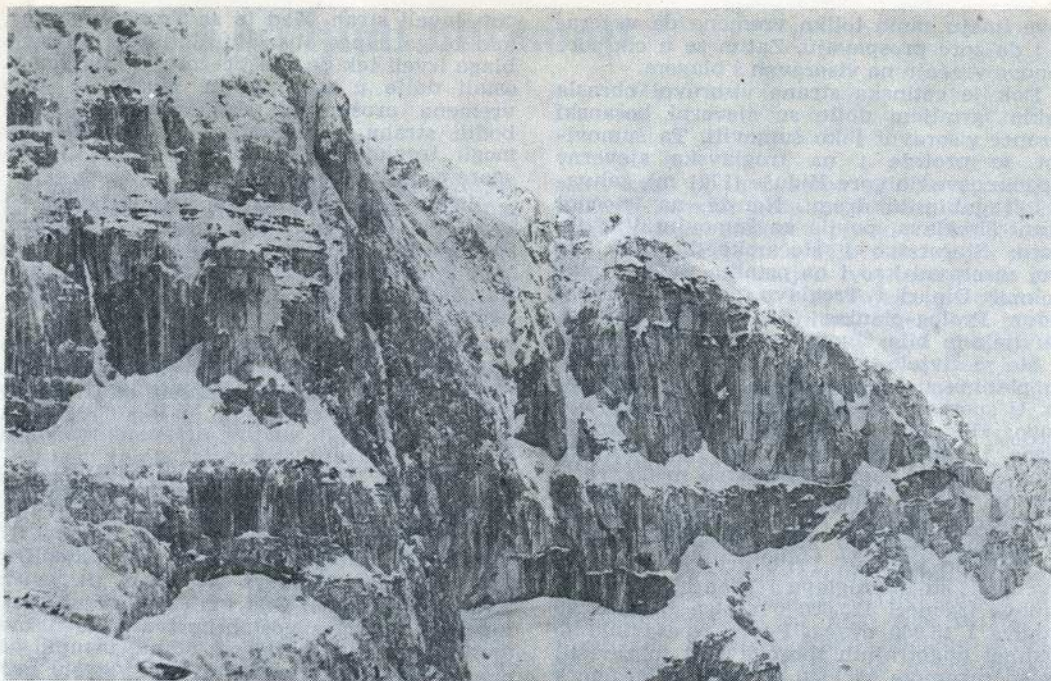
zao vapnom, blješte na sumagličastoj, treperavoj pozadini planinskog neba. Akoprem ih dobro poznamo, uvijek se, nekako kao zatečeni, naglo zaustavljamo pred njima i zastajemo ukipljeni, bez riječi, pod snažnim dojmom njihove veličine, oblika i izgleda. Onako osamljene, kao odvojene od ostalog kozjačkog masiva, goleme, dostojanstvene, vjekovječne, naborane i izbrazdane dubokim žljebovima što ih u njih od praiskona kleše vrijeme, i obavijene nekom blistavom izmaglicom što se na ovom užarenom ljetnom danu isijava iz njih i treperi oko njih poput aureole, doimlju se upravo tajanstveno kao kakvi pretpovijesni divovski žrtvenici pripremljeni ovoga časa za neki prastari, mitski poganski obred što će ti se sad-na početi odvijati pred očima...

Kako sunce vraški žeže, zavukli smo se u obližnje grmlje da malo založimo, a i odmorimo se, jer nam tek sada predstoji najteži dio puta — uspon na te glavice. Izabrali smo onu prvu, višu. Na nju ćemo zato jer je to najviši vršak Velikog Kozjaka s trigonometrijskom piramidom i kontrolnom točkom s planinarskim žigovima.

Postoje dvije mogućnosti za uspon na nju: prvo, planinarska staza, što se najprije spušta u dubok i strm dolac, pa se onda penje uz još strmiju kamenu stranu sve do nje; i drugo, stari seljački put kroz bukovu šumicu, kojim su se prije služili kosci i čobani, a sada — zverke (što jasno razabiremo po mnogobrojnim tragovima, osobito srnećim). Na žalost, ovaj je put sav zarastao te se još donekle razaznaje jedino po životinjskim tragovima. Ali kad uđe u borik, nestaje i njih, pa se mora ići nasumce. Srećom, naš Dane zna dobro kojim se smjerom trebamo kretati. Žao mi je samo što nismo ponijeli sjekiru. jer bismo se s njom lakše probijali kroz isprepletenu granje guste, zбите borike. A time bismo pomogli i drugim planinarima, koji će iza nas prolaziti ovuda.

Napredovanje je postalo još teže kad smo ušli u područje klekovine planinskog bora. Ona je prekrila gotovo sav ovaj pojas podno kupola, pruživši poput polipa svoje žilavo korijenje i granje na sve strane. Ugnijezdila se čak i u pukotinama litica, pa se penje njihovim strmim stranama, priljubivši se kao bršljan uz njih, i naprosto — ne da naprijed. Gdje god u njezinu nerazmrsivu spletu možemo pronaći ikakvu rupu, provlučimo se kroz nju kako znamo i umijemo. Gdje ih nema, ne preostaje nam drugo nego da gazimo po granju koje nam se poput opruge sviđa pod nogama i izmiče se čas na jednu čas na drugu stranu, pa stalno propadamu u nj do koljena a ponekad i do pasa. Onda izvlačimo one koji su upali u granje, dok i sami ne upadnemo u nj, pa nam drugi pomažu da se izvučemo. I tako to ide stalno: teško, naporno, mučno. Ali ipak ide — sve dok ne dođemo do same kupole. Onda još malo veranja i evo nas na njezinu vrhu, vrhu Velikog Kozjaka!

(U idućem broju: Na vrhu Velikog Kozjaka)

Stijene podno Velikog Troglava

Foto: Stipe Božić

Troglav i Dinarska visoravan

ANTE MARGETIĆ
SPLIT

U sjeverozapadnom kvadrantu Dinarske visoravni postoje četiri brda: Bat, Gnjat, Zeleno i Jansko brdo. Ona zatvaraju prostrano plitko udubljenje u obliku terasastih dolaca. Doce nazvaše »Razvale« po ostacima zidina nekadašnjih karaula što su ih Turci za svoje vladavine tu, na granici, podigli. Razvalama se prilazi s dalmatinske strane stazama od Vrlike i to od sela Cetina, Liščanskim vratima. Od bosanske strane se prilazi od sela Uništa, Lelasovim klancem, te od Grkovača mimo Bičine vode, od Crnog Luga pokraj Crnog bunara.

Godine 1949. došao sam u Razvale od strane Troglava u društvu nekoliko omladinaca Mosoraša, pri čemu su nam poslužili za orijentaciju u potpunoj planinskoj divljini: Jankovo brdo (1779 m), Aldukovac, greben Vršina, Klečanski vrhovi i Janski vrh. Za ovu Dinarsku visoravan Željko Poljak kaže u svojoj knjizi »Planine Hrvatske« da je »labirint bezbrojnih ponikava, vrhova, dolaca i kosa, nedogledna kamenita pustinja, kakve nema ni na jednoj našoj planini — svuda sam kamen i golet koliko strašni toliko i lijepi u svom veličanstvu.« Stjenoviti odsjeci visoravni drukčijeg su postanka. Ove

su stijene zapravo stranice nekadašnjeg ledenjačkog kotla. Ivo Horvat u jednom svom napisu o flori i vegetaciji ukazuje da na ovoj visoravni, i to na Janskom vrhu, postoji duboka provalija koja je bila glečersko grotlo.

Razvale su jedinstvene na području Dinariida. Blago s okolišnih pasišta noći u razvalskim docima, a čuvaju ga čobani uvijeni u kabanice s kukuljačama, jer su noći hladne. Doci su pokriveni crnim đubrivom što ga stvara blago. Kada okolišne vrhove pokriju crni kišni oblaci, ovi razvalski doci postaju još mračniji. Gromovi i munje daju Razvali zastrašujući izgled. Tada se čobani kreću uokolo blaga i dodiruju mu runo što ga smiruje u tim olujnim časovima. Kada iza olujne noći nadode sunčan dan, tada ćemo na razvalskim padinama promatrati raskošnu sliku ovčjeg runa, jer to ovce polaze svojim pasištima.

U kamenitoj pustinji dinarske visoravni za ljetnih vrućina izdrže jedino čobani i blago. Čobani se raduju već ranom predvečerju jer tada počnu sakupljati blago i goniti ga svojim stanovima. Kad dovedu blago u sta-

nove imaju samo toliko vremena da večera-ju i do zore prospavaju. Zatim se u cik zore ponovo vraćaju na visoravan s blagom.

Dok je cetinska strana visoravni obrasla niskim grmljem dotle su sjeverni bosanski obronci visoravni jako šumoviti. Ta šumovitost se proteže i na troglavske sjeverne obronke, sve do gore Hiduše (1721 m), zahvativši i gubinsku dragu. Naniže, na istočnoj strani Troglava, povila se šumovita Vještić-gora. Stočarstvo i stočarsko kretanje na ovoj visoravni kao i na ostalim dvjema planinama, Dinari i Troglavu, te na visoravni podno Prolog-planine (Razdolje i Vrdovo), oduvijek je bila životna potreba stanovništva što je živjelo, a i danas živi, na području tih planina u Livanjskom i Cetinjskom polju. U spomenutoj Poljakovoj knjizi stoji još i ovo: »Planina je prirodna granica između Bosne i Dalmacije, ali kako na visoravni nema grebena, administrativna međa većinom se drži granice pašišta. Budući da su Dalmatinci oduvijek bili više orijentirani na planinsko stočarstvo nego Bosanci, koristili su veći dio planine. Prije drugog svjetskog rata imali su u Troglavu i Dinari 500 ljetnih stanova izgoneći 135.000 ovaca, a Bosanci 20 stanova i 15.000 ovaca. Pravo ispaše bilo je predmet dugotrajnih sporova koji su završili tek sporazumom od 1730. g. Tada je na temelju terenskog izviđanja iz 1721—1723. godine tursko-mletačke granične komisije, provedeno definitivno razgraničenje (linea Mocenigo). Veći i niži dio pripao je Dalmaciji, a manji i viši Bosni. Otada Mocenigova linija čitavih četvrt milenija nije mijenjana, pa je i danas granica između dviju Republika. Kao posljedica te terenske asimetričnosti našao se i najviši vrh Troglava jedan kilometar na bosanskoj strani. Zbog površnosti školskih atlasa i geografskih karata često se Troglav označava graničnom kotom, pa ga i neki planinari, u zabludi, smatraju najvišim vrhom SR Hrvatske.«

Prebacimo se sada na Troglav (1913 m). On zapravo s Dinarskom visoravni pravi jednu cjelinu, jer ih ne dijeli nit: duboko sedlo niti kakav kanjon. Planinski masiv iznad Sajkovića i Gubina u Livanjskom polju te onaj iznad Vještić-gore i iznad blagog prodora do rijeke Cetine (do sela Koljane), sačinjavaju Troglav. Njemu su dali ime posebne planine, zato što se ističe visinom i svojim kruništem na vrhu. Ove njegove osobitosti vidljive su naročito s Cincara i Prolog-planine. Mene je zadržao prizor Troglava iznad Vještić-gore i Malog i Velikog Sokolovca s Prolog-planine. Šume, prostrane rudine, žuti travnjaci, troglavsko krunište prikazuju ga kao prirodnu divnu pagodu.

Zamislimo sada prve starosjedioce Livanjskog polja i obale rijeke Cetine. U Troglavu su gledali zloduho božanstvo, koje im je, dok su na Troglavu bjesnile oluje, ulijevalo strah. Tada su sjedeći kod svojih ognjišta, u svojim stanovima, očekivali hoće li im to zloduho božanstvo zapaliti domove. Zavijanje vukova u čoporima, koji su se spuštali s Troglava i Dinarske visoravni, samo su im

povećavali strah. Kad bi se Troglav smirio i kad bi ga sunce obasjalo. Cetinjani bi svoje blago izveli tek do Vještić-gore, a Livnjani bi ostali dolje u svom polju. Možda je dugo vremena prošlo dok su se stočari oslobodili straha i sa svojim se blagom domogli troglavskog kruništa ili kod Vještić-gore podigli po neki stan.

Stijene Malog Troglava, njegovi kuloari i ždrila, u zimi su zasuti debelim snijegom. Oni su još jedna od ljepota Troglava. Do njih se dolazi iz Sajkovića iz Livanjskog polja. Zadnja je privlačnost Troglava njegova visina i njegov vrh, krunište s usovom.

Treba hodočastiti na ova tri mjesta da se zavoli Troglav kao što sam ga i ja zavolio. Ispričat ću o svom hodočašću od Koljana, mjesta na rijeci Cetini, do na vrh Troglava i njegova kruništa.

U Bravčevom docu svratio sam se kod lugara Petra Maljkovića. S njim i njegovim ukućanima srdačno sam se pozdravio. Njegov sin Todor danas me je pratio na putu. U Vještić-gori zaustavili smo se kod Kate Kovačević. Ona posjeduje stoj stan, pa je tu izvela svoje stado. Ona i njezini uvijek planinarima pružaju gostoprimstvo. Ako bismo morali prenočiti u njenom stanu, ustupili bi nam svoje ležaje, a oni bi bdjeli cijelu noć uz vatru. Kate Kovačević uvijek me pozdravlja po drugu Zvonku Kovaču, koji često posjećuje Bravčev dolac. Ugodno me dira ovo sjećanje. I danas, kad sam napuštao njezin stan i zakoraknuo na veliku rudinu Ledene kose, osjetio sam toplinu njena gostoprimstva.

Staza je vodila u Gubin u Livanjskom polju preko Gubinskih vrata. Dovolje je dosegla borova šuma iz gubinskog polja. Ovdje vodi druga staza rudinom na troglavsko krunište djelomično prekrivenom požutjelim travnjacima i florom u cvatu. Bukova i borova šuma, požutjeli travnjaci, to šarenilo boja, te rudina i krunište podsjetiš me na vidik s Prologa kad ugledah Troglav kao veliku prirodnu pagodu.

Već kod Gubinskih vrata osjetio sam zov visine i kruništa. Usporio sam korake, pa bih u tom zovu uživao. Žuti travnjaci, a zatim i biljna staništa, postali su moji čarobnjaci. Što sam mogao nego da polegnem i podam se tim staništima. Bila su to ona biljna staništa za koja nam je naš veliki botanički stručnjak Ivo Horvat pričao, da se na prostoru od nekoliko metara nalazi i do šezdeset vrsta biljaka. Zastao sam oduševljen pred prvim takovim staništem. Sagnuo sam se nad njim, pomirisao sam cvjetove i blago ih rukom dodirnuo. Zatim sam polegao na suhi travnjak koji mi se pričinio kao planinsko sijeno. Disao sam duboko i na kraju predao tišini troglavske visine, toj planinskoj simfoniji...

Dokora sam se našao u troglavskom kruništu. Podamnom je duboko grotlo i njegov usov zvan »vražji vrtovi«. Bilo ih je stravično promatrati, ali su bili veličanstveni!

Dan kada su ljudi bili konji

ZELIMIR KANTURA
ZAGREB

Kada je do nas došla vijest da je izgorjelo sklonište na Bijelim stijenama, bili smo preneraženi. Jedva je prošlo dva mjeseca kako smo proslavili svečano otvorenje. A bila je to velika fešta! Otvorenje skloništa palo je na dan planinara »Rade Končara«. I mi smo pomagali u okviru svojih mogućnosti pa smo se nekako i sami tom prigodom osjećali domaćinom. Sa svoje smo strane pridonijeli proslavi time što smo po prvi puta »službeno« prošli još neoznačenim putem između Samarskih stijena i Bijelih stijena. Prilikom samog otvorenja čak smo i spavali u skloništu, jer je bilo toliko prisutnih da nisu svi stali u onu divnu Končarevu kuću.

Još od gradnje te kuće poznavali smo graditelje, ali smo prijateljstvo utvrdili izgradnjom baš ovog skloništa. A sada, eto, porazna vijest da je sklonište izgorjelo i da iz bijelog snijega vire samo pougljenjeni ostaci. Što li su morali osjećati Miha, Gec, Zoran, Svabo, Mato, Maks, Kvakva, Štef i svi oni ostali graditelji koji su već preko 8 godina neprestano gradili najprije kuću a zatim sklonište. Je li im dosta gradnje, jesu li preumorni da još jedanput počnu sve ispočetka?

Sazvali smo sjednicu Upravnog odbora PD »Vihor« i poslali pismo ohrabrenja Končarevcima, uz obećanje da ćemo se odazvati svakom pozivu ako se ponovno odluče graditi.

Negdje u svibnju stiglo je pismo. Bio sam bolestan i prilično iscrpljen. Ipak sam odlučio da zajedno s ostalim prijateljima odem na radnu akciju. U autobusu nas je bilo oko 40, većinom mladih ljudi, no bilo je i onih koji se sjećaju Bijelih stijena dok je stara Hirčeva kuća bila još sasvim nova. Pitao sam se što goni i otkuda im snage da se priključe ovoj radnoj ekipi. Kod ploče što na Begovoj stazi označuje skretanje na Bijele stijene, izašli smo iz autobusa. Odmah sa strane vidjela se velika hrpa drvene građe: greda, gredica, dasaka i daščica, sve nabacano na jedno mjesto. Bilo nam je objašnjeno da ćemo ponijeti svaki po nešto lakše, dok će konji, njih desetak, što su ih za ovu priliku unajmili, prenijeti sve ostalo. Bilo mi je odmah lakše. Ipak će ono najteže ponijeti konji. Zajedno s Kamenkom uzeo sam jednu dugačku gredu i krenuli smo. Strma uzbrdica i nespretna konfiguracija tla, onemogućavali su jednolično hodanje, pa smo svaki čas morali zastajati da prebacimo gredu s jednog na drugo rame. Ubrzo smo zastali. Kraj nas prolazili su mladići s desetak dasaka na ramenu. Negdje prije Pile prošao je Žohar sa 4 daske koje su bile zaista velik teret za njegove godine. Spretno ih je provukao kroz naramenice naprtnjače ukrstivši ih ispred

sebe, kako bi ih rukama pridržavao. Vesna, Nena i Zdenka nose zajednički dugačke, u snop složene daske, i pjevaju. Uskoro smo pod Pilom. Pri vrhu Pile silazi prva grupa onih koji su već iznijeli svoj teret pa se vraćaju po drugi. Evo i djevojaka s vodom! Iz dubine, negdje pod Pilom, čujem već poznate Svabine krikove: »Joj, mila majko, što me rodi!«. To mu je krilatice uvijek kad je teško ili kad treba dati moralnu podršku onima kojima je ponestalo daha.

Evo nas na proplanku pred kućom! Pritrčavaju prisutni i skidaju s nas gredu. Osjećam se lagano kao da ću poletjeti. Na stolu je postavljen doručak što ga je neumorni Miha pripremio. Koliko puta sam iz starčevih ruku primio čaj dobrodošlice ili gledao kako briše svoju uvijek oznojenu čelu. Vedar i nasmiješen, uvijek ima poneki duhoviti biser, ili pak onaj svoj neizbježni: »Trebaš li tariguz«. Samo što sam predahnuo, stigao je Svabo i već je pregršt naredbi praskalo na sve strane. Te daj ovo ovdje, daj onu dasku ondje, pa onda ono, hajdmo dečki još jedanput, samo po lakše stvari, a sve će ostalo donijeti konji.

Brzo smo sišli natrag. Gledajući onu golemu hrpu činilo mi se kao da još nismo ništa odnijeli, toliko je još toga preostalo. Svi su se natovarili, pa sam i ja ponio snop od 11 dasaka. Krećemo naprijed. Razmišljam što li tjera te ljude da ovako ustrajno i mukotrpno hodaju uz tešku i strmu stazu. Pri tom zaboravljam da i sam sebe upitam to isto. Naravno, odgovor je zajednički za sve: neizmjerna ljubav za planinu i želja da se što prije izbrišu tragovi nesretnog požara. Dobacujemo si svašta, začuje se poneka kletva, popraćena stalnom pjesmom onih triju djevojaka. Negdje na desetak minuta prije Pile, nakon predaha, ne mogu podići svoj naramak. Vesna i Zdenka uzimaju 4 od mojih 11 dasaka i dodaju već ionako velikom snopu svojih dasaka. I nadalje pjevaju harmonično i skladno, a gorom odjekuje međimurska skladba »Moga dragog lako je poznati«. Svabo urla ispred nas, a gorostas Mato, u kratkim hlačama, pognut ispod golemog tereta, šutke teže uz brijeg.

Pred kućom sam posrtao i, da nisu pritrčali ostali, valjda bih i pao.

Za ručak smo imali grah. Još smo jeli, a već je jedna skupina ponovno krenula dolje. Odlučio sam da više ne idem. Nisam imao više snage. Osim toga, ionako će uskoro doći konji i donijeti ono što je još preostalo. Svabo je upravljao slaganjem iznešenog materijala, a djevojke su se bavile raspremanjem stolova i posuđem. Uskoro smo zgotovili slaganje, te smo se sakupili oko stola. Započela je pjesma što je okrunila i onako predivan

ugodaj ranog svibanjskog i suncem obasjanog popodneva.

Iznenada je netko došao i obavijestio nas da konji ne mogu gore. Zastala je pjesma i u tili čas svi smo bili na nogama. Ispred mene jurili su Svabo, pa Hidrofor i Nacek. Kad smo došli do Lukovice vidjeli smo ispod nas tužan prizor. Natovareni konji klečali su na prednjim nogama bezuspješno nastojeći ustati. Pobješnjeli konjovodac Savo tukao ih je i psovao, a oni su još mogli

samo nemoćno rzati. Pokušali smo pomoći konjima, vukući ih za uzde ili gurajući sa strane, ali oni nisu mogli, onako opterećeni, naći dovoljno uporišta na blatnoj i strmoj stazi. Samo su dahtali, ali se nisu micali. Zvale su im pobijelile od pjene.

Skidali smo tovare s konja i tovarili ih na sebe. Ne znam ni sam koliko puta smo išli gore dolje, dok sve ono s konja nismo iznijeli na Bijele stijene. Negdje na kraju Svabo je, dašćući pokraj mene, uzviknuo: »Ovo je dan, kada su ljudi bili konji!«

Pismo uredništvu

O JEDNOM PLANINARSKOM PREDAVANJU

Noćas sam malo spavao. Cijelu noć je povremeno sijevalo i grmilo, i padala je kiša. I sada mi još pod prozorom rominja.

Umjesto spavanja ja sam o koječemu razmišljao: o već prilično dugom životnom putu (propustio sam npr. prije pet godina proslaviti svoj uspon na Triglav.)

Na to razmišljanje navelo me je dvosatno »putovanje od Triglava do Đerovice«, koje nam je omogućio predsjednik PD PTT Ljubljana, drug Jože Dobnik. Ova reportaža uz projiciranje kolor-dijapozitiva i uz pratnju odgovarajuće glazbe, bila je prava poslastica za nas riječke planinare.

Da objasnim: Na inicijativu planinarskog aktivista Ervina Gebauera došao je drug Dobnik povodom proslave 100-godišnjice organiziranog planinarstva grada Rijeke, 17. ožujka u Rijeku, da uvećica tu proslavu. U punoj dvorani Kluba privrednika Rijeke pozdravio je dragog gosta u ime PD »Učka« predsjednik društva Boris Bogević, u ime PS Rijeke predsjednik Stanko Vičić, a pozdravili su ga pljeskom i svi prisutni planinari i planinarke. Skupila se tu planinarska elita grada Rijeke, ali moram naglasiti — ona s duljim planinarskim stažom, dok je omladine bilo razmjerno malo! Neki zlobnici tvrdili su, da je tome — možda — bio uzrok veliki natpis na zidu: Pušenje zabranjeno! Klub privrednika Rijeke nije mogao mijenjati izgled svoje dvorane radi planinara, jer među svojim članovima stalno propagira korisne i kulturne navike.

Drug Dobnik se na slovenskom jeziku svima lijepo zahvalio na pozdravu i isporučio svim prisutnima pozdrave planinara grada Ljubljane. Zatim je počela reportaža s dijapozitivima, na kojima smo vidjeli duge kolone razdraganih planinara i planinarki na partizanskim stazama iz NOB, na taborovanjima i sletovima planinara PTT diljem Jugoslavije. Na nekim slikama prepoznavali smo i planinare iz Rijeke. Redale su se tako slike, jedna za drugom, sve ljepše i ljepše, i

što je najvažnije, gledali smo planinarske staze, planinarske domove i vrhove, koje smo svojedobno i sami obilazili. Sada smo ih se ugodno sjećali i obnavljali uspomene iz mladih dana. Od pjesama glazbene pratnje zapamtio sam: Triglav moj dom, Po jezeru blizu Triglava, Za svaku dobru riječ, te pjesmu husinskih rudara Konjuh-planinom.

Na tim pohodima planinara u planine i naselja diljem velikog dijela Jugoslavije ostvarivano je bratstvo i jedinstvo u pravom smislu, jer voljeti možemo samo onoga koga poznajemo. Moglo bi se ustvrditi da su planinari PTT Slovenije u tome postigli velike uspjehe i onda nam mora biti jasno, zašto je polovina planinara Jugoslavije locirana u Sloveniji.

Gledajući mnoštvo krasnih dijapozitiva prenio sam se i ja u dane mladosti i tvrdim da je život — uza sve tegobe što ga prate — ipak lijep i da ga jedino planinari uživaju na izvoru života: u veličanstvenoj prirodi. Njoj moramo biti zahvalni da uopće postojimo! Jedino poklonici prirode, planinari, znaju uživati život, koji im je priroda dala! Ta priroda, čiji smo i mi sastavni dio, koja nas neposredno okružuje, za nas je sadašnjost u kojoj živimo, a sve ostalo što vidimo u prostranstvu svemira je prošlost, jer treba mnogo vremena dok vijest iz svemira do nas stigne. Živimo i radimo za tu sadašnjost i uživajmo u ljepotama prirode, a ne u besmislenom nadmetanju tko je bolji i tko će prvi stići na cilj — na kraj ovog i onako kratkog bitisanja.

Nekada je na podnožju Triglava bio pano s natpisom: Nazaj, nazaj v planinski raj! — Danas ga više nema. To je me je mnogo razalostilo. Ali za mene starca taj je natpis ionako već niz godina izgubio svoj smisao: jer nema više »nazaj« u mladost!

Kraj priredbe popraćen je dugotrajnim pljeskom drugu Dobniku i usklikom: Na svitanje u Ljubljani!

Valent Hofer, Rijeka

Tri srećkovića na Osorščici

MILICA GOMZI
ZAGREB

Promatrajući panoramu Malog Lošinja, oko planinara će odlutati dvadesetak kilometara na sjeverozapad i zaustaviti se na magličastim obrisima Osorščice koja svojim stozastim oblikom i vrhom Televrinom (588 m) čini tu sliku izuzetno lijepom. A u srcu stvaraju želju da se pride bliže, da se upozna i prohoda taj kraj unatoč vrućini i privlačnosti mora. Čak se ni šestogodišnji Vjeran ne odriče te planinarske želje.

Ustajemo prije svanuća i krećemo poznatom brdskom stazom kroz mnogobrojne paukove mreže prema Malom Lošinju na prvi jutarnji autobus koji će nas odvesti do Nerezina, turističkog mjestašca u podnožju Osorščice. Boje i mirisi ranog jutra otjeraše pospanost i sa zadovoljstvom gledamo poluoblačno nebo. Gotovo ništa ne znamo o putu koji je pred nama — na more ipak dolaze ljudi da se okupaju! — i to našem pothvatu daje čar pustolovine.

Pitamo se: »Kakav je put? Hoće li biti previše vruće? Jesmo li sve potrebno ponijeli?« i u smijehu zaključujemo: »Ako je austrougarski prijestolonasljednik Rudolf mogao taj uspon svladati 1887. godine, valjda ćemo i mi devedeset godina kasnije.« I neka bude u čast početku lošinjskog planinarstva.

U šest smo u Nerezinama koje još spavaju. Vraćamo se stotinjak metara prema mjestu Sv. Jakov do planinarske oznake i odvojaka nadesno. Autom bi se moglo još malo dalje makadamskom cestom. Pred nama Osorščica, zelenija i pitomija nego izdaleka. Desetak minuta hoda među rijetkim kućama ograđenim kamenim zidovima i grmićima kupina, planike, mirte i drugog, nama nepoznatog bilja. Izmjenjujemo jutarnje pozdrave s četicom koza i prošavši kroz mjesno smetlište dolazimo na pravi planinarski put. Uskoro nam je jasno da zalutati ne možemo i da od pustolovine vjerojatno neće biti ništa. Drago nam je i nije.

Planinari koji su stavljali oznake svojim su porukama na kamenu cijelim putem simpatično prisutni. Veliki crveni »Stop« i »To je put« kod raskršća, »Ajde« i »Brže« kada put postaje strmiji i »Izdrži« prije jedne zaravnj. Tu i zastajemo, više zbog prizora nego odmora. Ispod nas Nerezine, lijevo Osor i kanal što dijeli Cres od Lošinja, desno Sv. Jakov. Sunce prosijava kroz oblake, bljeska na brodicama nerezinske luke i moru daje neku čudnovatu, zagasitu, crvenkasto-sivkastu boju. Mirno je i doima se kao zaleđeno. Prema istoku nas od Paga i Raba dijeli Punta Križa, brežuljkasti i šumoviti rt Cres. Pokraj nas u spustu protutnji nekoliko mladih planinara i Vjeran im oda priznanje: »Al' ti imaju kondiciju«. To nas trgne od čarolije mora. Nastavljamo ugod-

nom, pretežno kamenom stazom, prohodnom i sigurnom, a oko nas polja žalfije i poneki bor. Nije golet, ali bi po suncu bilo vruće. Osjećamo se kao pri vrhu neke od viših kontinentalnih planina.

Put je sve strmiji a borovi sve češći, gotovo svi ravni, ali bez vrha. To je valjda obol vjetru. Gledajući odozdo nitko ne bi pomislio da je na toj visini krasna borova šumica s prirodnim kamenim stolom i »pošljunčanom« stazom. Vidik je sve ljepši ali i mi sve nestrpljiviji da dođemo na vrh. U nekoliko zavoja dolazimo do kapelice Sv. Nikole (557 m). Vidljivost je slaba i čini se da će kiša. Ni uz dalekozor ne bismo vidjeli Apenine koji se, kažu, po lijepom vremenu mogu odavde vidjeti isto kao i Velebit, Kapela, Učka i otoci sve do Zadra. Na zapadnoj strani Osorščica je stjenovita i strmija.

S Velebita se otoci čine tek golim razvedenim dijelovima kopna, zanimljivim samo zbog mora što ih okružuje, no mi se osjećamo sasvim planinarski. A da nismo jedini potvrđuju opširni dojmovi u dvjema bilježnicama u kapelici. Većinom su to stranci, manje naših. Čitamo na šest jezika upućen pozdrav jednog planinara svima koji dođu poslije njega. I dodajemo na našem. Tada nakon nekoliko kapi kiše otkrivamo propust — zaboravili smo ponijeti pripremljene kišne kabanice. Hoćemo li se morati skloniti u kapeлицu kao neki od naših prethodnika?

Nebo se smilovalo. Polako se spuštamo pustom i tihom stazicom s prekrasnim pogledom na Nerezine, a biva sve toplije. Ovce su oslobodene odlutale. Pod borom im ostavljamo kupina i kekse. U podnožju susrećemo skupinu zajapurenih Nijemaca koji tek kreću uzbrdo.

Deset je sati a u Nerezinama ništa od jutarnje tišine. Buka motora i užurbanost ljudi da se što bolje iskoristi još jedan ljetni dan. A koliko je taj isti dan nama već pružio! Kolišta »Zagreb-Matice« više nema i tako smo si ga produžili, uljepšali i izdvojili! U gostionici »Mornar« saznajemo da odmaralište »Zagreb-Matice« više nema i tako ne možemo izmijeniti dojmove. A njih je tako mnogo. Veseli smo zbog ispunjene želje za »morskim« planinarenjem, zbog predjela, prizora, bilja i kamenja što smo ga vidjeli, zbog ovaca i neočekivane naklonosti oblaka i sunca pa čak i šofera kamiona koji nas je dovezao sasvim blizu kući, mnogo bliže nego što bi bismo došli kasnijim autobusom. I zato Neja, uprtivši stotinjak posljednjih metara oduševljenog, pospanog Vjerana, tik prije nego što će se sručiti dvanaestosatna kiša, zapjeva: »Mi smo srećkovića tri...«

Utjecaj PD »Đerovica« u Peći na razvoj planinarstva u SR Srbiji

BOŽIDAR VELJKOVIĆ,
BEOGRAD

Može da izgleda neobično tragati za utjecajem jednog društva na razvoj planinarstva u cijeloj republici. Kada je riječ o »Đerovici«, to je stvarnost vremena koje je za nama, a to posebno važi za šesti decenij našeg vijeka. To je doba kada planinari Peći postaju znani svim planinarima u zemlji, zbog brojnosti svog članstva i aktivnosti koja nije mogla da bude nezapažena. Tako razvijeno društvo, u gradu na ivici Metohije, gdje počinju da se u visine dižu prokletijski vrhovi, morala je bitnije da utječe na opći razvoj planinarstva, najprije na Kosovu, a zatim i šire. To što su se planinari Peći sve češće kretali po Prokletijama i peli se na prokletijske vrhove, značilo je šire otvaranje jedne od najljepših planina u nas, tada još uvijek nedovoljno poznate. Sve češće su, u to doba jedino vlakom, u Peć stizale grupe zaljubljenika planina na kraće i višednevne boravke na Prokletijama. »Đerovica« je bila mjesto gdje su se dobivale informacije potrebne za obilazak visokog bespuća.

Na Prokletijama niču i prvi markirani putevi. Rade se pečati vrhova, koji postaju pravi trofeji u knjižicama sve većeg broja planinara. Tri planinarska doma: Boge, Bjeluha i Slane poljane, kao i kasnije izgrađeni dom na Pločicama pod Đerovicom, značili su posebnu pogodnost da se Prokletije češće obilaze. Treba objasniti što zapravo znači to »da se Prokletije češće obilaze«. To je najmanje navika ili moda da se upozna jedna planina i osvoje njeni vrhovi, već velik doprinos razvoju visokogorskog planinarenja, kao nadgradnje svakodnevne planinarske aktivnosti.

Krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina planinari Srbije sve više njeguju zimsko visokogorsko planinarenje. Prokletije, s putevima i uvjetima znanim u drugim godišnjim dobima i planinarskim objektima, pružaju sve uvjete da se ono najviše razvije u ataru PD »Đerovica«. Mnogi će na Prokletijama prvi put bivakirati zimi u snijegom zatrpanim bačijama ili igloima, upotrijebiti cepin, dereze i drugu zimsku opremu. To je doba kada se i alpinisti »sele« na Prokletije. Poslije ljetnih uspona, marta 1951. godine,

Istok Paljaruci i Lj. Milivojević vrše prve zimske alpinističke uspone na Prokletijama, tačnije: uspone sjevernom stijenom Hajle i južnom stijenom Koprivnika. Alpinistima iz Beograda pridružuju se i Pećanci Ljubiša Đorđević i Ilija Savić.

Poslije prvog tečaja za vodiče, koji je organizirao Planinarski savez Srbije na području Prokletije, ova planina od 1960. godine postaje poligon za održavanje tečajeva za vodiče, alpiniste i pripadnike gorske službe spasavanja, posebno u zimskim uvjetima. Dom u Bjeluhi pružao je gostoprimstvo i polaznicima takvih tečajeva na jugoslavenskom nivou.

Planinari Srbije postaju sve sposobniji da u otežanim zimskim uvjetima borave na visokim planinama, a na Prokletijama su najčešće i zbog toga što su tamo sigurniji nego na drugim planinama. Naime, 1954. godine PD »Đerovica« osniva stanicu gorske službe spasavanja, prvu u Srbiji. Time planinari Peći podstiču razvoj te službe u okviru Planinarskog saveza Srbije i ubrzavaju osnivanje stanica i u drugim krajevima Republike.

Sve veće snaženje planinarskog pokreta u Peći i porast interesa za visoke i prostrane Prokletije, razlog su što »Đerovica« pokreće list »Glas Đerovice«. Ovo glasilo (i pored neredovnog izlaženja) učinilo je dostupnim, u obliku pisane riječi, mnoge podatke i informacije o Prokletijama i proširilo krug planinara prijatelja »Đerovice« iz svih krajeva zemlje, posebno iz Srbije.

Kada je sve to tako, zauvijek ostaje jasno zašto su Planinarski savez Jugoslavije i Planinarski savez Srbije PD »Đerovici« poklonili povjerenje i dali joj ulogu neposrednog organizatora i domaćina za slet planinara Jugoslavije 1956. godine. Ljubav za sve ono što su Prokletije i povjerenje za sve ono što jeste »Đerovica« i što su planinari Peći, doveli su tada hiljade poklonika lijepog i nedoživljenog u prirodi na veličanstveni skup pod Nedžinatom. Radost doživljenog svakog posjetioca sleta bilo je najveće planinarsko hvala prijateljima iz Peći za mnogostruki doprinos razvoju planinarstva ne samo u SR Srbiji već i šire.

PET DECENIJA PD »ĐEROVICA« U PEĆI

PD »Đerovica« u Peći postoji od 15. septembra 1928. godine. Društvo su formirali najnapredniji radnici i zanatlije Peći. Među najaktivnijima bilo je više omladinaca kojima pripada najveća zasluga za aktivnost društva u predratnom periodu. Pored aktivnosti u planinarskoj organizaciji oni su pripadali i naprednom radničkom pokretu. U toku rata bili su organizatori ustanka u svom kra-

ju i dobri borci tokom NOB-a, pri čemu im je odlično poznavanje naših planina veoma koristilo. Neki od njih su za zasluge u ratu postali i narodni heroji, kao Miladn Popović, Ramiz Sadiku i Bora Vukmirović.

U periodu između dva rata Društvo je postizalo vidne rezultate na svom osnovnom polju djelatnosti: organiziralo je mnoge izlete u okolinu Peći i

na vrhove Prokletija, a mnogi članovi i izvan naše zemlje. Godine 1937. grupa planinara iz Peći osvojila je Triglav, što je u to doba bio velik planinarski uspjeh. Društvo je tada imalo više velikih akcija. Tako je 1938. godine obavljena prva planinarska markacija na Prokletijama i to od Peći preko Gubavca i Koprivnika do vrha Krša Čvrlije. Također prije rata, Društvo je organiziralo svake godine smučarska prvenstva Peći i osposobilo stotine omladinaca i omladinki za ovaj sport. Tadašnji članovi su namjeravali da izgrade prvi planinarski dom na Prokletijama, ali je rat omeo tu ideju. Već tada je kovalo bratstvo i jedinstvo između naših naroda i ubrzo po osnivanju postalo prava odgojna organizacija. Glavni cilj bio je da što više naprednih radnika, zanatlija i daka okupi u svoje redove i da ih vodi na planine.

U toku rata Društvo nije bilo aktivno. Poslije rata, u slobodi, brzo se organizira. Najprije su se okupili stari članovi društva, ali se ubrzo organizacija proširuje novim, mladim članovima. U svojoj sredini postaje nosilac najnaprednijih ideja, razvija i učevršćuje tekovine NOB-a, organizira mnoge kurseve, tečajeve, takmičenja, pohode i druge akcije.

Danas broji 1.780 članova, od kojih je 835 podmlatka, 543 omladinca i 402 starija člana. Nacionalni je sastav: Albanaca 942, Srba 343, Crnogoraca 374, Turaka 58 i ostalih 63. Važno je istaći da je kroz Društvo do danas prošlo 11.480 članova. Društvo danas ima ogranke po školama i u većim poduzećima u Peći i okolini, a pored ogranaka ima speleološku, alpinističku, smučarsku sekciju i ekipu gorske službe spasavanja.

U svojoj historiji organiziralo je 2.773 izleta i pohoda, najčešće na Prokletije, ali i na druge planine Jugoslavije i u inozemstvu. Na tim pohodima bila su 153.354 člana, a na 23 pohoda u inozemstvu 122. Organiziralo je 443 kursa za vodiče izleta i pohoda na kojima je bilo 3.335 planinarki i planinara, a na raznim takmičenjima 2.750 planinara.

Članovi su podigli poslije rata 5 planinarskih kuća i domova na Prokletijama, koji su imali 230 ležaja. Za izgradnju su dali preko 7.000 dobrovoljnih radnih sati. Izveli su 37 markiranja na Prokle-

tijama i markirali 881 km puteva. Na tim akcijama bilo je 224 planinara.

Gorska služba spasavanja — stanica u Peći imala je 47 akcija na Prokletijama, Sar-planini i na drugim planinama, a bila je i u akciji spasavanja prilikom zemljotresa u Banjaluci. Do danas je spašila više od 40 ljudskih života i značajnu društvenu imovinu.

Društvo je bilo i na gotovo svim akcijama iz planinarskih saveza Kosova, Srbije, drugih republika i PSJ.

Godine 1956. bilo je organizator i domaćin Petog sleta planinara Jugoslavije na Prokletijama, na kome je bilo 4.500 planinara iz naše zemlje i 9 delegacija iz inozemstva. Taj slet bio je jedan od najuspješnijih. Na njemu »Đerovica« je proglašena za najbolje planinarsko društvo u zemlji.

Godine 1968. Društvo je organiziralo svoj slet na Miloševcu s više od 1.300 planinara.

Na polju propagande društvo je izdalo 22 broja lista »Glas Đerovice«, prvu knjigu »Prokletije«, koja je značajan zbornik rada Društva i stručnih radova o Prokletijama, dvije karte Prokletija (tiraž od 3.000), 5 vrsta značaka (4.300), više od 10 vrsti razglednica s motivima Prokletija (15.000), velik broj biltena, prospekata, amblema i plakata. Društvo ima svoj muzej flore i faune Prokletija u prostorijama u Peći. Članovi vode ljetopis svog Društva u kome svakog dana bilježe događaje.

Održavaju se stalne veze s garnizonom JNA u Peći, pograničnim jedinicama i odjelom općenarodne obrane.

Kruna svega što je »Đerovica« postigla za 50 godina rada je razvijanje i učevršćivanje bratstva i jedinstva među članovima.

Za svoje uspjehe »Đerovica« je dobila 393 odlikovanja i trofeja i sve se to nalazi u muzeju Društva. Najvažnija su »Decembarska nagrada SAP Kosova« i Orden bratstva i jedinstva sa srebrnim vijencem. Predsjednik Republike odlikovao je 7 članova raznim odlikovanjima povodom 40. godišnjice planinarstva u Peći, a »Đerovica« je odlikovala Zlatnom značkom Društva druga Tita, prilikom njegovog posjeta Kosovu i Peći.

Milorad Jevtić

Iz predratnih kronika

JAKŠA KOPIĆ

ZAGREB

Uređena špilja — Jučer je bilo otvorenje i rasvjeta špilje »Samograd« u Perušiću. Odbor je uz pripomoć vlade i rodoljuba uređio ulaz u špilju, pa se je nadati, da će ista sad češće biti posjećena, nego li je to do sad bio običaj. (Obzor — 6. VIII 1889)

Primorskom planinskom društvu pristupiše kao članovi utemeljitelji: Hinko Bačić sušački načelnik, Ljudevit Slamnik gimnazijalni ravnatelj na Rijeci, Sofija pl. Lentulaj u Dragi i Franjo Prohaska trgovac na Rijeci. (Obzor — 10. VIII 1889).

Stenjevačka špilja bit će zatvorena — Za špilju pronađenu kod Gornjeg Stenjeva vlada svakim danom sve veći interes. Za špilju se zainteresiralo i Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu, koje je podnijelo grads-

kom načelstvu u Zagrebu molbu u kojoj traži, da se društvu dozvoli nadzor nad špiljom. Ta molba obrazlaže se time, što ima ljudi, koji su ušli u špilju i počinili štete, pa se zbog toga treba uvesti nad špiljom nadzor. Hrvatsko planinarsko društvo se nadalje obvezalo, da će sagraditi vrata, koja će zatvarati špilju. — Kako saznajemo, gradsko načelstvo izaći će molbi Hrv. planinarskog društva u susret. (Jutarnji list 12. IV 1934)

Mesićeva planinarska kuća — Te kuće na žalost više nema, a spominjemo je zato, jer je to bila prva planinska kuća u našoj okolini. Kuću je podigao o svom trošku g. Stojan Mesić i poklonio ju podružnici »Japetić«. Kuća je bila vrlo lijepo sagrađena i namještena, ali nije dugo opstojala. Kad je ondašnje šumsko poduzeće prestalo sa radom, ostala je kuća bez čuvara, bila je orobljena i

konačno je kuća nakon nekog vremena posve izgorjela. Nju bi trebalo ponovno restaurirati. (Jutarnji list 27. V 1934)

Jubilarna izložba HPD-a otvorena je od osam sati u jutro do šest sati na večer u Zagrebačkom Zboru. Na izložbi je prikazan razvoj društva, predočena društvena propaganda, planinarska književnost, planinska flora i planinarska oprema. Najveća atrakcija izložbe jesu slike odličnih planinarskih fotografija iz naših krajeva... (Jutarnji list 19. IX 1934)

Saopćenje Hrv. plan. društva središnjice u Zagrebu — Da se udovolji davnoj potrebi naših planinara, otvara Alpinistička sekcija HPD-a 5. o. mj. alpinističku školu, koja je prva svoje vrste u Zagrebu i našim krajevima uopće. Alpinistička škola održava se u društvenim prostorijama HPD-a u Varšavskoj ulici 2., a dva puta tjedno i to: utorkom i četvrtkom od 20—22 sata. U alpinističkoj školi predavat će naši najbolji planinarski stručnjaci slijedeće predmete: Ideologija alpinizma, Povijest alpinizma, Geologija i mineralogija, Flora, Fauna, Geografija, Higijena i prva pomoć, Opasnosti u gorama, Planinarska i alpinistička oprema, Čitanje karata i orijentacija, Duševna i tjelesna svojstva planinara, Fotografiranje u planinama, Tehnika penjanja i upotreba užeta i drugog penjačkog pribora. Osim ovog teoretskog dijela održavat će se vježbe u penjanju u penjačkoj školi pod Okić-gradom. Predavanja su u rukama g. g. Dr Barić, Dr. Fran Kušan, Dr Branko Gušić, Kovačević Milan, Rapp Hinko, Cubelić V., Brezovečki S., Dragman M. Upisnina za alpinističku školu iznosi din. 20. Svrha je ovoj školi da upozna bar u glavnim crtama naše planinare, a napose mlade, sa svim pojmovima, koje planinari sreću na svakom koraku u planinama, da ih upozori na sve prirodne pojave, te da tako otvorenih očiju promatraju i vide sve, što imade i što se događa u planinskom kraju. (Jutarnji list 3. III 1936)

Iz kluba »Cepin« — osnivanje fonda D. Brahma. Zaključkom sjednice osnovan je fond za gradnju društvenog doma, koji nosi naziv: »Fond Dragutina Brahma zvanog »Raca«. Sve informacije daje Lado Makovac činovnik gradskog vodovoda. (Novosti 17. IX 1938)

HPD »Kamenar« u Šibeniku — Sinoć je u salonu Krke održana konstituirajuća skupština Hrvatskog planinarskog društva »Zagreb« podružnica Šibenik. Ovoj podružnici dano je ime »Kamenar« po vrhu, koji se nalazi iznad Šubićevca. Skupštinu je otvorio dr Marko Selem, koji je naglasio potrebu kulturnu i turističku postojanja takvog

društva za Šibenik i okolicu. Društvo ima naročito zadatak pomaganje i unapređenje onoga življa, kroz koji budu planinari prolazili cestama i putevima. Izabrana je prva uprava podružnice u koju su ušli: predsjednik Antun Frua, potpredsjednik Bogdan Iljadica, tajnik Bruno Nazor i vođa dr. Marko Selem. Odlučeno je da društvo upriliči prvi svoj izlet u ovu nedjelju, i to na Kamenar, čije ime nosi. (Novosti 6. VI 1936)

Planinarsko sklonište H. P. D. »Runolista« u Samoborskom gorju. — U lijepom selu Kotari, koje se nalazi u Samoborskom gorju, pod vrhom Plješevice, a gdje je raskrižje puteva za Okić, Plješevicu, Prekrižje te Samobor, društvo je dobilo svoje sklonište. To sklonište je od velike potrebe, jer će se u njemu moći planinari opskrbljivati dobrom i jeftinom hranom te udobnim prenoćištem. Društvena soba ima četiri kreveta, a za nuždu može prenoćiti deset osoba. Kuća je vlasništvo g. Koščice posjednika i gostioničara, a nalazi se kraj same crkve sv. Leonarda. Prošle nedjelje je bilo društveno otvorenje tog novog skloništa te je tom prilikom na kući izvješten društveni znak. Prilazi do skloništa su ovi: 1. cestom do Ruda, te iza nove gostione Štengla, lijevo kolnikom, još pola sata do sela Kotare. 2. iz Samobora preko Anindola uz piramidu te grebenom prema vrhu Plješevice. Ovaj put traje oko jedan i po sata hođa. Sklonište će biti pristupačno i za članove ostalih društava koji češće posjećuju Samoborsko gorje. HPD Runolist će doskora provesti i planinarske oznake puteva prema skloništu, što će biti svim izletnicima najsigurniji putokaz. (Novosti 29. V 1933)

33. predavanje iz planinarstva — HTK Sljeme priređuje narednog tjedna u dvorani Pučkog sveučilišta vrlo interesantno predavanje pod naslovom »Planinarstvo za vrijeme rata«. Predavati će član Sljemena dr Guido Mayer, alpinista svjetskog glasa. Predavanje će biti popraćeno sa velikom serijom diapozitivnih slika iz svjetskog rata, koje će pokazati koje prednosti imaju planinarski individualiteti u Alpama za vrijeme rata i koje koristi mogu doprinijeti u obrani domovine u planinskim krajevima... (Večer 20. I 1928)

Iz HPD »Bjelašnica« u Sarajevu — Javlja nam se naša podružnica Bjelašnica iz Sarajeva, da su sarajevski planinari odlučili izdati vodič pod naslovom »Kroz planine Bosne i Hercegovine«. Opseg knjige će biti oko 156 stranica sa 40 snimaka najljepših planina i do 30 karata (skica). (Novosti 4. XII 1934)

Ekstremni skijaški spustovi u planinama BiH

SLOBODAN ŽALICA
SARAJEVO

Ekstremno skijanje danas je oblik alpinizma (ili vrhunskog planinarstva), tačnije: jedan od načina približavanja modernog čovjeka prirodi, vanjskom svijetu oko sebe.

Prošlo je vrijeme kad su se alpinisti na vrhove penjali najlakšim, takozvanim normalnim putevima. Alpinistika se onda razvila u drugom pravcu — na red su došle stijene i smjerovi (tj. penjački usponi na te vrhove). Smjerovi su penjani u ledu, u suhoj stijeni ili kombinirano.

Čovjek je danas dostigao gotovo granicu svojih fizičkih mogućnosti (alpinistika), ali alpinizam još pruža mogućnost modernom čovjeku za realizaciju njegovog životnog stava i cilja.

U zadnje vrijeme alpinistika (i alpinizam) se zakreće novim pravcem — skijanju po penjačkim smjerovima, niz ledene strmine ili kroz žljebove. U Alpama su preskijačne mnoge poznate ledene stijene, npr. Bren-

va (Mt. Blanc), Istočna stijena Matterhorna, Pallavicinijev žlijeb u Grossglockneru itd, a zabilježeni su takvi spustovi na skijama i u najvišim gorama svijeta. U Jugoslaviji je u posljednje vrijeme bilo više takvih spustova, uglavnom niz zasnježene žljebove i kuloare (većinom su ih izveli slovenski alpinisti). U martu 1978. zabilježen je kod nas prvi spust na skijama u stijeni (Slovenski smjer u sjevernoj stijeni Triglava!)

Kao ekstremni spustovi na skijama mogu se shvatiti oni — prema dosadašnjoj praksi — koji se izvode na strminama iznad 35—40°, kao i niz strmine i stijene koje su priznate ili imaju karakter »penjačkih problema«.

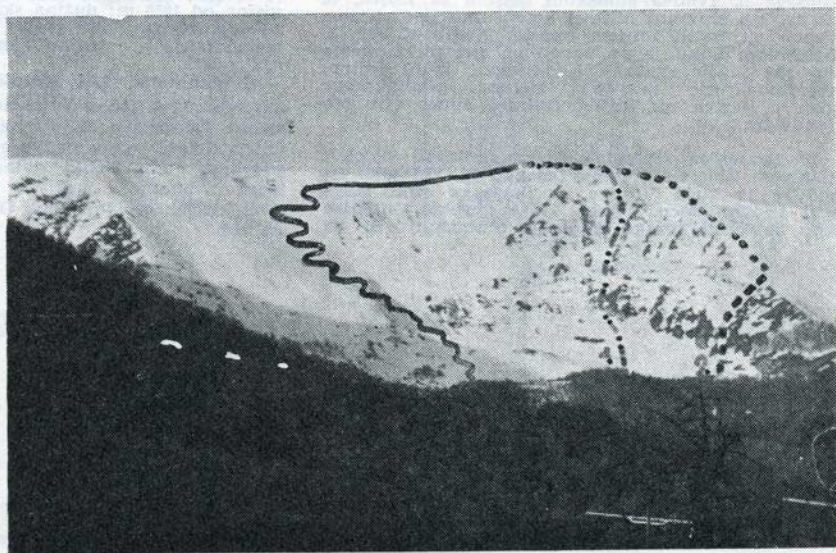
U BiH je bilo nekoliko takvih spustova, ali o svima nije bilo moguće dobiti podatke. Zato ova hronologija poznatih prvenstvenih ekstremnih (alpinističkih) skijaških spustova u BiH, naravno, čeka nadopune i ispravke.

1. Sjeverni amfiteatar Pločnog, 2228 m, Čvrsnica. Spust su izveli Davorin i Drago Bozja i Paša Grbo 4. VII 1968. Prilaz je bio preko Posušja i sela Rakitno pod vrh Čvrsnice. Sa sjeverne strane je veliki amfiteatar do kojega su se spustili po užetu oko 40 m do snijega. Vožnja oko 100 m između stijena (usko), onda niz široki sniježnik oko 500 m. Nagib u gornjem dijelu do 50°, dolje strmina manja. Nije bilo ponavljanja spusta.

2. SI stijena Kamenca, 1843 m, Prenj. Skijali su Borislav Aleraj, Iskra Devčić, Hrvoje Lukatela, Branko Separović i Urso Vrdoljak (svi iz AO »Ve-lebit« Zagreb) 25. III 1972. Na vrh V. Kamenca prišli su od kuće Bijele vode po JI grebenu (2 h). Spust je počeo malo niže, sa sedlašca. Skijali su uglavnom niz kuloar. Nagibi 45—60°; visina stijene 400 m; vrijeme skijanja oko 10 min. Opis spusta (sa slikom) izišao je u NP 5—6/1972. str. 149. Nije bilo ponavljanja spusta.

Matorac

1. Radošević—Bozja
2. Bozja i drugovi

Ogorjeli kuk

3. Sjeverni amfiteatar Matorca, 1938 m, Vranica.

Spust su napravili Drago Bozja i Borislav Radošević 1. IV 1972. Na vrh Matorca su penjali prvenstveni zimski smjer u desnom dijelu amfiteatra (na slici br. 1), nagibi 50—600. Skijali su u velikim zavojima kroz centralni dio amfiteatra. Visina padine oko 400 m, nagib 40—450. Vrh Matorac, iako nije strogo u masivu Vranice, može se generalno uzeti da spada u taj planinski masiv. Gledan s Pogorelice, Zeca ili Bitovnje ne doimlje se izrazito, nego kao blago zaobljena, neizrazita visoravan. Sjeverna strana je sasvim drugačija i čine je dva velika amfiteatra, u čijem su podnožju pastirske kolibe. Zapadna strana formirana je u izraziti razvedeni strmi greben, zanimljiv za uspon i silazak. Granica šume na sjevernoj strani je do 1500—1600 m. Pristup je najpogodniji iz Fojnice, odakle preko Runjevice (1087 m) i katuna Fratarske Staje (1500 m) pod amfiteatar. Visinska razlika od Fojnice do vrha Matorca je oko 1350 m. Nije bilo ponavljanja spusta.

4. Ogorjeli Kuk, Treskavica.

Spust su izveli Davorin i Drago Bozja 23. IV 1972. (na slici). Pristup je iz Trnova Vilškom cestom za Hojtu, te na 12. km skrenuti ulijevo kroz šumu pod stijene. Uspon su izveli linijom spusta. Nagib 45—500. U Ogorjelom kuku je po navodima starijih alpinista bio još jedan silazak na skijama, 50-ih godina, najvjerovatnije pravcem ljetnog planinarskog puta s Barica na Hojtu. Opisani spust nije bio ponovljen.

5. Strmenica, Čvrnska.

Spust su izveli Srdan i Slobodan Zalica i Nusret Taševac 31. XII 1973. Ishodište je kuća Vilinac, do koje se zimi može doći iz Jablanice, preko Plase; preko Vitlenice (ako je cesta preko Doljana prohodna); ili uz

strmenicu iz Dive Grabovice preko Žlijeba i Tisa (kako je učinila spomenuta trojka). Spust počinje ispod vrha Trinjače (2045 m), iznad Hajdučkih vrata, pravo dolje prema Tisama. Spust predstavlja ekstremno skijanje u gornjoj polovini, gdje treba savladati zimi najčešće zaledene vršne padine Strmenice. Donja polovina je lakša, obrasla drvećem. Visina spusta je oko 550 m; nagib 40—450; vrijeme skijanja ove trojke oko 15 min. Postoje neprovjereni podaci da 50-ih godina već izvršilo skijaški spust niz Strmenicu nekoliko alpinista starije sarajevske generacije.

6. Vlahinjski kotao, Bjelašnica.

Skijali: Davorin i Drago Bozja i Slaviša Jovanović 9. V 1976. Prilaz je moguć do vrha Vlahinje (2057 m), te s desne ili lijeve strane naći ulaz preko stijena u Kotao (penjačka oprema!) pod same vršne stijene. Ova trojka je pristupila cestom s V. Polja (Igman), preko Vratla, za Ravnu valu. Sa ceste skrenuti gore lijevo, kroz šumu, pod vidljivi Vlahinjski kotao. Pod vršne stijene popeli su se lijevim dijelom Kotla, uz veliki kameniti otok u sredini amfiteatra; skijali su uz same lijeve stijene Kotla. Spust počinje s visine od 1950 m; dužina skijanja oko 350 m; nagibi u gornjem dijelu 48—500, u srednjem 450; vrijeme skijanja ove trojke 2 min. Nije bilo ponavljanja spusta.

U planinama BiH postoje velike mogućnosti za ekstremno skijanje i poznati su »problemi«: JZ strana Lupoglava; Z strana Osobca niz Centralni Žlijeb (Prenj); Djevojačke stijene, policom po osiguranom putu; Veliki Kotao (Bjelašnica); niz kuloara i Žljebova, npr. u V. Vilincu (Čvrnska), Ovči, Otišu, Zelenoj Glavi (Prenj), Z. strani Maglića, itd.

Neke metode spašavanja u speleologiji

MLADEN GARAŠIĆ
ZAGREB

Iz nekoliko članaka najnovijeg broja švicarskog speleološkog lista »JO« (Schweizerische Gesellschaft für Höhlenforschung) i svog osobnog iskustva prenosim opis nekih metoda spašavanja unesrećenih iz speleoloških objekata. U ovome prikazu izneseni su tehnički detalji spašavanja, dok pružanje prve pomoći, koja je inače osnova svakog spašavanja, nije opisano jer je literatura o tome dostupna i poznata velikom broju planinara i speleologa. Opisani su samo najjednostavniji načini spašavanja, koji se najčešće koriste (spašavanje iz vodenih speleoloških objekata bit će prikazano u jednom o narednih brojeva »Naših planina«), a za čije izvođenje nije potrebno čekati spasilačku ekipu, već ga mogu izvesti članovi ekipe koja je pretrpjela nesreću.

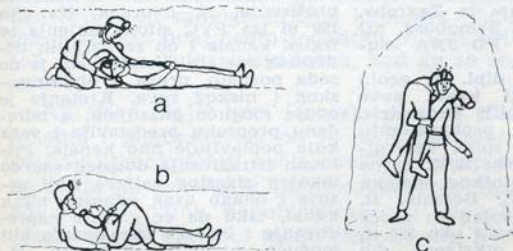
Pravi prijateljski odnos i pomoć prema unesrećenom u spilji osnovni je dio spašavanja. To je jedina pomoć koja se može i mora odmah pružiti. Dok ne stigne na mjesto nesreće posebno opremljena spasilačka ekipa, prođu u pravilu mnogi sati. Jasno je da za to vrijeme ne smijemo pustiti da unesrećeni visi na užetu u nekoj jami ili da leži u blatnom procijepu neke spilje. Treba ga transportirati do nekog sigurnijeg mjesta gdje ćemo ga privremeno smjestiti, pružiti mu prvu pomoć i utoplit ga.

Staro pravilo i ovdje dolazi do izražaja: »Prvo promisliti, a tek onda djelovati.« Zato:

— ozlijeđenog treba prihvatiti sa zdrave ili manje ozlijeđene strane tijela,

— transport treba biti siguran, lagan i miran, po mogućnosti izbjegavati nepotrebne kretnje unesrećenog,

— ako ekipa spasavalaca broji više osoba, samo **jedan** od njih (najiskusniji član ekipe) izdaje jasne zapovijedi i postaje voditelj spašavanja, sve do dolaska prave spasilačke speleološke ekipe.

Slika 1. Horizontalni načini transporta

Horizontalni načini transporta

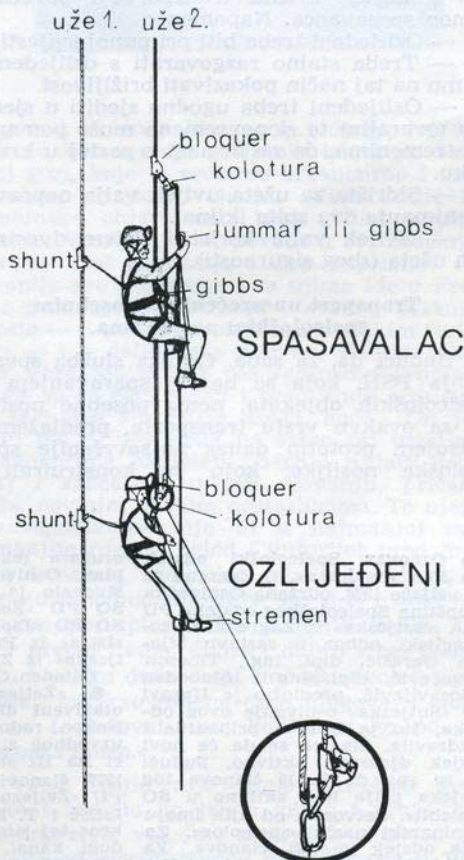
a) Hvatanje za ramena (slika 1a). Primjena: za sve vrste ozljeda, osim ozljeda kralježnice. Mjesto upotrebe: niski hodnici, ali samo za kraće transporte. Materijal: nikakav.

b) Povlačenja na leđima (slika 1b). Primjena: za ozljede glave, noge, trbuha i ruke. Mjesto upotrebe: niski kanali, sve do veličine »provlačenja«. Materijal: nikakav.

c) Transport na ramenima (»nošenje ovce«) (slika 1c). Primjena: ozljeda glave, ruke ili noge. Mjesto upotrebe: prostrani, široki hodnici ili dvorane te otvoren prostor. Materijal: nikakav.

Vertikalni način transporta (slika 2)

Kako je planinarima, alpinistima, gorskim spasavaocima i speleolozima dobro poznat način podizanja unesrećenog po sistemu »Sv. Bernard«, ovdje ću prikazati jedan noviji, manje poznat i uspješniji način vertikalnog podizanja. Njegove su prednosti:

Slika 2. Vertikalni način transporta

— unesrećeni je uvijek u blizini svog spasaoca te može biti pod stalnim nadzorom,
 — sistem podizanja je takav, da ga i samo jedan spasaovac može brzo i uspješno primijeniti,

— za izvođenje ovog zahvata potrebna je samo osobna oprema, koju posjeduje svaki speleolog pri istraživanju vertikalnih speleoloških objekata.

Primjena: ozljeda glave, ruke, noge, pothlađivanje, iscrpljenost. Mjesto upotrebe: spašavanje iz vertikalnih speleoloških objekata ili »skokova« u horizontalnim speleološkim objektima, kao i spasavanje iz stijena. Materijal: potpuna speleološka (penjačka) oprema za dvije osobe (dva »Shunta« za osiguranje, jedan par »Jümmara« ili »Gibbs« penjalica kod spasaoca, te dva »Bloquera« i »Poluia«-kolutura, jedan stremen).

Princip rada. Spasavalec svojom težinom optereti nožnu penjalicu, te preko sistema kolutura podiže unesrećenoga. Kad ga je podigao nekoliko metara, opet sam penje dalje, staje i ponavlja prethodnu radnju. Obavezno osiguranje treba biti na drugom užetu uz pomoć »Shunta« (ili neke druge stezaljke). Spasavalec se ne smije previše udaljiti od unesrećenog (ne više od 5 m), jer inače treba svladati preveliko istezanje užeta, što smanjuje brzinu transporta i povećava umor spasaoca. Napomene:

— Ozlijeđeni treba biti pri punoj svijesti.
 — Treba stalno razgovarati s ozlijeđenim te mu na taj način pokazivati brižljivost.
 — Ozlijeđeni treba ugodno sjediti u sjedištu (overallu) te si povremeno može pomagati stremenima, da ne bi nastao zastoje u krvotoku.

— Sidrišta za užeta uvijek valja napraviti s najmanje dva spita (klina).

— Uvijek valja koristiti sistem dvostrukih užeta (zbog sigurnosti).

Transport unesrećenih u posebnim speleološkim nosiljkama.

Budući da, za sada, Gorska služba spašavanja PSH, koja se bavi i spašavanjem iz speleoloških objekata, nema posebne nosiljke za ovakvu vrstu transporta, predlažem i opisujem prototip danas najsvršenije speleološke nosiljke, koju su konstruirali i

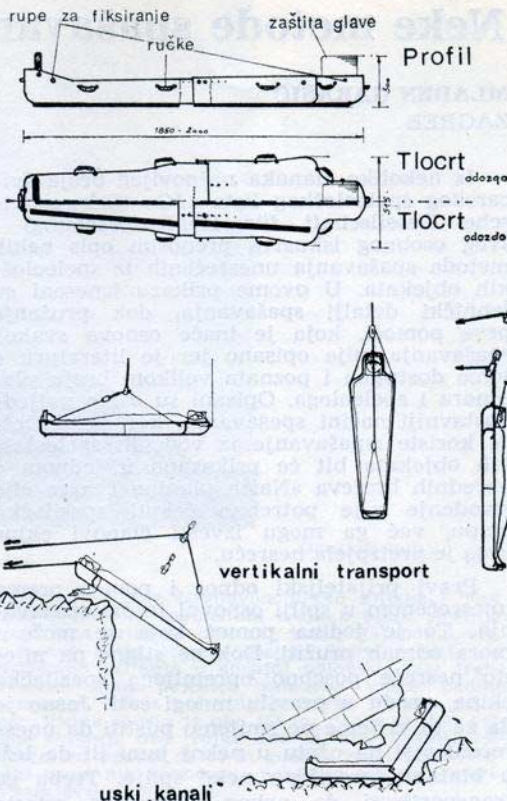
● **Osnovan Speleološki odsjek PD JNA »Sutjeska«.** U Zagrebu je 21. veljače 1978. održana Osnivačka skupština Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba. Organizacijski odbor u sastavu Mladen Garašić, dipl. ing., Tihomir Kovačević, dipl. ing i Slobodan Milosavljević, predložio je Upravi PD »Sutjeska« osnivanje ovog odsjeka, što je Uprava prihvatila i pozdravila. Smatra se da će novi odsjek djelovati aktivno, budući da se zna da je 19 članova tog odsjeka prije bilo aktivno u SO »Velebit«. Četvorica od njih imaju planinarski naziv »speleolog«. Za sada odsjek ima 28 članova. Za pročelnika je izabran Jakob Kopic, za tajnika Boris Mudri, a za

oružara (ekonomu) Mladen Sebian. Osnivačkoj skupštini prisustvovalo je 39 planinara i to iz SO PD »Željezničar« iz Zagreba, SO PD »Japetić« iz Samobora, SD »Istra« iz Pazina i PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba.

(Mladen Garašić, dipl. ing. geol.)
 ● **»Željezničarski kanal novo otkriveni dio u spilji Vetricnica«.** Nakon radova na prokopavanju uzvodnog sifona u spilji Vetricnici iza III slapa, noću 22/23. rujna 1977. članovi speleološkog odsjeka PD »Željezničar« Z. Bolonić, B. Jalžić i T. Rada, uspjeli su proći kroz taj sifon i otkriti oko 200 m dugi kanal. Novo otkriveni dio prozvali smo »Željezničarskim kanalom« a sifonu kojim smo ušli

u kanal dali smo ime PVC sifon. U svom prvom dijelu kanal je visoka i uska pukotina s nekoliko proširenja, tj. dvorana. Na oko 150 m iza PVC sifona mijenja se izgled kanala i on se daljnjih tridesetak metara, koliko nam je do sada poznato, pruža u obliku uskog i niskog rova. Kretanje je ovdje moguće puzanjem, a određenu prepreku predstavlja i voda koja poplavljuje dno kanala. Prilikom istraživanja dospjeli smo do manjeg sigastog saljeva koji suzuje i onako uzak odnosno nizak kanal, tako da će daljnje napredovanje i buduća istraživanja biti moguća ostvariti tek nakon otklesavanja ovog saljeva.

(B. Jalžić)

Slika 3. Speleološka nosiljka »Schwarzer« iz Švicarske (adresa: Hans Schwarzer, 3073 Guemlige, Sonnenweg 18, Švicarska) i njena primjena pri spašavanju iz speleoloških objekata. Težina prazne nosiljke samo oko 7 kg

isprobali članovi Grupe za speleospašavanje iz Švicarske, jedne od najboljih na svijetu. Vjerujem da su očite prednosti koje ima ovakva nosiljka i da će odgovorni u skoroj budućnosti poduzeti sve da bi ona bila za speleološka spašavanja u Hrvatskoj nabavljena. Speleološka nosiljka sistema Schwarzer i njena upotreba prikazana je na slici 3.

Planinarstvo Vase Stajića

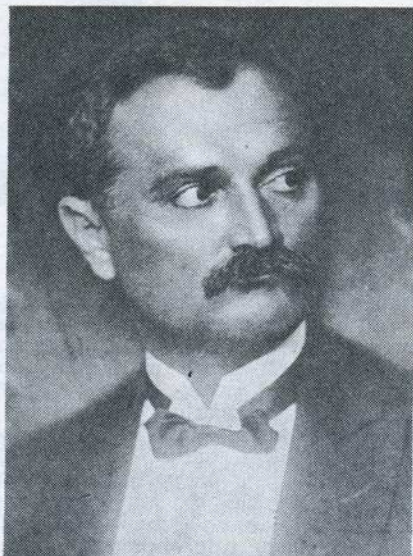
TEODOR ANDREJEVIĆ

NOVI SAD

Desetog februara ove godine navršilo se sto godina od rođenja jednog od najvećih pregalaca u kulturnom, prosvjetnom, političkom i javnom životu Vojvodine i Novog Sada — profesora Vase Stajića. O njegovu stvaralaštvu i doprinosu na tom polju već je pisano, ali vjerujemo da će malo tko pokušati da osvijetli i lik Vase Stajića kao velikog ljubitelja prirode i planina i strasnog planinara. O tom njegovom životu se malo zna. Prije svega zbog toga što je na putovanja po udaljenim planinama odlazio najčešće potpuno sam — »koji se, neorganizovan, peo na Triglav i na Lovćen, na Komove i na Ljubišnju, koji je sam, bez društva, pešačio Kranjskom i Štajerskom, Istrom i duž svega nam Primorja od Tržiča do Bojane« — pisao je o sebi 1923. godine u svom časopisu »Nova Vojvodina«. A drugo, malo je pisanih tragova o njegovim putovanjima, doživljajima i utiscima u planinama. Iako je bio izvanredno plodan pisac i obilazio mnoge planine širom naše zemlje, ostaje nedokučivo zašto u oko dvije stotine objavljenih knjiga, monografija, članaka i napisa nalazimo samo nekoliko u kojima se opisuje priroda ili koji imaju karakter putopisa.

Interes za planine i planinarstvo Stajić prvi put pokazuje 1906. godine, ali nam to otkriva tek 34 godine kasnije, kada je u junskom broju Planinarsko-turističke revije »Putnik«, koja je izlazila u Novom Sadu 1940. godine, opisao svoje prvo viđenje sa gorostasom naših planina — Durmitorom, u članku »Sjećanje na Durmitor«. Kao profesor Srpske gimnazije u Pljevljima Stajić je u proljeće 1906. godine krenuo sa svojim prijateljem profesorom Glišom Elezovićem na planinu Ljubišnju, čiji je najviši vrh, »uvek pokriven snegom sa čežnjom gledao iz Pljevalja«. Pošto su se pred suton našli pred vrhom Ljubišnje, Stajić viđenje sa Durmitorom opisuje ovim riječima: »Izdušismo na vrh Ljubišnje, a pred nama zasja vrh Durmitora u svoj slavi svojoj... Sa već sumračnog vrha Ljubišnje, sleđeni vrh Durmitora obasjan poslednjim zracima sunca, plivao je u raskoši svih duginoh boja, i lebdeo pred nama, mislio bi rukom ga možeš dohvatiti, kao kruna od samoga dragog kamenja. Tada me je očarao ovaj samo jedanput viđeni prizor, da me i danas razvedrava, kad ga se setim«.

Ali Vasa Stajić iako je malo pisao o planinama i planinarstvu, on je neobično mnogo, na najkonkretniji način, smišljeno i uporno radio na osnivanju planinarske organizacije u Vojvodini, populariziranju i razvoju planinarstva, naročito među omladinom. Njegovi đaci, danas profesori univerziteta i poznati naučni radnici: Jovan Tucakov, Pavle

Trpinac, Milenko Marjanov i drugi, još uvijek se živo sjećaju prijatnih izleta po Fruškoj gori, koje je redovno organizirao i vodio profesor Stajić. U članku »Vasa Stajić kao planinar«, objavljenom 1938. godine u »Spomenici Vasi Stajiću«, povodom 60. godišnjice života, doslovno stoji i ovo napisano: »On okuplja svoje učenike i sa njima ide u Frušku goru. Svake nedjelje i svakog praznika. Često — o Uskrsu, Duhovima i velikim ferijama — i u dalje naše planine. Na tim izletima Vasa Stajić nije bio »gospodin profesor« koga su se đaci bojali i pred kime nisu smeli reći ono što misle, traže, hoće... On je i sam bio njihov drug ne samo pri ozbiljnim razgovorima na izletu, nego i njihov prijatelj i saučesnik u igri, pevanju, pričanju šala, nevinim đačkim nestašlucima. To njegovo »spuštanje« nije ni u najmanjoj mери umanjilo njegov ugled i autoritet pred đacima i nama, njegovim mladim prijateljima i poštovaocima. Naprotiv: mi smo u tom njegovom postupku videli i osetili veliku ljubav prema nama, divno i dobro srce, plemenitu i veliku dušu. I mi smo ga zavoleli i pripadali mu kao rođena deca njegova. I slušali ga i sledovali mu, koliko je ko od nas mogao i umeo.«

Vasa Stajić nije samo okupljao svoje đake i izvodio na izlete, pisao i propagirao planinarstvo, već je i sam, dok smo još bili daleko od organiziranog planinarstva u Vojvodini, izlažući se vlastitim troškovima, po-

Vasa Stajić na Triglavu 1923. godine

duzimao neke planinarske aktivnosti svojstvene dobro organiziranom planinarskom društvu. O tome kako je Vasa Stajić obilježavao planinarske staze u Fruškoj gori u prvim godinama poslije prvog svjetskog rata najbolje nam kazuju riječi njegove kćeri Danice Švalba, napisane u jednom pismu iz Zagreba prošle godine: »U jesen 1921., mislim da je tada baba počeo nakon »štrandu« da propagira Frušku Goru, vodio je svake nedelje đake i mene na izlet... Te nedelje kad vreme nije obećavalo sunce, došao je samo najverniji od svih planinara, đak Drago Koler. Znala sam da ćemo onda krenuti, što je značilo ići kaljavim putevima, koje smo tek obeležavali. Drago je nosio svoju kanticu sa crvenom bojom, a ja belu boju. Baba je uporno hteo da stignemo na Crveni čot.« A Drago Koler, danas građanin Ljubljane, prisjećajući se tih divnih dana provedenih sa svojim profesorom Stajićem, piše: »Vasa je imao svoj čamac na štrandu, za 6-7 osoba, o kome sam ja vodio brigu. Najlepši su mi bili oni kombinirati izleti, kada smo ujutro rano zaveslali do Ledinaca, Rakovca, ili čak do Beočina, tamo privezali čamac i pdrodužili peške. O povratku smo se umorni spuštali nizvodno. Jednom je bila sila struje Dunava kod Ledinačkog »štega«. Jova Tucakov i ja smo zapeli za vozna vesla, a Vasa je sedeo odzad i kormanio veslom. Barem 10 minuta smo se znojili dok smo obišli »šteg«, a Vasa je rekao: odlično napredujemo, mogli bi ovako do Iloka. Kiselo smo se nasmegli i za četvrt sata bili smo pod Rakovcem... U manastire nismo odlazili iz religioznih pobuda, nego zbog pomanjkanja planinarskih domova. Još jedan razlog je bio, Katiheta, prota Balugdžić je zamerao Vasi da svojim izletima odvrća đake od nedeljnog bogoslužjenja. Jasno, nije se radilo o tome, nego za Vasu su znali da je socijalista.«

Stajić se nije zadovoljavao samo ljepotama Fruške gore i kraćim izletima po njoj. Želio je da omladina koju je vodio upozna i naše visoke planine, pa u članku »Šta ćemo raditi o velikom odmoru?«, objavljenom u »Novoj Vojvodini« juna 1922, između ostalog

piše: »Naš dak će svojim izletima o velikom ovom odmoru dati daleko veće dimenzije. Jer, prvo, to neće biti izleti od jednog dana, nego od nedelje i dve nedelje dana. A Stražilovo velikog odmora će se zvati Kopaonik, Velebit, Triglav.«

Stajić ne samo da je prožet ljubavlju prema prirodi i planinama, već je i duboko saživljen s bićem prirode i osjećajući njezin životni ritam on upućuje školskoj omladini u junskom dvobroju »Nove Vojvodine« iz 1923. godine slijedeće reči: »Više sunca, više vazduha, šire vidike, više vode ćemo tražiti u iduća dva meseca, što češće da čujemo kliktanje ševe, fućkanje prepelice, da nas iznenadi šum prestrašenih jarebica, da vidimo vevericu kako se spušta sa grane na granu, prelazi sa jednog drveta na drugo, da vidimo vojne, pljačkaške pohode žutih mravi protiv mravinjaka crnjih mravi, što češće da pozdravimo rađanje sunca i da se praštamo od sunca na zalasku, da vidimo i gruboja povrhu naših njiva... Jer, Mlada Vojvodino, zar ćeš se izmiriti s tim da nikad u životu ne čuješ orla kako klikće? Ili, zar misliš da je reč orao klikće samo prazna reč, knjiška fraza, a da to nije izraz životne radosti kojih se može čuti u planini?«

Na inicijativu i uz svesrdno zalaganje Vase Stajića, a uz pomoć Koste i Žarka Kapamadžije, Laze Markovića, Đure Jovanovića i drugih, osniva se u Novom Sadu 1924. godine prvo planinarsko društvo u Vojvodini pod imenom »Fruška gora«. Od tada pa za čitav niz godina Stajić biva neprekidno biran u upravni odbor društva i kao njegov najaktivniji član i predstavnik sudjeluje u osnivanju Saveza jugoslavenskih planinarskih društava i Asocijacije slavenskih turističkih društava u Krakovu 1927. godine. »On ostaje društveni prijatelj i saradnik i posle odlaska iz Novog Sada i posle svog penzionisanja, i danas, u svojoj bolesničkoj ali uvek radnoj sobi u Karlovcima« — piše autor članka »Vasa Stajić kao planinar«.

Ovom neumornom pješaku i strasnom planinaru nježno i narušeno zdravlje nije dopuštalo izuzetne fizičke napore, pa se dvadeset godina poslije svog prvog uspona na visoku Ljubišnju morao zauvijek oprostiti od krstarenja vrhovima i bilima naših najviših planina. Kada je u augustu 1926. godine na poziv Dušana Mitrovića-Spirte, istaknutog člana Srpskog planinskog društva iz Beograda, inače Novosađanina, krenuo u naporno krstarenje vrhovima Šar-planine, Stajićeve fizičke moći su, po riječima suputnika Dušana Krivokapića, otkazale, i ovaj pohod je za njega mogao biti fatalan.

Vasa Stajić, velikan vojvodanskog planinarstva, izmučen bolešću i teškoćama okupacije drugog svjetskog rata, nije dočekao da u novoj socijalističkoj domovini, kojoj je od mladosti intimno težio, vidi i novu, poletnu i snažnu planinarsku organizaciju. Umro je u svojoj 69. godini, 10. februara 1947. godine. Njegov život se, poput slavnog Rafaela, ugasio u istom danu i u istom mjesecu u kome je i nastao.

Sjećanje na jednog dobrog čovjeka i vrlog planinara

Dragutinu Horvatu in memoriam

BORIS REGNER
BEOGRAD

Prvi puta sam ga upoznao kad i Hrvatsko Zagorje. Bilo je to u kasnu jesen 1970. godine u Desiniću podno Velikog Tabora i od tada su Dragutin Horvat i Hrvatsko Zagorje za mene sinonimi, to jest ljepota toga kraja povezana je u mojoj misli s ljepotom duše Dragutina Horvata. On je pri tome našem prvome susretu i prilikom mojih kasnijih izleta u taj dio naše domovine bio glavni vodič i tumač ljepote kraja, njegove povijesti, njegovih spomenika i narodnog folkloru ali i vedrine duha i čistoće karaktera njegovih stanovnika, jer on je u svemu bio pravi hrvatski Zagorac s vrlinama koje krase taj narod, čovjek bez mrlje ili mane. Bio je izvrstan planinar i drug, iskren i odan do kraja. Kasnije sam imao sreću da ga na planinarskim izletima sretnem više puta, kako u njegovu zavičaju tako i na drugim planinama Hrvatske ili u Srbiji, gdje sam nastojao da njemu budem ono što je on meni bio u svojoj Zagorju. Penjali smo se zajedno na Strahinčicu, Ravnu goru, Kuna-goru, Cesargrad i Ivančicu, na Platak i Snježnik, ali i na Gobelju i Karaman u Kopaoniku ili Suvo-bor. Neznam djeluje li ljubav prema prirodi i prema planinama jednako na sve ljude koji se time zanose, ali njega i mene je ta ljubav povezala sponama uzajamnog razumijevanja, poštovanja i prijateljstva koje nije bilo formalno, deklarativno ili nazdravičarsko. Htjeli smo da se još dublje upoznamo, uzajamno posjećujemo ne samo kao planinari već — da se tako izrazim — privatno, kao ljudi i prijatelji. Međutim, kao što to među ljudima biva — odlaganje od danas na sutra, kao da će čovjek vječno živjeti ili kao da je naš život neiscrpan rudnik iz koga možeš vaditi i vaditi — do ostvarenja naših zamisli i planova nije došlo. Rudnik života se iscrpio, vrijeme je isteklo baš za najboljega: Dragutina Horvata. Javljao mi se sa Kleka. On je imao veću sreću nego ja s tom klasičnom hrvatskom planinom. Tri puta se na nju penjao, tri puta je stao starcu Kleku na tjemenu, dok sam ja imao tu sreću — do sada — samo jednom, i to vrlo kasno za moje godine i za ono što mi, pravo ili nepravo, zovemo planinarski staž, jer nemamo bolje riječi za onaj dio našega života koji posvećujemo planinama. Dogovarali smo se da se jednom nađemo i na tjemenu Kleka. Ali, njegova prerana, iznenadna i okrutna smrt osujetila je taj plan. No, sve ovo što pred navalom sjećanja i osjećanja pričam, potpuno je beznačajno pred veličinom duha kojom je taj

zaljubljenik prirode i života dočekao vlastitu smrt. On joj je išao u susret s takvim shvaćanjem i osjećanjem neminovnosti, s takvom smirenošću i samozatajom da iz naše riznice sjećanja možemo samo da izvučemo primjer Sokratove smrti i da, ako je to uopće moguće, usporedimo veličinu jednog sa skromnošću drugoga. Ne treba veličanstvene trenutke čovječnosti tražiti samo u dalekoj prošlosti kod velikih duhova koji pripadaju historiji i čovječanstvu. Takvi su primjeri često tu pored nas, na dohvat ruke. O tome rječito svjedoči njegova posljednja poruka od 4. svibnja 1977. godine. Čuvam je kao rijedak dokument u kome se jedan čovjek još jednom i definitivno dokazuje kao pravi čovjek. Poslije toga on je samo još dva mjeseca živio. Nad tim papirom ispisanim već drhtavom i samrtničkom rukom često stojim zamišljen i zagledan u dramu i zagonetku života i smrti. Danas je prošlo već gotovo godinu dana od njegove smrti. Ponovno sam pročitao onu njegovu poruku i ona me kao i prvi put potresla, toliko da sam o njemu morao progovoriti ovo nekoliko riječi kako bih sve dobronamjerne i dobromisleće planinare podsjetio na skromnog i tihog, ali duhom velikog Dragutina Horvata.

MARIJA MAČEK (1892—1978)

Poznata zagrebačka planinarka, dobra i draga članica Skupine seniora PD »Zagreb matica«, Marija Maček r. Hefler, zauvijek nas je ostavila 14. ožujka. Na pogrebu u Zelini, gdje je sahranjena 16. ožujka u obiteljskoj grobnici, od nje su se oprostili predstavnici njezine planinarske organizacije i Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu. Marija Maček je rođena 19. rujna 1892. u Mariboru, a preminula je u 86. godini života. Osim prema svojoj djeci (dr Olga Maček i prof. Ivo Maček), koju je uzorno odgojila, imala je još dvije velike ljubavi. Oduševljavala se prirodom, pa je u Skupini seniora bila aktivni član od osnutka 1948. godine sve do svoje smrti. Sudjelovala je u brojnim društvenim pohodima i obišla gotovo sve krajeve naše domovine. Triglav je obišla 12 puta! Naša draga pokojnica imala je smisla da mnoge ljude, koji su sticajem prilika ostali osamljeni, dovede u planinarske krugove i pruži im priliku za novu djelatnost i nove prijatelje. Ona je osobito voljela glazbu, pa je gotovo do svoje smrti bila aktivni član orkestra Hrvatskog glazbenog zavoda. Još je prošle godine sudjelovala u proslavi 150. obljetnice ove naše stare kulturne ustanove. Kao glazbenik je bila toliko angažirana da je osnovala svoj gudački kvartet s kojim je nekoliko puta pružila muzičke doživljaje svojim planinarskim drugovima seniorima. Bila je aktivna i kao skladatelj, a o tome svjedoči i njena planinarska pjesma koju donosimo na omotu ovoga broja. Marija je ostavila za sobom mnogo prijatelja koji je ni-

kad neće zaboraviti i koji će joj uvijek biti zahvalni za sve ono ljudsko što je pružala svima u svojoj okolini.

Većeslav Zrnc

MIRKO IVANIŠIN (1915—1977)

Kada je u sarajevskom dnevnom listu »Oslobođenje« bilo objavljeno da je 2. prosinca 1977. godine iznenada preminuo Mirko Ivanišin, ta vijest je bolno odjeknula među sarajevskim planinarima, kao i političkim i društvenim radnicima.

Njegov plodan život počeo je 1915. godine u Doboju, a ubrzo poslije rođenja njegovi roditelji dolaze u Sarajevo gdje Mirko završava srednju tehničku školu. Već tada je postao zaljubljenik prirode, a svoje početne planinarske vidokruge započeo je u tadašnjoj školskoj organizaciji Skaut, da joj poslije, kao aktivni planinarski i

društveni radnik, ostane vjeran do kraja života. Poslije mature zapošljava se u zemunskoj Komandi zrakoplovstva, a zatim u Fabrici aviona Rogožarski. Malo prije Drugog svjetskog rata, po potrebi službe, dolazi u Banja Luku u Komandu zrakoplovstva. U tim godinama već se uključio u aktivan i organizovan rad za NOP. Kao prekaljeni ilegalac stupa u NOV i sudjeluje u svim borbama koje je vodila njegova Srednjobosanska divizija. Poslije rata upućen je u Institut za vojno zrakoplovstvo Beograd, odnosno Zarkovo. Poznat po svojim organizatorskim sposobnostima dobija zadatak da bude jedan od organizatora vojnog zrakoplovstva »Soko« u Mostaru.

Po dolasku u Sarajevo uključio se u društveni planinarski rad. Bio je jedno vrijeme član uprave PD »Famos«, a također PD »Bjelašnica«. U Sreskom planinarskom savezu Sarajevo najprije je vodio komisiju za domove, a poslije komisiju za akcije i transverzale. Uskoro postaje potpredsjednik a zatim i predsjednik tog saveza. U savezu je nosio organizaciju sreskih sletova na Okruglici, Romaniji i Bobovcu. Osnovao je i organizirao markiranje staze »Igmanski marš« od Blažuja do Foče. Prilikom svih akcija vodio je brigu o oživljavanju uspomena iz NOB-a. Njegovim zalaganjem dobivena je svesrdna pomoć od JNA. Kao predsjednik Sreskog planinarskog saveza neumorno je obilazio planinarska društva. Po prestanku rada tog saveza i po osnivanju Gradskog planinarskog saveza preuzima u Republičkom savezu komisiju za akcije i transverzale. Nemila tragedija njegova sina Zorana s ostalim mladim planinarima 2. prosinca 1962. godine na Bjelašnici ostavila je dubokog traga u roditeljskim osjećajima. No, baš ova tragedija ga je vezala još više za planinarski rad, pa je naročitu pažnju poklanjao radu sa omladinom.

Nažalost, igra sudbine nam je otela i odnijela prijatelja, planinara i društvenog radnika, ali njegov organizacijski rad ostat će nam kao draga uspomena na njegov plemeniti lik.

Josip Bačić

Rođen je 26. lipnja 1910. godine, kao najstariji sin skromnog sudskog oficijala u Ludbregu. Veoma rano je ostao bez majke te je kao najstariji među djecom bio primoran voditi brigu i o kućanstvu i o dva mlada brata. U Ludbregu je najprije pohađao pučku, a zatim i građansku školu, koju je završio 1925. godine. Radio je kao volonter u ludbreškom kotarskom sudu. Njegova porodica seli u Varaždinske Toplice i on nastavlja raditi kao odvjetnički kancelist kod poznatog mjesnog advokata dra Maksa Dimića. Upravo taj čovjek široke kulture i za ono vrijeme naprednih shvaćanja, dijelom i sudionik oktobarskih događaja u Rusiji, gdje se zatekao kao zarobljeni austrougarski oficir, imao je presudni utjecaj na mladog Horvata. Socijalna nepravda onoga vremena opredjelila ga je za napredne ideje. Vrlo brzo se uključuje u rad ludbreške čitaonice i mjesnog sportskog društva gdje su inače djelovali napredni daci i studenti Božo Lajner, Vlado Madarić i drugi.

Gotovo je neobično da mladić iz ravne Podravine zavoli planine. No on nije volio samo planine. Oduševljavao se svakim djelićem prirode. Možda se ta ljubav rodila i kao kompenzacija za naporan rad u odvjetničkim kancelarijama i sudskim pisarnicama. Već 1929. godine pretpatnik je HPD-ovog glasila »Hrvatski planinar«, ali prvi ozbiljniji kontakti s pravim planinama padaju u vrijeme njegovog služenja vojske u Sarajevu 1931/32. godine. Po povratku iz Sarajeva učlanjuje se u zagrebački »Priatelj prirode« te bez uspjeha pokušava osnovati podružnicu i u Ludbregu. Često posjećuje Kalnik, Ravnu goru, Ivančicu i Cevo, a ljeti 1937. godine obilazi Julijske Alpe i uspostavlja trajne prijateljske veze s nekolicinom slovenskih planinara, između ostalih i s alpinistom Milanom Megušarom. Veoma se zanimao za fotografiju te se dopisuje s poznatim propagatorom umjetničke fotografije Otokarom Hrazdirom i s Franjom Fuison, predratnim reporterom i poznatim skitačcem. Godine 1935. u Dorici Fotak, skromnoj radnici, našao je ne samo vjernog životnog druga, već i planinarskog suputnika.

Po završetku rata prihvaća se dužnosti u Javnom tužilaštvu kotara Ludbreg, a 1948. godine s cijelom, sad već peteročlanom obitelji, odlazi u Zlatar. U tim teškim poratnim vremenima jedinu radost nalazi u obilascima Belca, Lobora, Židovskog grada, Pustog Lobora i mnogih bezimernih kutaka preljepe Ivančice. Već 1949. godine učlanjuje se u PD »Strahinjčica« u Krapini. Uskoro, 1950. godine, po potrebi službe prelazi u Krapinu te među članovima toga društva nalazi mnoge istomišljenike i iskrene prijatelje planinare: — dra Ivu Veroneka, pok. prof. Ivicu Srebrnića i Matiju Riseka, s kojima, u ono malo slobodnog vremena, što su mu ostavljale odgovorne društvene dužnosti, radi na dovršenju planinarskog doma na Strahinjčici. U društvu je obavljao dužnost potpredsjednika i predsjednika, bio je jedan od osnivača Zagorskog planinarskog puta i jedan od realizatora ideje »Bratskog planinarskog puta«. Ipak, od svih planinarskih poslova najviše je volio one opipljive — dobar dio godišnjih odmora provodio je s kistom i bojom u ruci, obnavljajući makracije od Očure pa sve do izvora Sutle. Sakupljao je i planinarsku građu o Maclju, ali osim jednog članka u »Našim planinama«, ostalo nije objavljivao. Sudjelovao je i na izložbama planinarskih fotografija u Varaždinu, Ivancu, Krapini i Zagrebu.

U kasnu jesen 1975. godine, iako ozbiljno narušenog zdravlja, vodi beogradske planinare na Ivančicu. Nakon toga ostavljaju ga fizičke snage. Krajnjim naporom i uz pomoć sadašnjeg predsjednika »Strahinjčice« dolazi još na savjetovanje zagorskih planinara na Strahinjčicu. Kasnije, prikovao za bolesničku postelju, znao je živnuti jedino kada bi netko spominjao planine, koje je volio iznad svega.

Na svoj posljednji put krenuo je tiho, u rano lipanjsko jutro 1977. godine. Uz njegovu postelju stajao je neotvoren omot s »Našim planinama« i nedočitan »Planinski vestnik«.

(A. H.)

Alpinizam

ALPINISTIČKA KRONIKA 1978.

Prenj. 28. januara su N. Logić (»Bukovik«) i M. Sišić (»Jahorina«) za 4 h ponovili popularni Kosi kamin (Sjeverni brid Crnopoljskog Osobca 1922 m, Smerkeov vodič str. 124, smjer br. 15) u Sivadijama (I. zimski uspon). Duvao je jak vjetar i u stijenj je bilo puno leda. Pristup i povratak (preko Crnog polja) bili su teški zbog opasnosti od lavina. Iz smjera su sišli donjim dijelom Žlijeba koji se povlači lijevo od Stupa Crnopoljskog Osobca, gledano odozdo.

4. marta su N. Logić i B. Maltarić (oba »Bukovik«) ponovili SZ brid Osobca (2026 m), 5. ponavljanje, 4. zimski uspon. Penjali su 9 h.

Z. Bošnjak i M. Mulaosmanović (oba »Željezničar«) isti smjer su ponovili dan kasnije (6. ponavljanje, 5. zimski uspon). Penjali su samo 4 i pol sata!

Smjer »Sandžački 33« u Z stijeni Osobca prepenjali su: 4. marta M. Gafić (»Bjelašnjaca«) i N. Nadžaković (»Tajan« Zenica), 1. ponavljanje; 5. marta B. Maltarić i M. Sišić (2. ponavljanje); 7. marta R. Carapić i E. Colaković (oba »Željezničar«), 3. ponavljanje.

1. ponavljanje smjera Tomić-Zahirović (2. ponavljanje varijante Vatreanjak-Zalica kroz kuloar) u SZ stijeni Osobca izveli su E. Colaković, R. Carapić, M. Gafić i N. Nadžaković.

6. marta su Z. Bošnjak, R. Carapić, E. Colaković i M. Mulaosmanović ispenjali prvenstveni smjer (Željezničarski 78) u I stijeni Vjetrenih brda (Otiša): 250 m, nagibi 45—60 stupnjeva, 1 h

1. kompletno ponavljanje smjera Mihaljević-Safar u S stijeni Otiša izveli su za 16 h Z. Bošnjak,

E. Colaković i M. Mulaosmanović. Bivakirali su u povratku u jakom nevremenu, izvukavši se samo s lakšim omrzlinama.

1. zimski uspon po grebenu između M. i V. Osobca izveli su M. Gafić i N. Nadžaković; 2. zimski uspon M. Sišić i B. Maltarić.

4. ponavljanje Bosansko-banijskog smjera u Zelenoj Glavi izvela su istovremeno dva naveza: Z. Kurtović i M. Mulaosmanović, te E. Colaković i A. Buda.

Smjer »Lepe-Veze« u istoj stijeni također su istodobno prepenjala dva naveza (2. ponavljanje): M. Rakić i Estera Lekić, te Z. Bošnjak i R. Carapić.

Smjer Jeka u Z stijeni Otiša ponovili su A. Buda, E. Colaković, Z. Kurtović i M. Mulaosmanović (2. ponavljanje, 2. zimski uspon).

Smjer Brezovečki-Ceraj u istoj stijeni prepenjali su Z. Bošnjak i R. Carapić.

Smjer Jeka u Z stijeni Otiša ponovili su A. Buda, E. Colaković, Z. Kurtović i M. Mulaosmanović (2. ponavljanje, 2. zimski uspon).

Smjer Brezovečki-Ceraj u istoj stijeni prepenjali su Z. Bošnjak i R. Carapić (3. zimski uspon).

Durmitor. Sredinom marta su A. Vatreanjak, M. Sišić, N. Logić i B. Maltarić izveli pristup na Bobotov kuk sa sedla V. Prevlja (pravcem markirano put), nagibi do 50 stupnjeva.

Bukovik. Prvenstveni zimski smjer u Strmništu (lijevo od Nedinog smjera) napravili su 2. marta B. Pakjanović i B. Maltarić; IV, A1; visina smjera 130 m; prvi penjači 7 h.

U 1976. godini bilo je u Komisiji za alpinizam PS BiH registrirano 6 alpinističkih akcija (AS).

AS »Treskavica« — Sarajevo: Aktivnih članova 9 (početnika 1, pripravnika 6, reg. alpinista 2). Ukupno uspona (čovjek-smjerova) 12 (sve ljetni).

AS »Bukovik« — Sarajevo: Aktivnih članova 8 (početnika 5, pripravnika 1, reg. alpinista 2). Ukupno uspona 20, od toga zimskih 4, ljetnih 16 (nekompletni podaci).

AS »Bjelašnica« — Sarajevo: Aktivnih članova 7 (pripravnika 3, reg. alpinista 4). Ukupno uspona 35, od toga zimskih 14, ljetnih 23, prvenstvena 2 (nekompletni podaci).

AS »Željezničar« — Sarajevo: Aktivnih članova 17 (početnika 6, pripravnika 8, reg. alpinista 3). Ukupno uspona 145, od toga 19 zimskih, 5 prvenstvenih (nekompletni podaci). Izvještaje nisu dostavili: AS »Tajan« — Zenica, AS »Prenj« — Mostar, kao ni oko 5 aktivnih alpinista u Sarajevu, koji nisu članovi niti jednog alpinističkog kolektiva.

U PD »Igran« — Sarajevo postoji 1 pripravnik i 1 reg. alpinist (ukupno 20 uspona, od toga 5 zimskih, 8 ljetnih i 7 prvenstvenih).

Značajnije ture. U martu je E. Čolaković bio u taboru zagrebačkih alpinista na Prenju i izveo slijedeće uspone s partnerima: prvenstveni zimski u ist. stijeni Vjetrovih brda (Mala Vjetrova brda ili Otiša) — »Logoraški vau-vau smjer«; prvenstveni zimski u zap. stijeni Otiša solo (»Promašeni smjer«); prvenstveni zimski u s. stijeni Zelene glave (»Bosansko-banijski smjer«); 1. zimsko ponavljanje smjera Brezovečki-Ceraj u zap. stijeni Otiša.

U februaru je Sl. Žalica napravio solo priječenje Vjetrovih brda na Prenju (Z. Glava-kota 2055 m-kota 2000 m-Lupoglav) — 1. zimsko priječenje, 1. ponavljanje; 1. ponavljanje smjera B-S-L u zap. stijeni Ovčje (2035m) i 2. ponavljanje Miloradovog smjera u istoj stijeni (u silazu).

U januaru su 1. zimski uspon, 4. ponavljanje po Centralnom smjeru u s. stijeni Otiša izveli B. Maltarić, M. Šišić i A. Vatrenjak s dva bivaka. 2. zimsko priječenje (3. ponavljanje) grebena u Kaocima (Visočica) izveli su braća Žalica (grebena: V. Jezero—V. Subar; Vito—V. Brdo 1893 m).

U Bioču su B. Maltarić, M. Šišić i A. Vatrenjak napravili turu na skijama, te ispenjali prvenstveni zimski smjer Žlijebom u zap. strani Krvavih brda + pristupi na tri najviše kote. Također su izveli i 1. zimski pristup na V. Vito.

U oktobru su prepenjali Centralni smjer u s. stijeni Otiša (5. ponavljanje) Z. Bošnjak, E. Čolaković i D. Tomić.

U maju je E. Čolaković s partnerima ponovio Draganov smjer u Kleku, te u Paklenići Mosoraški smjer i »Brid za mali čekić«.

Na Treskavici su A. Vatrenjak i Sl. Žalica ispenjali prvenstveni smjer u Nikolinim stijenama.

E. Čolaković i M. Mulaosmanović su zacrtali novi smjer u Malim Vjetrovih brdima (Otišima) na Prenju (»Smjer preplašenih divokoza«).

U julu i avgustu je otišla Prva Bh-alpinistička ekspedicija u Pamir (SSSR): M. Šišić (voda), E. Čolaković, B. Maltarić, M. Rakić i A. Vatrenjak.

Glavni cilj je bio Pik Komunizam 7495 m. Maltarić i Vatrenjak su sa sovjetskim partnerima uspjeli doseći visinu od 7045 m pod sam Pik Korženjevska (7105 m) u nevremenu, koje ih je spriječilo da dosegnu vrh.

U julu je Sl. Žalica s dvojicom austrijskih partnera prepenjao Pallavicinijev Žlijeb u Grossglockneru, zatim s J. Hrnjićem Dibonov brid u Cima Grande (Dolomiti). M. Gafić i Žalica su boravili pod Mt. Blancom (pristup na sedlo Trident, pod Brennu).

U decembru je M. Gafić sam prepenjao sz. brid Osobca (Prenj) — 3. zimski uspon, 4. ponavljanje.

U septembru su M. Rakić i M. Šišić završili prvenstveni smjer u Izgorajeloj Grudi, Prenj (nakon 2 prethodna pokušaja) — 19 sati (Kavkaski smjer).

U oktobru su Z. Bošnjak i E. Čolaković s jednim bivakom ponovili Stup Crnopoljskog Osobca, Prenj (treći uspon, odnosno 1. kompletno ponavljanje smjera).

U martu je grupa pripravnika iz različitih AS pohađala zimski početnički alpinistički tečaj na Vršiču (organizator KA PZS) i s instruktorima izvela uspone kroz s. stijenu Mojstrovke, z. stijenu Prisojinka, te više pristupa (Nad Sitom glava i dr.)

Izveden je i niz skijaških visokogorskih tura i traverziranja planina na skijama (Bjelašnica, Treskavica, Jahorina-Ravna planina, Bioč itd.).

Mostarski i zenički penjači su ponovili nekoliko manjih uspona.

Izveden je još niz akcija KA i pojedinih AS, o čemu su vijesti bile objavljene na ovim stranicama, kao i u redovnim alpinističkim rubrikama u Ljubljanskom »Delu« i sarajevskom »Oslobodnju«.

U 1977. godini u KA PS BiH bilo je registrirano 6 AS. AS »Bjelašnica« — Sarajevo: Aktivnih članova 4 (pripravnika 1, reg. alpinista 4). Ukupno uspona 30, od toga 8 zimskih, 3 prvenstvena (nekompletni podaci).

AS »Prenj« — Mostar: Aktivnih članova 12 (početnika 5, pripravnika 6, reg. alpinista 1). Ukupno 20 uspona, od toga 3 prvenstvena (nekompletni podaci).

AS »Bukovik« — Sarajevo: Aktivnih članova 5 (pripravnika 3, reg. alpinista 2). Ukupno uspona 50, od toga 6 zimskih, 5 prvenstvenih.

AS »Treskavica« Sarajevo: aktivnih članova 9 (pripravnika 8, reg. alpinista 1). Ukupno uspona 58, od toga 4 zimski, 1 prvenstveni (nekompletni podaci).

AS »Željezničar« — Sarajevo: Aktivnih članova 12 (pripravnika 7, reg. alpinista 5). Ukupno uspona 116. Zimskih 22, prvenstvenih 11 (nekompletni podaci).

Izvještaje nisu dostavili: AS »Tajan« — Zenica, te oko 5 aktivnih sarajevskih alpinista, koji nisu članovi nijednog alpinističkog kolektiva.

Od broja 5—6, 1977. NP vodi se redovno alpinistička hronika u kojoj su zabilježeni svi značajniji usponi BH-alpinista.

Komisija za alpinizam PS BiH

Prvenstveni usponi

SMJER »MORAKOVO II« U SUVOM VRHU
IZNAD MORAKOVA

Prvi peli 2. 9. 1977. Dragan Lalović, Veljko Vujanović i Novo Popović, PSD »Javorak« Nikšić.

Prilaz. Od Nikšića 28 km sz. do doma radnika željezare »Boris Kidrić«. Odatle preko Krjavih dolova na vidikovac, dalje siparom pod Zdrjelo, pa prema isturenim borovima, odakle počinje smjer. Od doma pod stijene 30'.

Smjer. Od ulaza se ide l. primjetnom izbočinom, koja se teško može koristiti, do malog bora koji se nalazi na dužini konopa, od početka (3k,V). Dalje pravo gore malim usjekom do udub-

ljenja u stijeni, tj. do žuto obojene stijene (2k,IV+). Odatle l. traverziranjem, pa naviše dobrom pukotinom oko ploče do bora (2—3 bora), (2k,III+). Odatle malim kaminom, pa grebenom pored bora do slijedećeg, gdje je i usidrenje (2k,40 m, IV—IV+). Zatim malo l. pa naviše preko usjeka koji prave divje ploče, pa l. na grebene (40 m,3k,V). Dalje grebenom na vrh (15m, III, bez klina).

Ocjena. Stijena kršljiva, usidrenja sigurna, klinova 12, dužina 190 m, visina 140 m, vrijeme 3,30 sati.

Dragan Lalović

DŽIGLJEV SMJER U J. STIJENI SUVOG VRHA

Prvi penjali 5. 9. 1977. Radivoje Vuković, PSD »Čelik« Smederevo, Blagota Popović i Sava Grbović, PSD »Javorak« Nikšić.

Prilaz. Od Nikšića autobusom do Donjeg Morakova 40', a zatim pješke do doma 30'. Od doma do Krivih dolova, s treće livade vidikovca d., kroz gustu šumu pod sipar. Dalje siparom 20' pod stijenom.

Opis. Ulaz u smjer je d. od velikog zuba kroz uzak žljeb (III), koji se prati do vertikalnih ploča (ID, dobro osig. za korijen drvetu). Zatim pravo preko ploča (—IV) pod kamin 1/2 D, uz kamin opirući se (IV+) preko travnate police (III+) do dobrog osig. Zatim l. preko travnate ploče (III) do ulaska u kamin (IV). Do prevjesnog kamena 1/2 D, odatle priječenjem preko vertikalnih ploča (—IV) do dobrog osig. Potom d. preko ploče (IV+, 2 k) pod prevjes (dobro osig., 1-2 D). Zatim preko vertikalne ploče (3 k, 2 zamke, —V, A) do uskog kamina 1/4 D. Kaminom preko kamena koji visi (lk, 1/4D). Pod prevjesnu ploču (4k, 2 zamke, ID, V, A3) na vrh isturenog zuba.

Ocjena. III, IV, VA1, VA3, 160—170 m, 5 sati. Veoma kršljivo. čak i najveće gromade su nesigurne, veliki odroni.

Slazak. D. od vrha, travnatim policama na točilo koje vodi do ulaska u smjer, 40'. Zatim kao na ulasku u smjer.

Radivoje Vuković

SMJER »KOMSIJA« U J. STIJENI SUVOG VRHA

Prvi penjali 8. 8. 1976. Radivoje Vuković, PSD »Čelik«, i Budo Rakojević.

Pristup. Od Nikšića za G. Morakovo autobusom 45', odatle pješke do doma 40; zatim siparom pod krošnju 40; Od krošnje travnatom policom do ulaska u donji kamin ID (slabo osig.).

Opis. Zatim kaminom ID (lk, IV) pod zaglavljeno kamen (dobro osig.) Odatle razvedenom pločom do zaglavljenog kamena (dobar lk) na vrh zaglavljenog kamena 1/2D (slabo osig.). Odatle previsom preko ploče (V, VA1) koja se ljulja pritiskivanjem ID do dobrog osig. Dalje ID na put koji vodi d. pod stijenom, 90'.

Slazak s travnate police ID na put koji vodi za Morakovo.

Ocjena: IV, V, VA1, VA2. Visina 120 m, dužina 200 m. Vrijeme 5 sati. Stijena veoma kršljiva. Napomena: Ostavljen lk u donjem i lk u gornjem dijelu stijene.

Radivoje Vuković

SMJER ZA »DANA« U J. STIJENI D. MORAKOVO

Prvi penjali 5. 9. 1977. Radivoje Vuković, PSD »Čelik« i Drago Lalić, PSD »Javorak«.

Prilaz: Od Nikšića do D. Morakova autobusom 30; od posljednje stanice skrenuti l. pored kuća Marojevića uskom putanjom, koja se blago povija d. pod stijenom, 90 min.

Opis: Ulaz je s položene ploče, odatle pod previsini kamen koji visi (ID, IV), dalje d. do zaglavljenog kamena na okomitu ploču (—IV, A3) na vrh završetka prvog dijela stijene (ID, III). Zatim do velikog zaglavljenog kamena (ID, III) pod kamin (lk, slabo osig.). Dalje travnatim kaminom (1/2D, III) pod vertikalni kamin. Kaminom na vrh ID (V, A3).

Ocjena: III, —IVA2, IVA3 — VA3, 200 metara, 4 sata, veoma kršljivo, odroni, slaba mjesta za klinove.

Slazak s vrha putem koji vodi grebenom u G. Morakovo do doma 45; odatle do autobuske stanice u Morakovu 40.

Radivoje Vuković

»BRACANOV« SMJER U S. GREBENU PREKORNICE

Prvi penji: Radivoje Vuković, PSD »Čelik« Nikšić, i Novo Popović, PSD »Javorak«, 5. 3. 1978. godine u zimskim uvjetima.

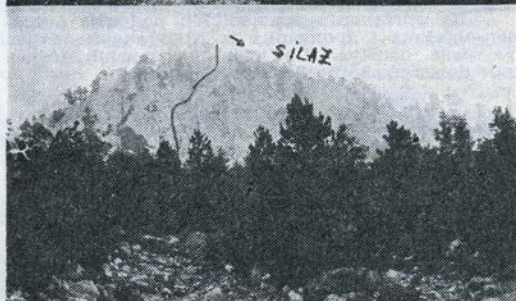
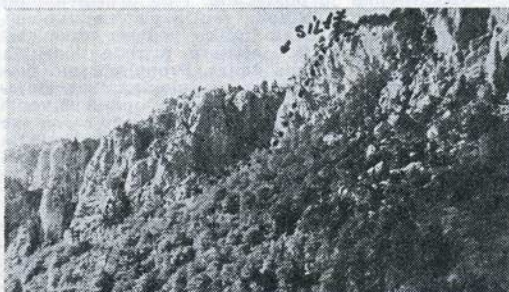
Pristup: Autobusom od Nikšića do G. Morakova 30'. Dalje d. pored Jerininog grada 950 metara. Prateći potok od izvora, širokom uvalom do Turije 1350 metara, 60 min. Pozna je se put rasječen kroz gustu šumu pod katun Prekornice, 1600 metara, 90 minuta.

Opis: Zasnježenom padinom obraslom zakrčljalom borovinom priječenjem pod izraziti žljeb (5D, III—, 45 stupnjeva), tvrd snijeg. Prateći žljeb do izrazitog skoka (2D 40—50 stupnjeva) zatim lijevo grebenom pored velike strehe (1/2D, 60—70 stupnjeva, led.). Grebenom pod vrh, 40 stupnjeva ispod vrha 1/2D (45—50 stupnjeva) do na vrh 1926 metara.

Slazak. 2D prema istoku do snježnog kuloara, 45 stupnjeva. Pravo niz kuloar 6D (60 stupnjeva) na skok. Od skoka kao na ulaz u smjer, 2 sata.

Ocjena: III—IV, mjestimice V, zavisi od snijega i leda. Cetirj sata. Dužina: oko 500 metara. Opasnost od lavina.

Radivoje Vuković

Gore Džigljev smjer, dolje smjer za »Dana«

Gore smjer »Komšija«, dolje Bracanov smjer

Naše organizacije

OPĆINSKI PLANINARSKI SAVEZ RIJEKA
U 1977. GODINI

Osnovni poslovi koje je obavio OPS i njegove komisije te društva, članice ovog saveza: PD »Kamenjak«, PD »Opatija«, PD »Platak«, PD »Torpedo«, PD »Tuhobić«, PD »Učka« i PD »Viševica« sa svojih 19 aktivna-podružnica (svih društava) u organizacijama udruženog rada, školama i mjesnim zajednicama, jesu:

— Tokom 1977. godine, osim pojedinačnih i grupnih pohoda, uspona i izleta, društva su provela 493 pohoda s više od 25.000 članova u domaća i strana gorja. Za radne kolektive, škole i ostalo građanstvo bilo je organizirano više desetaka pohoda i izleta s određenim sadržajem. Aktivno-podružnice obavili su velik, ali nažalost neevidentiran broj izleta i rekreativno poučnih pohoda.

— Redovito se održavaju planinarski domovi, a posjetioci su u stalnom porastu. Dobre markacije i obskrbljenost kao i zalaganje domara i ostalih, pogotovo dobrovoljaca, doprinose da 5 domova s kojima upravljaju naša društva u cijelosti obavljaju namijenjenu funkciju.

— Održana su 64 popularna i poučna predavanja za planinare i druge sredine.

— Održana su tri orijentacijska natjecanja. Na »Trofeju Tuhobić« bilo je 149 ekipa, na »Trofeju Tropedo« za juniore i seniore 32 ekipe i na »Trofeju Torpedo« za pionire 27 ekipa. Natjecanje za Kamenjakovu »Nagradu planine« obuhvatilo je više od 100 natjecatelja. Naše su ekipe i na ostalim natjecanjima bile zapažene i uspješne.

— Markacije su obnovljene duž čitave Riječke transverzale kao i na mnogim drugim pravcima. U pripremi je izgradnja spomen-transverzale »Tuhobić 1941« dužine 80 km u kojoj će ishodište biti u partizanskoj bazi na Tuhobiću iz 1941. god., a svojim će pravcem obuhvatiti sedam vojnih logora-baza u riječkom planinarskom zaleđu i s krajnjom točkom u Muzeju Narodne revolucije u Rijeci. To će biti doprinos planinara izgradnji spomen-područja Tuhobić. Ove akcije vodi stanica Gorskkih vodiča ovog Saveza.

— Zaštiti prirode posvećena je puna pažnja. Registrirano je mnogo manjih objekata u prirodi koje valja privesti svojoj svrsi. Održavana su predavanja, tema je bila kao predmet uvrštena u sve planinarske škole, tečaju je pa i u propozicije natjecanja, a prisutna je sadržajno pri izletima i pohodima. U društvenopolitičkim i drugim organizacijama, koje organiziraju i brinu se o zaštiti čovjekove okoline, naša je prisutnost i aktivnost vrlo evidentna.

— Naša društva imaju dobru suradnju s mnogim planinarskim društvima u zemlji, nekojima i u inozemstvu, a gotovo sva su zbratimljena s nekim društvima. S društvima izvan našeg područja organiziraju se mnoge zajedničke akcije, pohodi, izgradnja planinarskih putova, takmičenja, susreti i sl.

— Na održavanju spomeničkih područja i spomen-objekata i spomenika iz NOB angažirana su sva naša društva. Do svih partizanskih logora vode dobro markirani planinarski putevi.

— U manifestaciji proslave i jubileja, kao npr. »Lipa pamti«, »Memorijal 26 smrznutih partizana«, »Štafeta mladosti«, »Pohod na Učku«, »Dan borca«, »Dan ustanka« te u mnogim drugim planinarski se masovno uključuju, a sudjeluju i u njihovoj organizaciji. Posebno je u ovoj godini proslavljen Jubilej druga Tita i naši jubileji.

— Objavljeno je mnoštvo napisa u dnevnoj i drugoj štampi, u Kamenjakovom »Planinarskom listu«, u Torpedovom tvorničkom biltenu, u »Mladom planinaru« PD Tuhobića, u društvenim vijestima PD Platak te mnogim publikacijama radnih organizacija. Izostalo je veće angažiranje u »Našem planinama«.

— Provedena je treća po redu vrlo uspješna vježba-prikaz mogućnosti planinara u općinarodnom obrambenom ratu. Sve strukture iz naših organizacija brzo su i uspješno, gotovo zadivljujuće, obavile vrlo složen zadatak spasavanja, izgradnje visećeg mosta, izgradnje prihvatne stanice (bolnice), organiziranje partizanske baze sa svim potrebnim objektima, osigurala su dovoljne količine hrane iz prirodnih i drugih izvora za duže vrijeme, pronašle i ispitale nedovoljno poznata izvorišta vode, te obavile mnoštvo drugih zadataka koji su svi zajedno sačinjavali cjelinu tj. organiziranje jedne partizanske baze uz istovremeno uključivanje u njen borački sastav. Naših 152 planinara: gorski spasavaoci, gorski vodiči, speleolozi, orijentacisti, alpinisti, zaštitari prirode, skijaši i markacisti iz svih naših planinarskih društava zaslužili su puno priznanje u izvedbi ovog prikaza mogućnosti u vrlo složenoj situaciji i u neobično teškim okolnostima. Ova akcija bila je dio vježbe »NANI 77«, a provedena je u organizaciji stanice GSS i OPS-a.

— Stanica vodiča, osim već spomenutih aktivnosti, bila je i ove godine nosilac akcije »Planinarski marš putovima partizana« na kojem je bilo više od 400 članova. Vodiči, pripadnici stanice, obavljaju svoju vodičku dužnost u društvima kojima pripadaju.

— Stanica GSS djeluje putem dežurstva na svim našim izletištimama i skijalištima, osigurava grupe planinara i drugih izletnika u svim većim pohodima, sva natjecanja i sve druge priredbe u planini i prirodi. Tokom godine stanica je obavila pripreme radnje za uspostavljanje dojavnih točaka. Putem vježbi, seminara i školovanja stalno i sistematski uzdiže i pomlađuje kadar. U 1976. i 1977. godini pripadnici stanice imali su 31 spasavalačku intervenciju od čega je 17 bilo s težim i 1 s vrlo teškom ozljedom. Stanica je relativno dobro opremljena a nemogućnost nabavke uvozne opreme jedina je prepreka za potpuniju opremljenost.

— Kadrovima je posvećena, i od društava i od OPS, puna pažnja. Nikada ranije planinarstvo našeg područja nije imalo toliko vodiča, spasavalača, špiljara, alpinista, zaštitara prirode i drugih kadrova kao što ih ima danas. Propustili smo školovanje učitelja i organizatora planinarskog skijanja kao i školovanje organizatora općedruštvenih akcija. Školovanju najmlađih posvećuje se se puna briga. Putem osnovnih planinarskih škola, a naročito u društvima Tuhobić, Torpedo, Kamenjak i Platak školovano je blizu 250 djece u osnovnim planinarskim vještinama i znanjima.

— Suradnja sa sportskim organizacijama i savezima bila je dobra, dok se sa društveno-političkim organizacijama i zajednicama manifestira prisutnošću planinara u organima, odborima i komisijama tih organizacija kao i u zbivanjima u javnom životu uopće. Planinarsku organizaciju našeg područja prihvatio je u cjelini udruženi rad, a za provedbu svog programa obilno je novčano potpomognuto. Za svoju aktivnost dobila je mnoga priznanja, a Općinski savez u znak priznanja za gajenje tradicija NOB dobio je najveće priznanje Saveza boraca SR Hrvatske: plaketu »Putevima revolucije«, koju je uručio osobno drug Pero Car, predsjednik SUBNOR-a Hrvatske.

Vjerujemo, da naš rad, iako skroman, sačinjava trajno ugrađeni kamenčić u izgradnji samoupravne društvene zajednice, a bio je naročito značajan u godini Titovih i naših jubileja. Motiviran tako, nastaviti će se i ubuduće.

S. Vičić

Publicistika

● **Tomislav Đurić: Od Drave do Perzijskog zaljeva.** Putositnice. Izdanje PD »Ravna gora«, Varaždin 1977. Broširano, 82 stranice, 15 x 22 cm, 23 slike, cijena 50,00 dinara. Naručuje se kod PD »Ravna gora«, Varaždin, p. p. 128. I ova Đurićeva knjiga je vrlo čitka, pisana u obliku lakih reportaža, zabavna i poučna. Autorov interes je vrlo širok, zahvaća od Zagorja, Dalmacije i Slavonije do Andolije i Perzije. Ima i nekoliko poglavlja koja će posebno zanimati planinare: Bol ispod Vidove gore, Stonski »kineski« zid. Posljednji Vrbani iz Skorpovca na Velebitu, Jesenska tišina na Zvečevu, Sovsko jezero na Dilj gori, Ispod Ararata itd. Evo pasusa iz ovog posljednjeg članka: Sjedinim predšatorom i pišem dnevnik. Prelistavam usput »Naše planine« s opisom uspona zagrebačkih planinara na Ararat 1969. godine i promatram fotografiju na kojoj je snimljena kolona Zagrepčana

predvođenih domoročcem Davutom, kako se penju prema obroncima planine. Instinktivno osjećam iza svojih leđa da netko preko mojeg ramena promatra časopis u mojim rukama. Osvrnem se i ugledam mladeg čovjeka s osmijehom na licu i ispruženom rukom prema fotografiji. Nisam ga stigao ni pitati što želi, kada on izusti nekoliko riječi na hrvatskom jeziku: »Ja Davut, zdravo, Zagreb, voditi«. Taj Davut je bio vođa zagrebačkih planinara na Ararat, pa je eto zapamtio i nekoliko naših riječi. — I na kraju još jedan citat, iz pregovora knjižici što ga je napisao Dragutin Feletar: »Eto, Tomislav nam Đurić i dalje putuje našom ljepom domovinom (praveći tu i tamo pokoji izlet i izvan njezinih granica). Putuje i zapisuje ono što vidi ne bi li namamio i druge da uživaju u poznatim ili manje poznatim ljepotama i spomenicima kojima naša zemlja (i ovaj svijet) zaista obiluje.

Z. P.

● **»Planinarski informator«** počeo je objavljivati PSJ u travnju ove godine prema zaključku Predsjedništva a radi što veće javnosti rada. U prvom broju, koji ima 20 šapirografiranih stranica, objavljeni su među ostalim, Zaključci Izborne konferencije PSJ 17. XII 1977, sastav novog predsjedništva, programska orijentacija PSJ, kalendar akcija, popis predsjednika komisija i riječ novoizabranog predsjednika Ešrefa Korjenića.

● **»Planinarski list«, glasilo PD »Kamenjak«** iz Rijeke, izašao je ove godine i po drugi put. Od brojnih priloga spomenim Stipčević »Jubilej naših nacionalnih parkova«, Kostelićev »Ljepote ogulinskih strana« i, osobito, Rukavinin gotovo lirski pisan članak o jednom starom, usamljenom boru na Velebitu pod naslovom »Sam na proplanku«. Tko želi dobiti PL, neka se pismeno obrati na adresu društva. Rijeke, Korzo 40 (umjesto preplate dobrovoljni prilog!).

Vijesti

● 83. savjetovanje ZPP-a održano je 2. travnja u lovačkom domu u Loboru u organizaciji PD »Oštrc« iz Zlatara. Poslije pozdravnog govora predsjednika društva domaćina, Juraja Varge, izvještaj o radu ZPP-a u protekloj godini podnio je tajnik Medudruštvenog savjeta, Vlado Samac. Posebno je bilo riječi o organiziranim školama za planinarski podmladak u Varaždinu, Krapini i na Kalniku. Teoretsku i praktičnu nastavu uspješno je završilo 91 polaznik. Upravo je u toku i planinarska škola PD »Zagreb-Matica«, a preporučeno je svim društvima koja imaju mogućnosti, da organiziraju obrazovanje mladih planinara. Data je razrješenica dosadašnjim organima Medudruštvenog savjeta i izabrani su ponovno: za predsjednika Dragutin Karadžinec, potpredsjednika Filip Majić, tajnika Vlado Samac i zamjenika tajnika Vlado Poljanec. Budući je ocijenjeno da je najbolje društvo u prošloj godini bilo PD »Bilo« iz Koprivnice, dodijeljen mu je Prelazni pehar PSH za ovu godinu. Donesen je i kalendar akcija za ovu godinu. Tako će se slet planinara održati 4. lipnja na Kuna gori u organizaciji PD »Kuna gora« iz Pregrade i tom prilikom će se proslaviti 25. obljetnica otvorenja planinarske kuće. Uz redovna savjetovanja, u lipnju će se na Ivančici održati i Susret planinara povodom proslave 80. obljetnice PD »Ivančica« iz Ivanca. Dogovoreno je financiranje brošure o 20-godišnjem radu ZPP-a koja uskoro izlazi iz tiska. Primljen je i novi član Medudruštvenog savjeta PD »Bilogora« iz Bjelovara. Uz delegate društava, članice Savjeta, savjetovanju su prisustvovali predstavnici PSH

Božidar Skerl, dr. Željko Poljak, mr. Ivo Durbešić i Edo Pavšić.

Na kraju je zaključeno da se iduće savjetovanje održi u lipnju na Kalniku u organizaciji PD »Kalnik« iz Križevaca.

(C. Šošarić)

● **Sekcija »Schweiz« PD »Vihor«.** Zagrebački »Vihor« ima u Švicarskoj svoju sekciju koja sada broji 54 člana. Sekcija vrlo aktivno djeluje i okuplja i mnoge nečlanove. Predsjednik sekcije je Lovro Jonak, a članovi uprave Željko Gobec, Tereza Stančić, Milan Golub, Višnja Golub, Slavica Kocjan, Maks Uzar i Aleksandar Andrejević. Sekcija je izradila 100 značaka sa znakom »Vihora« i 100 amblema za vjetrovke. Na poticaj Željka Gobeča organizirana je skijaška liga pod naslovom »JUSKI«. Ove se godine na 4 natjecanja natjecalo 562 skijaša. Velik uspjeh sekcije! U ožujku je uz pomoć SFK Hrvatske organiziran tečaj za učitelje skijanja. U 1977. godini je izvedeno više od 20 uspona i skijaških tura u švicarskim Alpama, najviše članovi alpinisti: Slavica Kocjan, Željko Gobec, Lovro Jonak, Andrej Javorski i to na Allalhorn (4027 m), Gran Paradiso (4061), Fischerhorn (4949), Morgenhorn (3662) itd. U Enstligenalp je održan »Vihorov vellesalom«. Prvi dan je sudjelovalo 26, a drugi 86 natjecatelja. Organizacija je bila vrlo dobra.

(Z. Gobec)

● **Transverzala »Srijemski front«.** U povodu 33. godišnjice proboja Srijemskog fronta, 65 članova PD »Željezničar« iz Zagreba posjetilo je ovu transverzalu koja vodi od Srijemske Mitrovice preko Rohalje baze i Lipovače do Sida. Bilo je to 1. i 2. travnja ove godine.

Pohod je organiziralo PD »Željezničar« iz Sida, a vrijeme je bilo vrlo lijepo.

(J. Sakoman)

● **PD »Željezničar«** iz Zagreba održalo je 14. ožujka skupštinu na kojoj je razradilo plan rada i izabralo novi upravni odbor: predsjednik Lujo Staničić, potpredsjednik Branko Kiraly i Ante Batinčić, tajnik Ivan Marion itd. Priprema se proslava 30. obljetnice društva. Izgrađuje se kamp u Sutomišćici na otoku Ugljanu kod Zadra. Članovi skijaši sudjelovali su 17. i 18. veljače na skijaškom natjecanju u Delnicama i tom prilikom su društvo predstavljali Velimir Neferović, poznati sportski radnik i skijaš, te Emil Zemljak (81), jedan od pionira našeg sporta. Bila je to jedna od akcija društvene skijaške sekcije. U povodu Dana žena 90 članova bilo je na izletu na Boču u Sloveniji gdje su ih vrlo srdačno dočekali članovi PD »Poljčanec«. Skupina od 40 članova posjetila je 15. travnja tradicionalni XVI susret planinara Željezničara koji je održan na Oplotnici u Pohorju.

(J. Sakoman)

● **»Prolećni dan planinara, tradicionalno orijentacijsko natjecanje** čačanskih planinara, ove je godine održano 8. i 9. IV u Ovčar banji u organizaciji PD »Kabljar« iz Čačka. Uz to je održan i posebni program s glazbom, a dramski studio je u bioskopskoj sali prikazao »Don Kihota«. Sudjelovalo je oko 300 planinara, a alpinisti su izveli uspone u stijenama Kablara. Prva mjesta su osvojili: »21. maj« iz Rakovice, »Stražilovo« iz Srijemskih Karlovaca i »FRA-I« iz Čačka.

(Dragan Mitrović)

● Članovi PD »Paklenica« u Zadru imali su, zahvaljujući posredovanju dra Ljudevita Lapene, prilike vidjeti tri filma što ih je snimio Kasimiro Ferrari, voda talijanske ekspedicije na Cerro Torre i još neke vrhove u Patagonskim i Peruanskim Andama. Predavač je nekim članovima darovao uspjele fotografije sa svojim potpisom, a oni su mu darovali malu kolekciju svojih znakaka čime su ga veoma obradovali. (D. P.)

● PD »Derovica« u Peći slavi ove godine značajan jubilej — navršilo je 50 godina od početka organiziranog planinarskog rada. Datum je utoliko značajniji kada se sjetimo uvjeta u kojima je »Derovica« nastala. Pet decenija planinarstva u Peći ujedno je i pet decenija planinarstva u SAP Kosovu. Ovaj značajan jubilej bit će obilježen mnogim prigodnim planinarskim akcijama. Svakako je najvažnije održavanje »Sleta planinara Jugoslavije« u području Prokletija. Sletišće će biti u prelijepej Kožnjarskoj Bistrici. Korišćenje šumski put sva vozila mogu stići do sletišta, koje je locirano tako da predstavlja jedno od najpogodnijih ishodišta na vrhove Derovicu, Maja Kurvalu, Maja Rops, Krš Čvrlije, Starac, Marjaš, Nedžinat i druge. Zbog toga će slet biti nova prilika da se upozna dio Prokletija koji pripada Kosovu. Prema odluci Predsjedništva Planinarskog saveza Jugoslavije slet će se održati od 4. do 7. jula, te će tako planinari obilježiti i dva značajna datuma: Dan borca i Dan ustanka naroda SR Srbije. Domaćin i organizator sleta je slaviljenik, PD »Derovica«. Planinari Peći se spremaju da u oktobru održe i svečanu akademiju

PD »Derovica« priprema i izdavanje druge knjige »Prokletije«, kao zbornik historijata društva i stručnih radova iz svih oblasti koje se odnose na područje Prokletija. Knjiga će imati više od 700 stranica, s više fotografija, grafikona i karata. Obilježavajući taj jubilej donosimo članak dugogodišnjeg predsjednika »Derovice« Milorada Jeftića »Pet decenija PD »Derovica« i napis Božidara Veljkovića »Uticala PD »Derovica« na razvoj planinarstva u SR Srbiji».

● Skupština planinarskog saveza općine Split. 22. siječnja 1978. godine u planinarskom domu »Kozjak« održana je skupština PS općine Split na kojoj su bili delegati iz PD »Kozjak« (Kaštel Sućurac), PD »Mosor«, PK »Split«, PTT »Marijan«, GSS i stanice planinarskih vodiča — Split. Na skupštini je usvojen zajednički Pravilnik planinarskog saveza općine Split s kriterijem o raspodjeli sredstava, dogovor oko izrade statuta Saveza u skladu sa Statutom PSH i društvenim dogovorom, potpisan društveni dogovor sa stanicom planinarskih vodiča Split i izabran je novi odbor saveza. U odbor su izabrani Marin Bakota iz PD »Kozjak« za predsjednika, Stevo Maleš iz PD »Mosor« za potpredsjednika i Marko Sladić iz SP vodiča za tajnika odbora. U diskusiji su pokrenuta i razmotrena pitanja od zajedničkog

interesa i unapređenja planinarstva u Splitskoj regiji.

(Stevo Maleš)

● Alpinetum (alpski botanički vrt) na Velom polju u Julijskim Alpama organizira Komisija za varstvo narave Planinske zveze Slovenije. Otvorenje će biti 22. VII, a vrtom će upravljati jedinica Gorske straže PD Srednja Vas.

● Kopaonik postaje nacionalni park. Poslije nekoliko decenija, tokom kojih su planinari upozoravali da je Kopaonik pravi izazov za njegovo pretvaranje u zimski sportsko-rekreativni centar i da pruža ogromne mogućnosti za razvoj turizma, počela je prava »opsada« planine. Građe se putevi, podižu hoteli, kuće za odmor i drugi objekti. U nekoliko posljednjih zimskih sezona Kopaonik postaje atraktivan u tolikoj mjeri da je sada »moderno« tamo provesti dio zimskog odmora. U toku snježne sezone, koja na Kopaoniku traje od novembra do maja, pravi je podvig da se u još uvijek oskudnim hotelskim ili drugim kapacitetima nađe neki slobodan krevet. I cijene su prilično visoke, odnosno odgovaraju potražnji. Takav razvoj donosi i mnoge nevolje za planinu, pa se sada kao najvažnije postavlja zadatak očuvanja prirodnih ljepota. Očekuje se da će tome najviše pridonijeti nedavna odluka da se Kopaonik proglasi nacionalnim parkom. To su potpisivanjem o planskom razvoju Kopaonika odlučili Izvršne veće Skupštine SR Srbije, regionalne zajednice Kraljeva i Niša i opštinske skupštine Raške i Kuršumlje. Dokument predviđa da najbolje dio planine, poznat kao Ravni Kopaonik, postane nacionalni park i da se uredi po posebnom programu. Na tom dijelu Kopaonika bit će potpuno zaštićen sav biljni i životinjski svijet, kao i kulturno-historijski spomenici. Ostvarivanje društvenog dogovora obaviti će samopravna interesna zajednica za uređenje Kopaonika. Ona će izraditi i plan daljeg razvoja sportsko-rekreativ-

nog turizma na ovoj planini, posebno na području Jošaničke i Lukovske banje, a zatim na Suvom rudištu i Srebrencu. (Božidar Veljković)

● Iz međunarodne suradnje. Od 21. do 23. 4. 1978. Federation Francaise de la Montagne bio je vrlo uspješan domaćin sjednica dviju komisija i Izvršnog komiteta UIAA. Sastala se komisija za ekspedicije, koja je pored ostalog razmatrala trenutno poznati popis ekspedicija u velegorja svijeta. Naime cilj je takvog popisa da se kod planiranja ekspedicije zna je li neka ekspedicija u nekom području sama ili pak postoji još koja (problem nosača, opskrba hranom i slično). Nije cilj da se nekome zabrani odlazak na ekspediciju ili da neku preferira. Osim ove sastala se i komisija za domove koja je razmatrala prijedlog 6 alpskih saveza za međusobni reciprocitet propusta na domovima. Sastao se i Izvršni komitet, koji se sastoji od 7 stalnih članova (CAI, VAVO, SAC, FFM, DAV, BMC i PSJ) i 7 nestalnih članova (sada AAC, FHM, CAB, FEM, FA SSSR, CHS, PZA). Iz obimnog dnevnog reda treba istaknuti da je: 1. prihvaćen finansijski plan za 1978. godinu i izvještaj za 1977. godinu s tim da se istraži mogućnost pokrivanja povećanih troškova; 2. prijem kluba iz Katalonije odložen i predložen je dogovor kluba sa Španjolskim savezom; 3. ponovno su izabrani za nestalne članove planinarski savezi Španjolske, Grčke, Poljske i SSSR-a; 4. razmatrana je i informacija sa sjednice komisije za domove; 5. za odluku o uvođenju 7. stupnja teškoće uspona bit će organiziran praktični i teoretski sastanak u Njemačkoj; 6. podržan je rad komisija za materijale, unatoč tome što je ISO počeo radom na standardizaciji materijala. Bilo je još točaka kao: subvencija Haute Montagne, planinarska etika, rad komisija itd. Iduća sjednica je predviđena u oktobru u Ateni. (Ivo Durbešić)

Obavijesti

● Kuća na Bijelim stijenama, kako nam javlja PD »Rade Končar« iz Zagreba, bit će i ove godine otvorena svakog vikenda do 15. X i to od subote u 12 sati do nedjelje u 12 sati. U ostale dane posjetioci se mogu koristiti otvorenim skloništem u susjedstvu doma, koje je opremljeno ležajevima (potrebno je ponijeti pokrivač).

● Izlet u Ande priređuje Komisija za inozemni planinarski turizam Planinske zveze Slovenije za naše planinare po cijeni od oko 20.000 dinara. Prvi polazak je 22.VI, a drugi 6. VII. Obavijesti: PZS, Ljubljana, Dvorčakova 9.

● I. smotra planinarskog amaterskog filma. Krajem ljeta (oko) 13. 10. 1978. održat će se u Zagrebu I.

smotra planinarskog amaterskog filma (SPAF). Organizator je PDS »Velebit«, a pokrovitelj Planinarski savez Zagreba. Pravo sudjelovanja imaju svi snimatelji amateri s područja zagrebačke regije (regije Planinarskog saveza Zagreba) čiji filmovi obrađuju planinarsku tematiku, tj. čovjekovo djelovanje u planinama. Prijave i filmove poslati najkasnije do 1. 10. 1978. na adresu: PDS »Velebit«, Zagreb, Radićeva 23, s naznakom: za SPAF. U obzir dolaze formati filma 16 mm, S-8 mm i 2×8 mm. Selektorska komisija po potrebi će odabrati filmove za smotru. Ocjenjivat će stručni žiri i publika. Predviđene su nagrade u obliku diploma, a možda i specijalna nagrada.

Pretplatnici »Naših planina«

Časopis »Naše planine« može se pohvaliti da je svojom pretplatničkom mrežom pokrio gotovo cijelu Jugoslaviju, a tridesetak pretplatnika ima i u inozemstvu. Sadašnja je naklada 2400 primjeraka. To je za časopis takve vrste lijepa brojka, no ona nas ne smije zavarati jer ima mnogo neriješenih problema. Prvi je da samo oko 1600 pretplatnika uredno namiruje pretplatu, a oko 800 ostaje dužno, neki i po više godina. Žalostan odnos prema svojoj vlastitoj organizaciji! Ako pogledamo koliko je pretplatnika u kojem mjestu, također nećemo biti zadovoljni. Osobito je čudno da je u našim velikim mjestima, Splitu, Osijeku, Rijeci i Karlovcu broj vrlo malen. Krivica je dobrim dijelom i na upravama planinarskih društava koja ne izvršavaju dužnost prihvaćenu na Skupštini Saveza, tj. da svojim članovima prilikom produžavanja članstva predlože pretplatu na časopis. Trebala bi biti obaveza da bar svaki deseti član bude pretplatnik, što je sasvim skroman zadatak. Nažalost, ni o njemu

se ne vodi briga. Da je to ipak moguće lako ostvariti dokazuje PD »Bilo« iz Koprivnice, koje je učlanilo gotovo svakog petog člana. Da bi društva i naša planinarska javnost bili obaviješteni kakav je odnos prema časopisu u kojem mjestu, donosimo brojno stanje pretplatnika u Jugoslaviji. Pri tom valja uzeti u obzir da je u mnogim mjestima onaj jedan jedini pretplatnik zapravo planinarsko društvo, koje je preplaćeno automatski registriranjem u Savezu. Zanimljivo je da neka društva, koja su po donjoj statistici vrlo slaba, često predlažu Savezu mnoge svoje članove za odlikovanje zlatnom ili srebrnom značkom. Ako bi ova statistika mogla poslužiti kao objektivno mjerilo, a ona to može, mnoga bi se društva trebala postidjeti. U odnosu između Saveza kao izdavača časopisa, i uprava društva koja se u kontaktu s članstvom, trebalo bi vladati uzajamno razumijevanje i pomaganje. Nadamo se da iduća statistika, za godinu dana, ne će za neka društva biti tako porazna kao ova.

BROJ PRETPLATNIKA PO MJESTIMA

Apatin	1	Karlovac (270)	36	Opatija (456)	10	Sv. Nedjelja	1
Arandelovac	2	Kastav	3	Oroszlavlje (150)	2	Svetozarevo	1
Bačka Topola	5	Kaštel Sućurac (300)	4	Osijek (565)	43	Sabac	4
Bar	1	Klanjec (110)	4	Otočac (150)	1	Sestine	1
Bedekovčina (89)	1	Knin	2	Pakrac (750)	12	Šbenik	1
Beograd	56	Koprivnica (440)	120	Peć	1	Šid	1
Bibinje	1	Korčula (70)	1	Petrovaradin	1	Škofja Loka	1
Bjelovar (533)	12	Kostajnica (24)	2	Petrinja	1	Škrlevo	1
Bol na Braču	2	Kostanjevac	1	Pljevlja	2	Šmrika	1
Bovec	1	Kraljevo	3	Podstrana	1	Štip	1
Bregana	1	Kranj	1	Podsused (151)	3	Titograd	2
Brežice	1	Krapina (350)	7	Pregrada (100)	2	Tršće (28)	1
Bribir (150)	1	Krasno	1	Pričinović	1	Tržić	1
Brod Moravice (40)	1	Križevci (440)	15	Prilep	1	Udbina	1
Budinščina (186)	3	Kruševac	1	Pula	5	Valpovo	1
Celje	1	Lendava	1	Putinci	1	Valjevo	2
Črikvenica	1	Lepoglava (75)	1	Rijeka (2438)	65	Varaždin (553)	45
Crni Lug	1	Leskovac	5	Rude	2	Velika Gorica	2
Čačak	5	Lički Osik	1	Samobor (1621)	45	Velika Trnovitica	1
Čakovec (42)	4	Lipik	1	Senj	4	Vidovec	1
Čelarevo	1	Litija	3	Sesvete (200)	14	Virje	1
Čilipi	1	Lovran	1	Sesvetski Kraljevac	1	Virovitica (50)	6
Daruvar (80)	5	Loznica	1	Sibinj	2	Vrbnik	1
Delnice (225)	5	Ljubljana	11	Sinj (200)	1	Vrbovec (21)	2
Donja Stubica (90)	5	Majdanpek	3	Sisak	5	Vršac	3
Donji Milanovac	1	Makarska (125)	14	Skakavac	1	Vukov Tržić	1
Drniš (274)	3	Manojlovce	1	Skopje	10	Vukovar	2
Dubrovnik (300)	4	Maribor	6	Sl. Brod (155)	5	Zablaće	1
Duga Resa (160)	2	Mihovljan	1	Sl. Orahovica (180)	5	Zadar (250)	25
Đakovo	1	Murska Sobota	1	Sl. Požega (375)	18	Zagreb (10.198)	644
Erdevik	1	Našice (150)	2	Solin	1	Zaječar	2
Gospić (198)	15	Negotin	1	Sombor	1	Zelina	2
Gostivar	1	Nikšić	4	Split (1205)	70	Zemun	1
Grosuplje	1	Niš	4	Srijemska Kamenica	2	Zenica	2
Hercegnovi	3	Nova Gradiška	2	Srijemski Karlovci	2	Zlatar (310)	2
Igalo	1	Novalja	1	Starigrad donji	1	Zrenjanin	4
Ilirska Bistrica	1	Novi Marof (420)	5	Starigrad Paklenica	2	BiH	380
Ilok	1	Novi Sad	14	Strmac pri Vojniku	1	Inozemstvo	32
Ivanec (630)	22	Novi Vinodolski	1	Subotica	4	Ostali	960
Jablanac	1	Novo Mesto	1	Suhopolje	1	Ukupno	2016
Jastrebarsko (258)	13	Ogulin (300)	6				

PLANINARSKA-SENIORSKA KORAČNICA

Glazba i riječi: **MARIJA MAČEK**

The musical score is written in G major (one sharp) and common time (C). It consists of four staves of music with lyrics underneath. The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The second staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The third staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The fourth staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The lyrics are: "Pla- ni- na- ri se- ni- ori sku- pi- mo se svi, za- vu nas, ma- me nas šu- me bre- go- vi. Ko- rak za ko- ra- kom hajdmo ve- se- lo, že- li- mo da du- go još pla- ni- na- ri- mo." The chords are: A, D, E, A, E, A, H, H7, Gis, H7⁵, E7, A, D, A, E7, A, D, Dis7, A⁵, E7, E7⁺, E7, A.

Pla- ni- na- ri se- ni- ori sku- pi- mo se svi,
za- vu nas, ma- me nas šu- me bre- go- vi.
Ko- rak za ko- ra- kom hajdmo ve- se- lo,
že- li- mo da du- go još pla- ni- na- ri- mo.

*Medvednica naša draga, divna si navjek,
bilo ljeti, bilo zimi, pružaš nam svoj lijek.
Korak za korakom . . .*

*Divimo se prirodi, šumi, cvijeću livadi.
Stužat mili dječji glas, lijepi je to čas.
Korak za korakom . . .*

*Ugodan je dobar odmor iza uspona.
Lijepi govor, lijepa pjesma s'planinarima.
Korak za korakom . . .*